

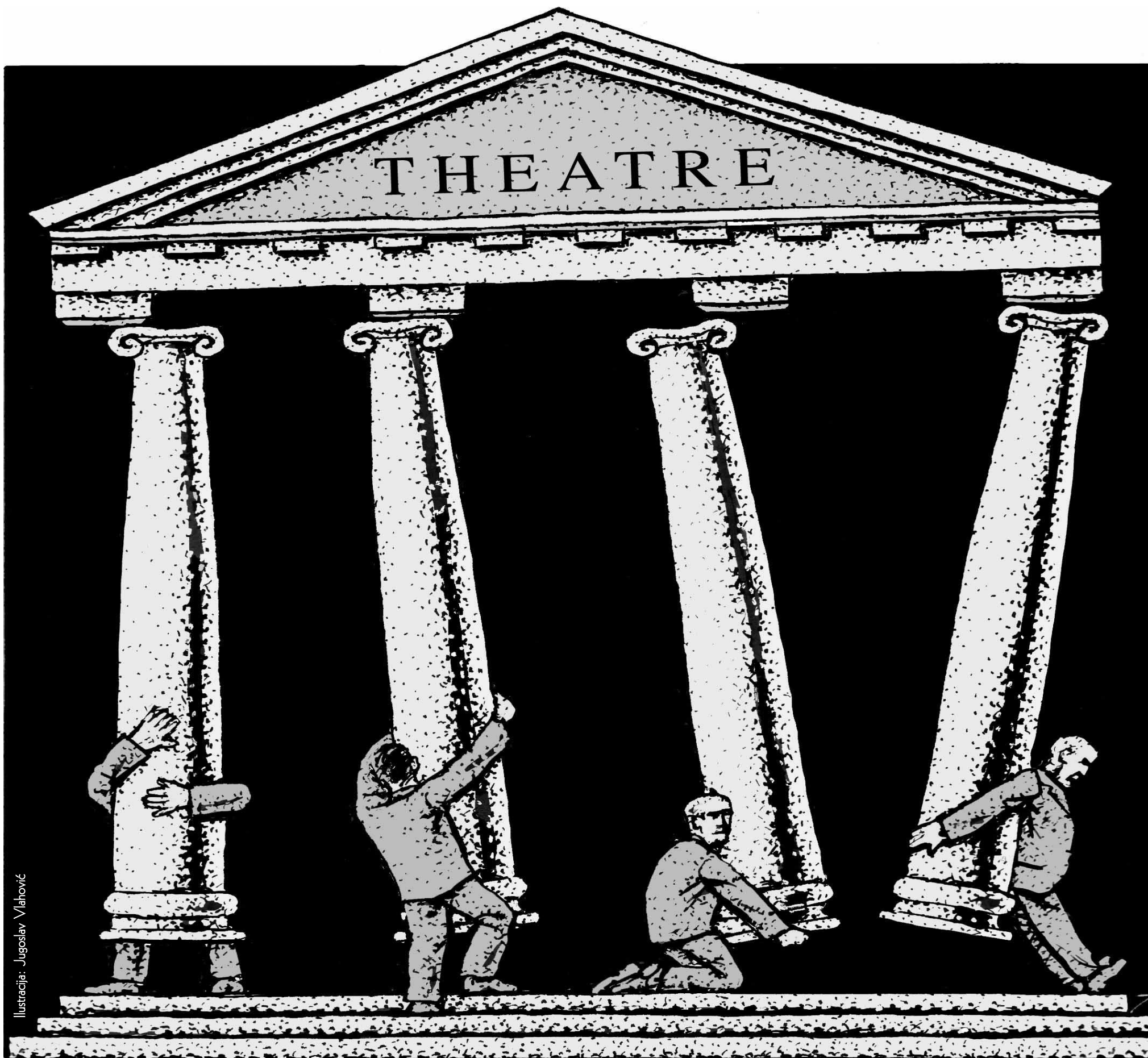
90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 153-154 ■ MAJ-JUN 2009. ■ GODINA XVI ■ CENA 100 DINARA

Teme:

Kultura u raljama poreza

54. Sterijino pozorje - Od viška glava boli

Reprint „Ludus“

Intervju - Aleksandar Popović: Umreću u ovom haosu

EX YU scena

Intervju:

Dragan Mićanović

Ljudmila Razumovska

Alisa Stojanović

Egon Savin

Aleksandar-Saša Lukač

Nela Antonović

JUBILEJ - 90 GODINA UDRUŽENJA GLUMACA

OD VIŠKA GLAVA BOLI

Ovogodišnje Pozorje je i pre početka festivala u nekoliko navrata izazivalo naročitu pažnju javnosti i polemike; kad je objavljena selekcija, kad je potom dopunjena sa još tri predstave, kada je najavljena zamena predstave koja ga otvara... A opet, po ko zna koji put, pitanje kakvo nam je Sterijino pozorje potrebno, izgleda, ostaje bez odgovora

Piše Sonja Ćirić

Sterijino pozorje je ove godine počelo pre nego što je zaista počelo. Neki kažu da to ne smeta, da se time populariše pozorište i Pozorje, a drugi vele kako bi radije da se to popularisanje, ipak, zbiva na neki drugi, kulturi priličan način.

Kao što je poznato, Pozorje je postalo tema pre vremena zbog načina na koji je formirana selekciji takmičarskih predstava. Prvo je 16. marta objavljeno da su selektori Sterijinog pozorja Vladimir Kopicl i Igor Burić izdvojili iz vrlo bogate pozorišne produkcije u protekloj godini, 14 predstava koje će se takmičiti na predstojećem 54. festivalu, od 25. maja do 5. juna, a zatim, 30. marta, da je Uprava na čelu sa direktorom Ivanom M. Lalićem odlučila da doda još tri predstave, i da će zbog toga Pozorje početi ranije, 23. maja. Tako se desilo da ovogodišnje, 54. Sterijino pozorje ima 17 takmičarskih predstava, više nego što ih je bilo u vreme SFRJ kad su se u Novom Sadu osim srpskih, takmičila i pozorišta još pet republika.

Zašto je proširen program?

Sudeći po saopštenju Uprave Pozorja, zato što je bila suočena „s izuzetno bogatom (80 predstava – p.a.) i zanimljivom pozorišnom produkcijom protekle godine“. Tri predstave koje su dodate selekciji su: „Rodoljupci“ u režiji Larija Zapie i izvođenju NP Užice, „Švabica“ Laze Lazarevića u režiji Ane Đorđević i izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta, i Šekspirova „Bura“ u režiji Andraša Urbana i izvođenju NP Niš. Svoj izbor, Uprava je branila ovim rečima: „Nadahnete i nadasve lucidne postavke engleskog i srpskog klasika u Nišu, odnosno Užicu (Urban i Zapija), nedvosmisleno korespondiraju sa sabornom ulogom Sterijinog pozorja kao pozorišnom institucijom od nacionalnog značaja, koja mora prepoznati i ohrabriti pozorišna istraživanja i u novim pozorišnim centrima van Beograda i Novog Sada. S druge strane, predstava *Švabica* JDP-a jeste sjajna pozorišna metafora najmlađe generacije pozorišne Srbije koja će, zasigurno, odrediti boju, ukus i svežinu narednog Sterijinog pozorja.“

O svemu su se, piše u obrazloženju Uprave, konsultovali sa selektorima, i ovi su se, znači, složili i sa izborom novih predstava i sa objašnjenjem zašto ih treba dodavati. Bilo je to tačno 14 dana nakon što su ti isti selektori, u zaključku obrazloženja svoje selekcije, dakle odluke da izaberu baš tih 14 predstava među 80 koliko su gledali, napisali: „Ni sve preostalo nije za selektorsko ćutanje, ali ni za festivalski izbor koji je na ovogodišnjem Pozorju ionako umalo udvostručen u odnosu na prethodno. Ono što programska numerologija sama po sebi isključuje pre nego naša volja i znanje, svakako je vanserijska, vizuelno spektakularna, na samo 72 minuta svedena postavka Selimovićevo „Derviša i smrti“

realizovana u turskom Kodžaeliju s aromom istočnjačkog poimanja teatra, ni samo egzotična ni anahrona. Drugačije, ali ne i manje uspele predstave kao „Sanjari“ JDP, „Mizantrop“ Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaza, „Rodoljupci“ Narodnog pozorišta Užice, te još poneka, zaslužuju sličan vrednosni sud.“ Biće da su i predstave iz dodatnog izbora bile u grupi koju su Kopicl i Burić ocenili sa „zaslužuju vrednosni sud“ ali da ih oni samo nisu imenovali.

Konačni spisak predstava koje učestvuju na 54. Sterijinom pozorju do nekoliko dana pred početak izgledao je ovako:

Za selekciju nacionalne drame izabrani su: „Derviš i smrt“ (NP Beograd, po romanu Meše Selimovića, adaptacija i režija Egon Savin), „Brod za lutke“ (Milena Marković, SNP, režija Ana Tomović), „Je li bilo kneževе večere“ (SNP, tekst i režija Vida Ognjenović), „Šuma blista“ (Milena Marković, Atelje

nim tekstovima su: „Nevinnost“ (Dea Loer, Atelje 212, režija Dejan Mijač), „Terapija“ (Kristofer Đurang, Pozorište „Deže Kostolani“ iz Subotice, režija Olivera Đorđević, „O nasilju“ (prema Šekspirovom „Titu Androniku“, NP Kikinda, NP Beograd, beogradska trupe Hop.la!, režija Anđelka Nikolić), „Mrtve duše“ (Gogolj, NP „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina, režija Ljuboslav Majera), „Kandid ili O optimizmu“ (Volter, JDP, režija Aleksandar Popovski), „Rozenkranc i Gildensstern su mrtvi“ (Tom Stopard, koprodukcija Bitef teatar, KC Indija i Pozorište mladih u Novom Sadu, režija Jovan Grujić), „Bura“ (Šekspir, NP Niš, režija Andraš Urban).

Branko Cvejić, upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta, ne vidi ništa čudno u „popravljanju“ selekciji zato što predstava „Švabica“ na najbolji način podržava ono što je u osnovi Pozorja – domaću dramu, i podseća da su se ovakvi presedani i ranije dešavali: „Golubnjaču“ je selektor izabrao, ali ju je Upravni odbor odbacio. Ani Đorđević, rediteljki „Švabice“, žao je što je predstava naknadno prepoznata i smatra da je selektor imao vremena da donese odluku zato što je premijera bila poslednjeg dana za formiranje selekcije. „Politika“ je prenela da Biljana Vujović, upravnica Narodnog pozorišta u Nišu smatra ispravnom odluku da „Bura“ bude deo selekcije: „Dobro je da neko ima potpuno ispravnu sliku o ovogodišnjoj pozorišnoj produkciji i da to sagledava bez obzira na finansije koje su ponekad prepreka za pravilan izbor.“ Iste novine prenele su reakciju Nemanje Rankovića, umetničkog direktora užičkog pozorišta: „Mi smo dobili zvanično saopštenje da se naša predstava našla u tom proširenom konceptu Sterijinog pozorja. Do sada nismo ulazili u bilo kakvu polemiku oko selekcije na tom

Šuma blista, Atelje 212

Vojvodine i Pozorje u saglasju, da se rada nova Vojvodina pa treba roditi i vojvodansko Pozorje.

Sudeći po izjavama u štampi, Ivan M. Lalić, direktor Sterijinog pozorja, odoleva svim napadima kulturne javnosti i deluje nepokolebljivo. Tvrdi da proširenje programa odgovara pozorišnoj realnosti u Srbiji, ponavlja da je ovo bila veoma plodna godina: urađeno je više od sto predstava, a među njima ima sve više i više odličnih izvan tradicionalnih pozorišnih centara, izvan Beograda i Novog Sada. Zato je ovo pravi, opravdani, momenat da se prekine s podelom na „Veliki Beograd“ i „Ništa izvan Beograda“, odnosno pravi momenat da Beograd upozna Srbiju. A u Srbiji, nabroja Lalić, ima novih pozorišnih centara: osim Subotice i Sombora koji su od ranije poznati, otkriće su Zrenjanin, Kikinda, Niš, Užice. Svaki od tih ansambala je napravio veliki pomak u odnosu na dosadašnje sezone, a zadatak Pozorja je, kaže Lalić, upravo da podrži takve inicijative i da skrene pažnju na one koji napreduju. Isto važi i za mlade reditelje – Pozorje je mesto za promociju onih koji dolaze.

Ovakva selekcija, smatra Lalić, ukazuje na ambiciju Pozorja da postane lider među regionalnim festivalima. Takođe, predstave ovogodišnjeg Pozorja su svojevrstan izazov lažnoj eliti koja ne putuje, ne čita, ne umrežava se, ali tvrdi da južno od Beograda nema izvedbi vrednih pažnje.

„Smatram da nije korektno da komentarišem selekciju mojih naslednika na Sterijinom pozorju“, kaže za „Ludus“ dr Ivan Medenica, profesor i pozorišni kritičar. „Pored tog načelnog stava, činjenica je da dobar deo predstava iz selekcije nisam gledao: one koje nisu iz Beograda, Novog Sada i Subotice. Ipak, sve i da naknadno nisu dodate tri predstave, selekcija nacionalne drame i pozorišta bi bila, sa tih inicijalnih četrnaest predstava, ogromna; toliko ih nije učestvovalo na Pozorju ni kada smo bili Jugoslavija. Taj kvantitet se ne može tumaćiti *dobrom sezonskom herbom*, naglim probijem darovitih mladih umetnika ili zapanjujućim rezultatima izvan pozorišnih centara, jer ta argumentacija, jednostavno, ne odgovara stvarnosti. Ovo je mala sredina, odavno bi se pročulo, iz relevantnih izvora, da se u nekoj manjoj sredini desila jako značajna predstava koju sigurno treba zvati na Pozorje. I u mnogo širem kontekstu, evropskom, pa i svetskom, više nisu moguća takva revolucionarna otkrića, jer su ljudi iz festivalskog biznisa odlično umreženi, sistemi komunikacije su nam svemirski, sve se odmah sazna. Što se tiče mladih umetnika, probaj mlade generacije reditelja se nesporno dešava, ali ni njih nema u slapovima: onih zaista zanimljivih i vrednih pažnje, koji nisu nestali posle debitantskog *uspeha*, nema više od trojčetrovoro u celoj zemlji (a neki od njih, iako su imali odlične predstave, nisu završili čak ni u ovako ogromnoj selekciji). Dakle,

ta argumentacija uopšte ne stoji, veliki broj predstava ukazuje samo na jedno – spuštanje kriterijuma umetničke selekcije. Razlog tome nisu sami selektori, već pogrešna ambicija uprave da od Pozorja napravi *mega događaj*. Pozorište je danas elitistička umetnost, a ne masovni medij kao što je bilo u antičko doba ili srednjem veku. Što se tiče naknadnog uvrštavanja tri predstave, a mimo selekcije, o tome nemam šta da kažem, osim da je reč o presedanu čiji razlozi nisu oni koji su javno izneti, već su politički (s obzirom na *regionalni dishalans* izvorne selekcije, političke razloge za ovo proširenje mogu da razumem).“

Tanja Mandić-Rigonat, rediteljka, dala je ostavku na mesto koselektora kad je imenovana za direktorku Drame Narodnog pozorišta u Beogradu. „Nisam htela da bilo ko ima bilo kakvu primisao o sukobu interesa“, kaže i dodaje: „Sterijino pozorje je naš najznačajniji pozorišni festival i nema sumnje da je itekako potreban. Dakle, izlišno je postavljati pitanje da li nam je Pozorje potrebno. To je isto kao i kad se pita da li nam je potreban Bitef. Alergična sam na takva pitanja, govore o dozi gluposti i nihilizma. Ali, pitanje koje treba postavljati, je: kakvo nam je Pozorje potrebno. Meni se, mada je bilo glasova protiv, ipak dopada što je preraslo u nacionalni festival na kome mogu da se takmiče i predstave po domaćem i po inostranom tekstu. Mislim da patimo od viška festivala, i da nam je potreban jedan kumulativan.“ Tanja Mandić-Rigonat naglašava da i selektori daju značaj jednog festivala. „Bila sam selektor Sterijinog pozorja, i ono što mogu odgovorno da tvrdim je da apsolutno niko nije uticao na moj izbor. Upućivana su mi neprijatna pitanja zašto sam izabrala dve Savinove predstave, a nijednu iz uže Srbije. Odgovarala sam da Pozorje nije izbor za pesmu Evrovizije već pozorišni festival gde je kvalitet jedini kriterijum. Mislim da selektor, osim ličnog stava, ličnog ukusa i obrazovanje mora da poseduje sposobnost prepoznavanja vrednosti čak i kad se predstave ne poklapaju sa njegovim ukusom. Medenici kao selektoru su zamerali da je ličan. Mnogo je bitnije biti ličan nego biti bezličan. Ova selekcija je problematična u raznim nivoima. Nikad ne bih komentarisala odluku selektora – ako oni kažu da u svakom vojvodanskom salašu ima predstava koja treba da bude na festivalu, onda je to tako i to se ne komentariše. Ali ove godine odabrane predstave, čak i da su zaista najbolje, u senci su načina na koji su izabrane. Ono što se dešavalo posle zvanične selekcije je na nivou skandala. Razumem Ivana Lalića koji je želeo da Pozorje da dodatni sjaj. Dopada mi se taj stepen ambicioznosti i žara jer Pozorju neće smetati ako se uvije u novi sjaj. Ali, kao što sam rekla, festival čini kvalitet predstava i ličnost selektora. Ove godine, selektori su se samoukinuli. Niko osim njih nije video ceo ovogodišnji repertoar i

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

212, režija Tomi Janežić), „Maratonci trče počasni krug“ (Dušan Kovačević, Pozorište na Terazijama, režija Kokan Mladenović), „Narodni poslanik“ (Branislav Nušić, NP Republike Srpske, režija Nikola Pejaković) i „Lepet mojih plućnih krila“ (Uglješa Šajtinac, NP Sombor, režija Marko Manojlović), „Švabica“ (Lala Lazarević, JDP, režija Ana Đorđević) i „Rodoljupci“ (Jovan Sterija Popović, NP Sombor, režija Lari Zapia). A onda je predstava „Maratonci trče počasni krug“ Pozorišta na Terazijama zamenjena muzikom „Briljantin“ istog teatra, ali koji je van konkurencije, a zbog bolesti Ivana Bosiljića. I tim povodom su se mogle čuti razne priče, pitanja, mišljenja; od toga da (l') je Bosiljić ipak mogao biti zamenjen preko toga toga da (l') je to šteta za ovo pozorište... I tako dalje, i tako redom.

U konkurenciji nacionalnog teatra, odnosno domaćih predstava prema stra-

festivalu. Smatramo da se stvari oko korektnosti ili nekorektnosti tog proširenja ne tiču užičkog pozorišta, koje ne želi da se svrstava ni na jednu stranu. Naše je da odgovorimo ili ne odgovorimo tom pozivu za učešće.“

Tri nove predstave Uprava smatra „veoma bitnim za ukupni uspeh 54. Sterijinog pozorja“. Javnost im nije poverovala: razloge za proširenje programa videli su u pokušaju da se smanji nesrazmera između vojvodanskih i srpskih takmičara zato što je u prvoj verziji taj odnos bio 8:6 u korist domaćina, a sa dodavanjem dve predstave gostima i jedne domaćinima, ravnoteža je koliko-toliko uspostavljena. Prošle godine je, podsetimo, igralo sedam takozvanih beogradskih predstava i dve iz Vojvodine pa se pričalo da je Pozorje postalo beogradski krug dvojke. Tim pre se povodom ovogodišnjeg izbora predstava čuje da su novi, predloženi Statut AP

zato taj dodatak stvara sumnju. To prosto bude oči. Time su selektori samoukinuti. E, to je neoprostivo."

Osim obimnog takmičarskog programa, ovogodišnje Pozorje ima i zavidno obiman prateći program. Umesto ranijih „Krugova“, međunarodnog programa koji je kreirao Ivan Medenica, novi selektor Nikola Zavišić je taj isti program nazvao „Drugovi“. Odabrao je predstave koje se na različite načine bave pitanjima odnosa prema nasleđu ideja komunizma i njegovog direktnog oponenta – kapitalizma. Pozvao je švedske teatre „Tribunalen“ i „Galeasen“ koji dolaze sa videnjem Komunističkog manifesta, zatim nemačka

„Andcompany“ koja će izvesti „Little Red (Play): Herstory“ o bivšoj Istočnoj Nemačkoj i njenom „drugarskom“ zagrljaju sa, takođe bivšim, SSSR-om, holandska „Teatergroep de Bus“, koja će izvesti predstavu „Europa“ sa duhovitom analizom pojma EU, zatim predstava „Turbofolk“ riječkog HNK „Ivana pl. Zajca“ u režiji Olivera Frlića koja se bavim mračnim zaostatkom nasleđa SFRJ na šokantan i rafiniran način, najavljene su i češke predstave „Erorizam“ i „Fragile“ grupe Krepesko iz Praga, te američka „Flamingo/Winnabago“ „Lucidity suitcase theatre“ iz Filadelfije koja će na Pozorju imati evropsku premijeru. Međutim, usled

finansijskih problema taj deo programa, odnosno broj predstava je smanjen. Ali zato se premijerno, van takmičarskog programa, izvode dve kooperacije: „Nebeski odred“ Đorđa Lebovića i Aleksandra Obrenovića (tekst koji je prvi dobio Sterijinu nagradu, 1957) u režiji Marka Manojlovića (kooperacija Sterijino pozorje i JDP) i „Možda smo mi Miki Maus“ Maje Pelević u režiji Matjaža Pokrajca (kooperacija sa Narodnim pozorištem Beograd).

Posebnu pažnju izaziva gostovanje hrvatskog teatar „Ullis“ sa Briona, čiji je osnivač i umetnički direktor Rade Šerbedžija, dobitnik tri Sterijine nagrade. Izvešće pet predstava: Šekspirovog „Kralja Lira“ (režija Lenka Udovički, glavna uloga Rade Šerbedžija), monodrama „Moj obračun s njima“ prema tekstu Miroslava Krležu, u režiji Dina Radojevića, muzičku predstavu „Balade Petrice Kerempuha“ koju su režirali Šerbedžija i muzičar Darko Rundek, prema Krležinom tekstu, te „Romeo i Julija“, u dramatisaciji Tene Štivičić i režiji Lenke Udovički, koja je potpisala i režiju predstave „Pijana noć 1918“ prema tekstu Krležu i Ive Štivičića.

Na primedbe da se Pozorje pretvara u vašar, Lalić odgovara da tako izgleda kreativna industrija. U svetu se nacio-

Pijana noć, Teatar Ulysses

Ljubitelji teatra na ovogodišnjem Sterijinom pozorju gledaju pet predstava „Teatra Ulysses“ („Kralj Lir“, „Moj obračun s njima“, „Balada Petrice Kerempuha“, „Romeo i Julija '68“, „Pijana noć 1918“) i legendarnog Radeta Šerbedžiju koji je pre izvesnog vremena, kada je ova saradnja najavljivana, ne krijući radost izjavio: „Novono sam na Pozorju!“

nalni programi obogaćuju raznim drugim programima zato što se njima privlače nove ciljne grupe gledalaca, a Lalić, kaže, ne želi da se bavi medijumom koji zadovoljava mali broj ljudi. Čuo je da neki pričaju da će se Pozorje utopiti u „Egzit“, i to mu ne smeta, zato

što nastoji da pomogne u stvaranju Novog Sada kao kreativnog grada u kome će Pozorje, Zmajevе dečje igre, „Infant“, „Nomus“, „Sinema siti“ biti sinhroni i tako stvoriti novi Edinburg.

Pozorište nas je upozorilo da ćemo propasti budemo li obmanjivali sebe da smo pobedili.

I danas smo izloženi svakovrsnim iskušenjima. Raspao se sistem vrednosti u kojem smo živeli... Svuda oko nas sevaju munje, i u blesku munja potrebno je da u ruci držimo žižak – plamen tog žiška orijentir je za našu dušu. Plamen tog žiška je pozorište.

Sterijino pozorje je mnogo više od pozorišnog festivala; ono je scena naše duševne istorije, kriptogram naših bezizlaznih osećanja, te plemenitih ili zlih strasti.

(Lasko Vogel, reč na otvaranju 54. Pozorja)

AKTIVNOSTI SDUS-a

U SUSRET JUBILEJU - 90 GODINA UDRUŽENJA GLUMACA

Proslava devedeset godina od osnivanja Udruženja glumaca Kraljevine SHS (kasnije Jugoslavije), čiji je pravni sledbenik Savez dramskih umetnika Srbije, biće održana u petak, 12. juna, na Trgu slobode, sa početkom u 20.30 časova, kao velika svečanost i događaj kojem će prisustvovati i u njemu učestvovati naši najistaknutiji članovi. U programu čija je organizacija u toku, biće izložen istorijat udruženja, njegova povezanost sa svime što se događalo u pozorišnom životu tokom njegovog postojanja, ali o uticaju u društvu, ponekad u ključnim trenucima i razdobljima. Sve naše kolege i članovi, jednako kao i obični građani, tog dana će dobiti priliku da na

velikoj sceni vide neke od naših najistaknutijih i najstarijih članova, dobitnike nagrada *Dobričin prsten*, *Bojan Stupica* i *Miloš Žutić*, kao i bivše predsednike SDUS-a, postojeće i bivši ministre kulture, upravnike pozorišta, itd. Kao spoj prigodne svečanosti, sa više glumačkih nastupa, odlomaka iz predstava, javnih obraćanja, anegdota, zabave i ulične atrakcije, ovu svečanost najavljujemo kao događaj koji se ne sme propustiti.

SDUS je pravovremeno intervenisao povodom stupanja na snagu Zakona o izmenama Zakona o porezu na dohodak građana kojim su normirani troškovi prilikom isplate autorskih honorara

umetnicima sa 50% smanjeni na 20%. SDUS je tim povodom izdao više saopštenja za medije i stupio u kontakt sa svim ostalim umetničkim udruženjima i Asocijacionom za zaštitu autorskih prava, kao i sa Ministarstvom kulture. U svojim istupima SDUS je insistirao da se vrati na snagu prethodno zakonsko rešenje.

SDUS je obavljao i svoje redovne i vanredne poslove od kojih izdvajamo sledeće: završen je konkurs za predlaganje kandidata za Nagradu za režiju „Bojan Stupica“ za predstave izvedene u periodu 1.04.2007. do 31.03.2009. Žiri (Predrag Bajčetić, Vesna Jezerkić, Boško Milin, Slavenko Saletović i Ružica Sokić) je evidentirao pristigle predloge i nominovao sledeće kandidate: Tatjana

Mandić-Rigonat (*Seksualne neuroze naših roditelja*, Narodno pozorište Beograd), Jovica Pavić (*Metro – Priče iz bijelog svijeta*, Dječije pozorište Republike Srpske, Banja Luka), Egon Savin (*Derviš i smrt*, Narodno pozorište; *Tartif i Tako je moralo biti*, JDP; *Čeif*, BDP), Andraš Urban (*Urbi et orbi*, Pozorište Kostolanji Deže, Subotica; *Bura*, Narodno pozorište, Niš; *Sabirni centar*, Narodno pozorište Subotica).

Što se tiče izdavačke delatnosti, SDUS je u saradnji sa Narodnim pozorištem Beograd izdao katalog za izložbu fotografija portreta dobitnika *Dobričinog prstena*, autora Vukice Mikače. Takođe, dr Zoran T. Jovanović priprema materijal za monografiju o Predragu Ejdsu.

Što se tiče najugroženijeg dela našeg članstva, samostalnih umetnika, Sekretarijat za kulturu je odbio ponuđeni tekst Sporazuma za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje samostalnih umetnika u 2009. od strane KOO umetničkih udruženja Srbije, i nastavio da plaća doprinose na najnižu osnovicu osiguranja.

Pravna služba Ministarstva kulture, i pored brojnih obećanja ministra, još uvek nije pripremila za Ministarstvo finansija RS tekst amandmana za Izmenu Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje u delu koji se odnosi na samostalne umetnike, uz uvažavanje primedbi KOO.

Ministarstvo kulture je prihvatilo predlog KOO da u komisiji za dodelu posebnih priznanja umetnicima za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi od sedam članova četiri budu predstavnici KOO. Komisija SDUS-a za utvrđivanje ispunjenosti kriterijuma Pravilnika za dodelu posebnih priznanja umetnicima za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi je razmatrala 49 predloga.

SDUS je za 17 svojih članova potpisao Ugovor sa kompanijom *Viner štetiše* za dopunsko zdravstveno osiguranje od posledica težih bolesti i za slučaj hirurških intervencija na sumu do 100.000 dinara. Godišnja premija po osiguraniku iznosi 1500 dinara i plaća se ličnim sredstvima svakog zainteresovanog.

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

**Drage kolege,
draga publiko i prijatelji,
pozivamo vas
na svečanost
obeležavanja jubileja
90 godina od osnivanja**

**petak, 12. jun 2009. u 20:30 sati
Trg Slobode, Beograd**

**Savez dramskih umetnika Srbije
zahvaljuje na dragocenoj pomoći
u realizaciji obeležavanja jubileja
svojim saradnicima i prijateljima:**

**Sekretarijatu za kulturu grada Beograda
Gradskoj opštini Stari grad
Bratislavu Petkoviću, reditelju i direktoru
Muzeja automobila i Moderne garaže**

PREMIJERE, GOSTOVANJA, FESTIVALI

Pozorišni život Srbije tokom aprila i maja obilovao je dešavanjima; od „Svitaca“ preko brojnih gostovanja i festivala do „Falsifikatora“

Ana Tasić

April i maj u Srbiji bili su kratki pozorišnim premijerama, gostovanjima, festivalima, ali i potresi- ma i burama, bez kojih pozorišni život verovatno ne bi bio ono što jeste. U Ateljeu 212 smo, sa ogromnim zadovoljstvom i uzbuđenjem, ispratili premijeru predstave *Svici*, prema tekstu Tene Štivičić, a u režiji Tanje Mandić-Rigonat. Reč je o savremenoj drami, fragmentarne strukture, u koju je utkano mnogo sarkazma. Radnje, između nekoliko parova likova, odvijaju se u aerodromskoj čekalnici a koncentrisano se ispoljavaju mnogi problemi savremenog društva. Predstava nas je oduševila svojom poetičnošću, kao i tačnošću opservacija o savremenom čoveku, bespomoćno zarobljenom u klop-kama tehnološkog napredka.

U Jugoslovenskom dramskom pozorištu premijerno je izvedena predstava *U močvari* (Marina Kar/Egon Savin), varijacija na temu Medejine osvete, melo-dramska pripovest o savesti, krivici, ljubomori, postavljena u neku irsku nedodij. Na sceni Zvezdara teatra je izveden *Svinjski otac* u režiji Jagoša Markovića, koji je, uoči premijere izjavio: „Kad sam pročitao komad, opčinilo me je ludilo koje sam video u Popovićevoj priči, ta slika sveta, Balkana, slika nas.“ (izvod iz lista „Novosti“, 8. maj)

Na Novoj sceni Beogradskog dramskog pozorišta prikazana je još jedna predstava savremene tematike, *Bar sam svoj čovek* (Igor Marojević/Milena Pavlović), čiji smisao i opravdanje teško da možemo da razaznamo, čak i uz velike napore i još veću dobronamernost. Priča o muškarcu i ženi, između kojih se neplanirano rađa ljubav, previše je mlaka, žanrovski neusaglašena, a pri tome i pretenciozna, toliko da smo nestrpljivo čekali njen kraj. U teatru „Madlenianum“ smo videli *Miris kiše na Balkanu*, nastala prema romanu Gordane Kuić (dramatizacija Nebojša Romčević), jedna epsku predstavu koja u poetsko-realističkom maniru pripoveda istoriju porodice Sefarda, pre i u vreme Drugog svetskog rata. Iako dosta dugačka, predstava drži pažnju, mada je na momente malo sladunjava, a njeni likovi klišeizirani. Nakon premijere u Zrenjaninu, u Bitef teatru je igrana predstava *Kako se pravi milka*, nastala prema Krecovom komadu *Goraja Austrija*, u režiji Žanka Tomića (koprodukcija Bitef teatra i Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina). U Teatru 78 premijerno je prikazana *Žikina dinastija* Zorana Čalića, u režiji Vesne Stanković. Prepoznatljivi humor antologijskog filmskog serijala transponovan je u pozorišnu predstavu, karakterističnu po brzom, vodviljskom izrazu.

Plavo pozorište se predstavilo beogradskoj publici sa novim komadom, *Ples sa ocem*, koju su izveli u Centru za kulturnu dekontaminaciju (premijerno je izveden krajem prošle godine na festivalu u Bilefeldu, u Nemačkoj). Tekstualna osnova predstave je pismo koje je Franc Kafka napisao svom ocu, koje nikada nije poslao. To pismo je polazište za istraživanje pitanja krivice, odnosa prema autoritetima, ambicija, nacionalnog

identiteta itd. Izvođači Ranko Trifković, Dejan Stojković, Maša Jelić, Jelena Martinić, Marko Potkonjak, nastupaju pod maskama, u ulogama kandidata koji se takmiče za naklonost oca, u nekakvom *reality* šou. Plavo pozorište će predstavu *Ples sa ocem* igrati na festivalu „The World Is A Place Of Truth“, koji se održava u drugoj polovini juna, u Wrocławu, u okviru projekta Godina Grotovskog.

I Dah teatar je premijerno prikazao svoju novu predstavu, *Prelazeći liniju*, zasnovanu na tekstovima iz knjige „Ženska strana rata“, u izdanju aktivističke grupe Žene u crnom (2007), zbornik potresnih svedočenja o ratovima koji su

koju je prema Joneskovim tekstovima režirao Edvard Miler (produkcija SARTR), kao i *Zvijer na mjesecu*, takođe u režiji Dina Mustafića.

Dve predstave Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada su prikazane u Beogradu. Prvo smo gledali na sceni Narodnog pozorišta *Je li bilo kneževе večere*, prema tekstu i u režiji Vide Ognjenović, kojoj je tom prilikom uručena i Nagrada „Jovan Đorđević“ SNP-a. Gledali smo jednu tematski i idejno uzbudljivu, epsku predstavu, vrlo ambiciozno ostvarenu, glumački posebnu ujednačenu i sasvim preciznu. Zatim nam se ansambl SNP-a predstavio na sceni Teatra „Bojan Stupica“, sa predstavom *Painkillers* (Neda Radulović/Iva Milošević), još jednom u nizu savremenih drama. Ta predstava je prikazala emotivne borbe tri drugarice, koje svima snagama, pojedinačno, ali i zajednički, pokušavaju da se iščupaju iz svakodnevnih depresija i egzistencijalnih nesigurnosti. Glumci su se zaista trudili, ali je sve to bilo prilično uzaludno, jer je tematsko/idejni sloj

Falsifikator, BDP

vođeni na tlu nekadašnje Jugoslavije, od 1991. do 1999. Tekstovi, koje glumice Sanja Krsmanović-Tasić, Maja Mitić i Ivana Milenović izgovaraju na sceni, ili se oni emituju putem zvučnika, u pojedini-mim momentima izazivaju uznemirenost i mučninu, a zatim, konsekvantno, suočavanje sa problemima nasilja, sećanja, savesti, krivice. Dramaturg i reditelj predstave je Dijana Milošević.

April i prva polovina maja u pozorišnom Beogradu specifični su bili i po nizu gostovanja. Narodno pozorište iz Tuzle je prikazalo *Malogradanske svadbe* Bertolda Brehta, u režiji Jovice Pavića, solidno komičnu predstavu, sa izrazito grotesknim likovima, koja nam je pokazala kako naizgled bezazlene porodične svade prerastaju u totalitarizam i fašizam. Nešto kasnije je, na istoj sceni, gostovalo Slovačko narodno pozorište iz Bratislave, sa *Tri sestre*, u režiji Romana Polaka. Narodno pozorište je ugostilo švedski Dramaten, koji je izveo preciznog, osavremenjenog, ali i malo dosadnog *Hamleta* u režiji Stafana Valdemara Holma. Održani su i Sarajevski dani u Beogradu, na scenama JDP-a i Ateljea 212, koji su bili sasvim dragocena prilika da se informišemo o aktuelnoj produkciji u Sarajevu. Mogli smo da vidimo predstave *Vremenski tunel* Pozorišta mladih, u režiji Admir Glamočaka, *Mortal Kombajn* Narodnog pozorišta iz Sarajeva, savremnu dramu o tranziciji, prema tekstu poljskog pisca Pavla Sale, u režiji Dina Mustafića, zatim predstavu *Budućnost je u jajima*,

sedeša, u režiji Andraša Urbana. Reč je o nekoj vrsti apsurdno komičnog mjuzikla koji direktno, oštro i lucidno demitologizira niz ozbiljnih, značajnih tema – religiju, identitet, nevinost, odnos između dobra i zla, granice i smisao kažnjavanja, političke nezavisnosti, kao i pitanja funkcije, etike i estetike pozorišta.

U Pirotu je prikazana premijera *Izbiračice* u režiji Slavenka Saletovića, u Kikindi *Karolina Nojber* (Nebojša Romčević/Nenad Gvozdenović), u Somboru Fejdoova *Buba u uhu* u interpretaciji Olivera Đorđević, u Narodnom pozorištu u Subotici *Arsenik i stare čipke*, crna komedija Đozoza Kisingera, u režiji Filipa Markovinića. U Nišu smo ispratili premijeru *Gospođe ministarke*, u savremenom rediteljskom tumačenju Dušana Jovanovića. Gledali smo odličnu, vrlo teatralizovanu živku, u tumačenju Sanje Krstović, koja je u svom ludilu snobovštine otišla i do toga da šmrče kokain i pohađa časove salse, kako bi se, bez odlaganja, uključila u aktuelni, (lažni) glamur nove političke elite.

April je bio i sasvim festivalski mesec, kada je reč o teatarskom životu. U Smederevu su prvo održani Nušićevi dani. Publika je imala prilike da vidi predstave *Svet Kruševačkog pozorišta*, nastala na osnovu Nušićevog komada, u režiji Vladimira Popadića, zatim Nušićevu *Vlast*, pozorišta Slavija iz Beograda, u režiji Radoslava-Zlatana Dorića, *U polacene* Stevana Koprivice, u režiji Staše Koprivice, a u izvođenju Beogradskog dramskog pozorišta. Prikazane su i predstave *Dr Jagoša* Markovića, prema Nušićevoj komediji, u izvođenju Narodnog pozorišta iz Beograda, zatim Nušićeva *Ožalošćena porodica*, reditelja Juga Radivojevića, u izvođenju Opere i teatra „Madlenianum“ iz Zemuna i *Generalna proba samoubistva*, prema tekstu i u režiji Dušana Kovačevića, koju je izveo Zvezdara teatar. Nušićeva nagrada za životno delo dodeljena je dramskoj umetnici Ljiljani Stjepanović, a žiri koji su činili Muharem Pervić (predsednik),

Ružica Sokić i Slobodan – Boda Ninković odlučio je da je najbolja predstava festivala *Ožalošćena porodica*.

Zatim su se preklapili 59. Susreti profesionalnih vojvodanskih pozorišta u Zrenjaninu i Festival „Joakim Vujić“ u Šapcu. Na festivalu u Zrenjaninu je prikazano sedam predstava: *Brod za lutke* i *Je li bilo kneževе večere* Srpskog narodnog pozorišta, *RazBOJnici* Narodnog pozorišta iz Subotice, *O nasilju* Narodnog pozorišta iz Kikinde i Hop.la! iz Beograda, *Mizantrop* Novosadskog pozorišta, *Mrtve duše* Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina i *Terapija* pozorišta Kostolanji Deže iz Subotice. U selekciji je bilo i četiri predstave za decu: *Puk* i *Uspavana leptotica* novosadskog Pozorišta mladih, *Vetruškina ledina* lutkarske scene NP „Toša Jovanović“ iz Zrenjanina i *You* Dečjeg pozorišta iz Subotice. Žiri 59. Festivala profesionalnih pozorišta Vojvodine u sastavu Igor Burić (pozorišni kritičar – predsednik žirija), Dragoslav Todorović (pozorišni reditelj) i Margita Karna (glumica) odlučio je da je najbolja dramska predstava u celini *RazBOJnici*, a najbolji reditelj Nikola Zavišić. Najbolja predstava za decu, u celini, prema njihovoj odluci jeste *Vetruškina ledina*.

Na Festivalu „Joakim Vujić“, održanom u lepo renoviranoj i novoootvorenoj zgradi Šabačkog pozorišta, prikazano je šest predstava, u konkurenciji za nagrade: *Krvave svadbe* F. G. Lorke, u režiji Juga Radivojevića, Pozorišta „Bora Stanković“ iz Vranja, *Svet Nušića* Kruševačkog pozorišta, *Rodoljupci* J. S. Popovića, u režiji Larija Zapije, Narodnog pozorišta iz Užica, *Protuve piju čaj* Dragoslava Mihailovića, takođe u režiji Juga Radivojevića, Šabačkog pozorišta, *Paviljoni* Milene Marković, u režiji Vladimira Lazica, Narodnog pozorišta iz Leskovača i *Bura* Vilijema Šekspira, u režiji Andraša Urbana, Narodnog pozorišta iz Niša. U festival je uključen vrlo bogat prateći program – predstave za decu, program ponoćnih predstava, okrugli stolovi kritike, koje je vodio Dejan Penčić Poljanski, kao i vrlo produktivne kritičarske radionice, koje su pohađale tri mlada, talentovana dramaturga. Prema odluci stručnog žirija, u kojem su bili Milivoje Mladenović, Saša Torlaković i Dimitrije Jovanović, najbolja predstava na „Joakimu Vujiću“ su *Rodoljupci*, a najbolja je režija Larija Zapije. Članovi okruglog stola kritike odlučili su da je najbolja predstava *Krvave svadbe*.

Pred zatvaranje ovog broja, tačnije 17. maja, na sceni Beogradskog dramskog pozorišta premijerno je odigrana predstava *Falsifikator*, pisca i reditelja Gorana Markovića sa kojom Srbija učestvuje u evropskom projektu kojim se obeležava dvadesetogodišnjica pada Berlinskog zida.

Miris kiše na Balkanu, Madlenianum

predstave beznačajno siromašan, kipi od opštih mesta, pa i banalnosti.

Narodno pozorište iz Sombora izvelo je *Lepet mojih plućnih krila* Uglješe Šajtinca, u režiji Marka Manojlovića, jednu vrlo mračnu, realistički iscrtanu, porodičnu dramu, koja se bavi posledicama ratova devedesetih godina, na teritoriji bivše Jugoslavije. Predstava je dosledno ostvarena, u okvirima psihološkog realizma, izvođački je precizna i ujednačena, ali, ipak, na kraju, ostaje utisak jedne osrednjosti i nedorečenosti. Možda zato što smo se nagledali predstava slične tematike, realizovanih u okvirima *in-yer-face* dramaturgije.

U subotičkom pozorištu Kostolanji Deže premijera *Sardinije*, nastale na osnovu savremenog teksta Ištvana Be-

Svici, Atelje 212

KOLAČ JE GORAK

Glumac Dragan Mićanović veruje da je njegova profesija na neki način misionarska. I nije daleko od istine s obzirom na to koliko je značajnih uloga dramskih klasika i onih iz savremenih komada potpuno posvećeno doneo na scene naših pozorišta. Šekspirovi Romeo, Hamlet i Porcija, Molijerovi Alsest i Tartif su samo neke od njih...

Olivera Milošević

Godišnju nagradu Jugoslovenskog dramskog ste dobili za ulogu u predstavi „Tartif“ koja analizira temu licemerstva svake vrste. Kako iz tog ugla razmišljate o našem društvu?

Mislim da je ta predstava značajna za današnje vreme u Srbiji zato što zaista oslikava i trenutno stanje, jer ono što je Molijer pisao pre mnogo godina ovde važi i danas. Licemerstvo, beskrupuloznost, laž i prevara u modernim društvima opstaju. I što ste više licemerni, što više znate da se pretvarate da ste nešto drugo nego što jeste zaista, bićete uspešniji u društvu u kojem živite. Naše društvo je prepuno licemera, prepuno Tartifa. Ovde je to postalo opšte mesto i kao i mnogi, i sâm sam prestao da se upuštam u te teme. Toliko je toga lažnog pred našim očima da jedino što možete da uradite je da odete u eskapizam. Neka rade šta god i neka se pretvaraju kako god žele, ali što dalje od mene. Naravno da to nije rešenje, ali trenutno ne vidim sebe kako se upuštam u bilo šta slično.

Kakav je značaj kulture u društvu kakvo je naše?

Ako je jedna država uspešna, možemo da je posmatramo kao lep i ukusan kolač, a kultura je onaj ukusni šlag

preko tog kolača. Ako je društvo isuviše gorko, taj šlag koliko god da ga ima, a u ovom društvu zaista ima fantastičnih umetnika, svejedno je – kolač je gorak. Tako doživljam ovo vreme i društvo u kojem živimo.

Šta pozorište može u takvoj kulturi i takvom društvu?

U poslednje vreme smo svedoci i loših vesti u kulturi – Narodno pozorište, Filharmonija, Narodni muzej... meni kao umetniku sve to deluje jako deprimirajuće. Toliko je nebrige društva i države za temelje naše kulture da se pitate čemu sve ovo i da li je moguće da nikoga nije briga za tako važne stvari.

Šta ovde i danas znači biti glumac?

To je profesija koja donosi prelepe trenutke ali i mnogo briga i odricanja. Nijednog trenutka se nisam pokajao što se bavim glumom. To uopšte nije lak posao, naročito za nekog ko se opredelio da pored tog posla ima i porodicu. Glumci su nekako stalno na ispitu, stalno polaze od nule. I svaki put kada radim neku novu ulogu se pitam da li će publika koja to gleda uživati, ili će sklanjati pogled i jedva čekati da se završi... Većito je to preispitivanje, kopanje po sebi, traženje likova. Svaki lik kroz koji prođete zakači

i malo vaše duše i uzme svoj deo. Potpuno sam uveren da danas ne bih bio ovakav čovek kakav jesam da nisam glumac. Bio bih sigurno drugačiji.

Devedesete su godine kada ste počinjali. Šta ove godine razlikuje od tih?

To što je kriza svuda. Devedesetih smo bili u beznađu, ali sam kao mlad čovek u dvadesetim godinama znao da negde ima i bolje, bilo je nade. Sada nigde nije dobro. Skoro sam putovao po Zapadu i moji prijatelji koji tamo žive su jako uplašeni, jer se ceo sistem drma i ne zna se na koju će stranu odvesti ta kriza koja je zahvatila čitav svet.

Kako razmišljaš o repertoarskoj politici naših pozorišta?

Enigma mi je ko to određuje. Čemu, na primer, dva irska komada zaredom na Velikoj sceni JDP-a? Zaista ne znam odgovor na takva pitanja. Repertoar tog pozorišta su uvek bili veliki klasici, velike teme i hrabre rediteljske postavke sa jakom glumačkom podelom. To je bila dobitna kombinacija Jugoslovenskog dramskog. Naša pozorišta su sastavljena od rediteljskih koncepata i repertoarska politika verovatno zavisi od rediteljskih inspiracija, od toga koju dramu su tog jutra pročitali pa im se možda dopala. U svakom slučaju ne vidim jasne koncepte repertoara.

Šta nedostaje tim repertoarima?

Nedostaje im hrabrosti. Kad to kažem ljut sam i na samog sebe što Tartif, recimo, nije hrabriji. Najiskrenije to kažem. Nagradu sam dobio za tu ulogu, ali taj ukus koji u meni tinja od premijere je da ga nismo doveli do kraja, da je nedorečen. Naročito zato što je taj komad bio toliko hrabar u svoje vreme i koji je Molijera maltene koštao života... mi smo ga postavili nedovoljno hrabro.

Gluma je profesija koja se razvija, menja, napreduje. Ne glumi se danas kao što se glumilo nekada. Čujem tvrdnje kako je gluma kod nas poslednjih godina najmanje napredovala, u odnosu na dramsko pisanje i režiju. Koliko su naši glumci profesionalno u koraku sa vremenom?

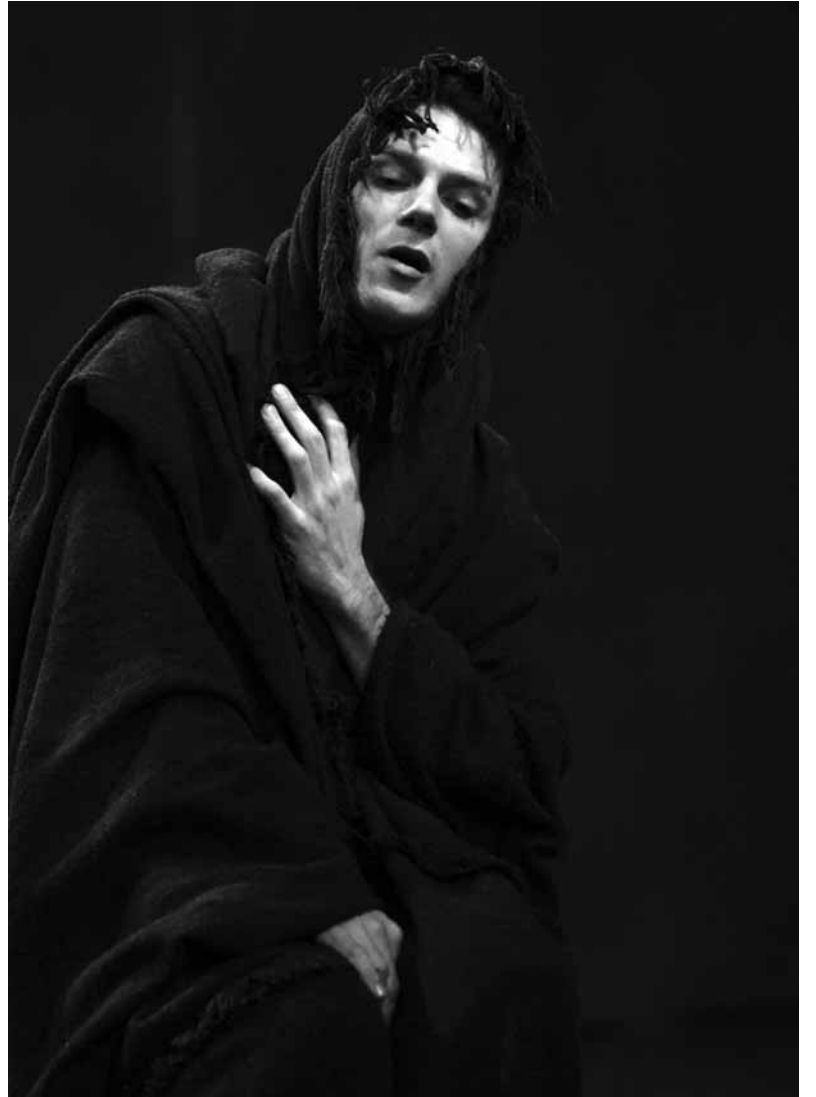
To je odlično pitanje. Kod nas su glumci posle najmanjeg uspeha, uspehčića tako reći, već veliki glumci i ne rade na sebi više apsolutno ništa. Ali baš ništa. Ogromna većina se ne bavi nijednim sportom, ukoliko ne računamo da je ispijanje pića za šankovima neki sport, jer tu ih ima odličnih. Kivan sam zbog toga, jer baviti se ovim poslom je privilegija i ako imate dar da se njime bavite, onda taj dar morate da negujete. Znam koliko glumci u Engleskoj, na primer, rade na sebi. Koliko je sistem rada na jednoj predstavi zahtevniji nego ovde. Na probu se dolazi od devet ujutro i sat vremena su vežbe razigravanja tela i glasa i to profesionalni trener radi sa vama, i kad počnu glumačke probe telo i glas cele ekipe je zagrejan i spreman za rad. Kod nas je uspeh ako uopšte uspete da okupite ekipu oko jednog projekta. Imati sve glumce tokom svih proba je apsolutno nemoguće.

U Engleskoj ste radili filmove sa velikim imenima, sa Antonijem Hopkinsom, na primer, ili sa rediteljem Gajem Ričijem. Kako oni rade?

Veliki su profesionalci i mnogo rade na sebi. Uspeh ne dolazi tek tako. Zato u tim društvima baš morate da se potrudite, da budete nešto više od običnog da biste uspešli.

Šta možete da kažete o svom radu u Engleskoj?

Imam divan odnos sa svojim agentom u Londonu. Moj san je da živim u Beogradu a da radim svuda po svetu, gde god me pozovu. Taj tempo kojim odlazim u Englesku, uradim po neku ulogu pa se vratim, to mi jako prija. Odem tako iz ove

Tartif, JDP (Foto: Nenad Petrović)

Tartif, JDP (Foto: Nenad Petrović)

sredine, očistim se malo od nje, pokupim neka nova iskustva... To je veoma dragoceno. Moja karijera tamo ide sada već nekim utabanim stazama.

Vaša generacija je bila specifična?

Mislim da smo mi devedesetih iz nekog prkosa radili. Bili smo u beznađu, okruženi ratovima i nešto nas je teralo da se ne plašimo ničega, da smo na sceni najslobodniji i da nam tu niko ne može ništa. Da, moja generacija, nas nekoliko u isto vreme, napravila je bum i evo koliko generacija je prošlo, a dolaze samo pojedinci. Ako smo mi postavili neke repere devedesetih bilo bi lepo da neki novi i mlađi idu dalje i više, da se ne zadovoljavaju prvim uspešnim koracima.

Kako izgleda vaš dan kada igrate neku veliku ulogu?

Zavisi od toga koliko je uloga zahtevna. Kada sam, na primer, počeo da igram Porciju u „Mletačkom trgovcu“ bio sam tridesetogodišnja žena, sada sam u dobrim godinama. Tu predstavu sam mnogo puta odigrao, ona je konceptijski čvrsta i ne zahteva velike pripreme. Ali dok sam igrao Hamleta, dve sezone i nekih pedeset puta, koliko sam imao snage i volje da ga igram, dan mi je bio potpuno posvećen predstavi.

Očigledno ste glumac koji radi na sebi. Šta to znači?

To znači baviti se sportom, biti fizički aktivan. Znači biti informisan, naročito

sada kada su preko interneta sve informacije dostupne. Zatim čitati, naravno, što više i što raznovrsnije.

Vi i Ana ste glumci. Da li i šta vašu porodicu razlikuje od drugih?

Ne znam kako druge porodice žive kada zatvore vrata i ostanu sami. Moja porodica je sasvim normalna. Mi se trudimo da nas naše profesije ne odvajaju od društva u kojem živimo. Ali kad zatvorimo vrata, mi ih zatvaramo samo za nas i želimo da nas niko drugi ne dira, kao što verovatno radi i svaka druga porodica.

A onda se sa scene susretnete sa publikom u sali... Šta tad pozorište može?

Tada glumac može sve. Tada se oseća potpuno živ i ostvaren. Neverovatno je, ali je tako. Koliko god se bavim ovim poslom, a evo tome će već 18 godina, i pored svih nedaća, jer nama umetnicima ovde nikada nije bilo dobro, to zadovoljstvo kontakta sa publikom ne može da zameni ništa.

Da li ste od onih koji veruju da pozorište, odnosno umetnost može da menja svet?

Nekada sam mislio da može. Čak sam se i trudio da što više, i u predstavama i van pozorišta, menjam svet u kojem živim. Nakako što sam stariji sve manje i manje verujem u to. To je kao kod dece, u početku veruju u bajke, ali što su starija sve više shvataju da Deda Mraz ne postoji.

Dragan Mićanović (Foto: J. Vučetić)

JAVNA ČITANJA SAVREMENIH DRAMA

Ana Tasić

Na sceni „V sprat“ Narodnog pozorišta u Beogradu, od 10. do 15. aprila, održan je ciklus javnih čitanja savremene nemačke drame, pod nazivom *Monsun u aprilu*. Pored istosimenog teksta Terezije Valzer (režija čitanja Slađana Kilibarda), predstavljani su i komadi *A u noćima ležimo nemo* Tomasa Frajera (režija Jelena Bogavac), *Heaven (po Tristanu)* Frica Katera (režija Bojan Đorđev), *Po imenu gospodin Filipa Lolea* (režija Ivana Koraksić), *Hamlet je mrtav, bez zemljine teže* Evalda Palmeshofera (režija Bojana Lazić) i *Poslednja vatra* Dee Loer (režija Ana Tomović). Namera projekta je da se javnosti predstave autori koji do sada nisu prevedeni na srpski jezik (sa izuzetkom Dee Loer). Taj

ciklus savremene nemačke drame bi trebalo da bude deo buduće stalne inicijative čitanja savremenih evropskih i svet-skih komada u Narodnom pozorištu u Beogradu. Tekstovi su objavljeni u novom broju časopisa „Scena“, broj 1–2, januar–jun 2009.

Tomas Frejer – A u noćima ležimo nemo

Broj likova: 4 – 2 muška, 2 ženska

U pogledu strukture, kao i žanra, tekst *A u noćima ležimo* Tomasa Frejera vrlo je neobičan, više lirskog nego dramskog opredeljenja. Akteri su dva para brata i sestre, Jakob i Marla, Robert i Marlen. Oni su žrtve disfunkcionalnih porodičnih odnosa, razvedenih ili bole-

Thomas Freyer

snih roditelja. Tako Jakob, u svojoj usamljenosti, luta ulicama, dobijajući batine, Marla postaje seksualno promiskuitetna, što se može shvatiti kao vid ispoljavanja njene dezorijentisanosti, možda i bunta. Njihova majka se utopila u religiozni fanatizam, dok se otac odselio. Marlen ne

napušta sobu već godinu dana, a Robert se brine o sestri, kao i o paralizovanom ocu. Tekst prevashodno karakterišu izraženi poetski elementi, nabijen je izraženim, snažnim osećanjima napuštenosti, usamljenosti, nemoći. Akteri češće govore monološki, nego dijaloški, čime se jasno izražava ideja o teškoći, ili nemogućnosti, uspostavljanja komunikacije između njih.

Tomas Frejer – Biografija

T Frajer rođen je 1981. u gradu Geri u Tiringiji (Gera, Thüringen). Od 2002. do 2006. studira dramaturgiju na Univerzitetu umetnosti u Berlinu. Godine 2006. učestvovao je u radionici „Nova dramska umetnost“ u Ulmskom pozorištu (Theater Ulm).

Fric Kater – Heaven (po Tristanu)

Broj likova: 7 – 4 muška, 3 žen

Komad *Heaven (po Tristanu)* fragmentarne je strukture, ima 21 scenu. Protagonista je Anders, student arhitek-

ture, koji napušta grad Volfen, u čemu se uspostavlja paralela sa pričom o Tristanu i Izoldi. Volfen je sasvim ruiniran privatizacijom, nema više nade, mladi ljudi su ga napustili, dok su ostali stari, bez posla, volje i potencijala da nešto promene. Govor likova je vrlo specifičan, dat u neobičnom stihu, stilizovan, ponekad prilično hermetičan. I ovde su monolozi čest oblik izražavanja, dok je realna komunikativnost dijaloga sasvim tanka. Dijaloška komunikacija je često više formalna, nego realna, odnosno likovi u dijalozima odlutaju u monološke iskaze, što je sve jasno sredstvo izražavanja njihove samoće i slabog međusobnog razumevanja.

Fric Kater – Biografija

Fric Kater rođen je 1966. u Bad Klaj-nenu, a odrastao je u Istočnom Berlinu. Školovao se za mehaničara, a kasnije je saradivao sa nezavisnim pozorišnim trupama. Od 1990. piše pozorišne komade.

Intervju: Ljudmila Razumovska

LJUDSKA SE DUŠA VASPITAVA NA SAOSEĆANJU

„Perestrojka ili tranzicija, to je revolucija, revolucija u značenju sloma svega što je prethodno bilo. Krah svih oblasti života, međusobnih odnosa, osnovnih vrednosti; život se iz temelja menja“, kaže Razumovska

Aleksandra Jakšić

Dva aprilska izvođenja predstave „Mala sirena“ u Pozorištu „Boško Buha“ bila su posebna jer im je prisustvovala autorka komada, čuvena spisateljica Ljudmila Razumovska. Iako je taj komad napisala još 1985. godine, *Buhina* postavka je njegovo prvo srpsko izvođenje. Njena debitantska drama „Draga Jelena Sergejevna“ (1982) često se

izvodi na našim scenama, a poznata je i po novijim dramama: „Kući!“, „Kraj osamdesetih“, „Život Jurija Kuročkina“. Do kraja 80-ih sva dela Razumovske su pigrana i već tada je postala jedan od najpopularnijih dramskih pisaca u Rusiji. Dobitnica je nekoliko nagrada za književnost, poput „Severne Palmire i Petropola“ u Sankt Peterburgu.

„Maloj sireni“ ni Razumovska nije ulepšala kraj, a da bi se tragedija olakšala, reditelj Milan Karadžić se odlučio za formu rok-muzikla. Spisateljica se posle predstave obratila glumcima u bifeu rečima: „Izvođenje odgovara izvoru i ne može se gledati bez suza. Predivno se krećete, lepo pevate, kostimi su divni, cela predstava je izvanredna.“

Zašto ste se odlučili baš za ovu bajku i koliko je izazovno pisati po poznatim motivima?

Sam Andersenov siže je vrlo dirljiv i dubok, to je njegova najemotivnija bajka. A motiv žrtve zbog ljubavi je čest u mnogim delima, i meni je vrlo blizak. To je i bio razlog da odaberem baš ovu bajku. Inače, napisala sam nekoliko komada po tuđim motivima, npr. Emila Zole, i ona se uvek razlikuju od izvornika. Osnovni impuls daje originalni autor, ali potom tekst prolazi kroz mene, kroz moju dušu, te postaje moj.

Da li pravite razliku kada pišete za decu ili odrasle?

Nikada ništa nisam pisala posebno za decu. I ovaj komad sam pisala za sve, i smatram da ga odrasli gledaju sa istim zadovoljstvom kao i najmlađi.

Često čujemo da deci ne treba prikazivati tužne situacije i emocije

Ne treba se plašiti da se deci pokaže dramatiizam života. Oni treba da nauče da saosećaju sa drugima. U današnje vreme rastu egoistične generacije, a ljudska duša se vaspitava na saosećanju, da doživljava isto što doživljava lik u komadu. Deca treba da shvate kad je nekom teško, i ako toga nema ona postaju hlad

Tema „Drage Jelene Sergejevne“ danas, posle skoro 30 godina od premijere, od vremena kada vam je komad zabranjen, deluje još aktuelnija.

Život se od tada potpuno promenio. Perestrojka ili tranzicija, to je revolucija, a revolucija znači slom svega što je prethodno bilo. Slom svih oblasti života, kao i međusobnih odnosa, život se iz temelja menja. I, nažalost, sve ono vezano za temu „Jelene Sergejevne“ postalo je još oštrije.

Šta vas kao gledaoca zanima u teatru?

Uvek dajem prednost komadima koji prikazuju ljudsku dušu i suočavanje sa problemima. Kad je Stanislavski stvarao

Ljudmila Razumovska

svoje pozorište, govorili su da na sceni treba stvarati život čoveče duše, i to je ono što je i meni interesantno.

Za kraj, šta sada pišete?

Upravo sam završila veliki roman koji sam pisala tri godine. Tiče se Rusije u 20. veku, počinje Februarskom re-

volucijom 1917. i traje do naših dana. Glavna tema je put čoveka kroz to vreme u težnji da dođe do Boga. Pre toga sam napisala tri komedije. Kada razmišljam o sledećem pisanju, nikada ne znam u kom će obliku biti, forma se nametne sama.

Pretplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za Srbiju:
1000,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo:
30,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

Instrukcije za uplate u evrima potražiti u
Savezu dramskih umetnika Srbije

Fond za otvoreno društvo je
dobrotvor Ludusa.
Ludus svesrdno zahvaljuje.

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

PROMOCIJA „LUDUSA“ NA 59. FESTIVALU PROFESIONALNIH POZORIŠTA VOJVODINE

Na 59. Festivalu profesionalnih pozorišta Vojvodine, održanom u Zrenjaninu, u okviru pratećeg programa, 25. aprila je promovisan 152. broj „Ludusa“, u klubu „Zelena zvono“. Na promociji su govorili članovi redakcije „Ludusa“, Željko Hubač, Miroslav – Miki Radonjić i Ana Tasić. Hubač je okupljenu publiku podsetio na istoriju „Ludusa“, njegove uspone i padove, uslovljene, naravno, ekonomskim okolnostima. To podsećanje na međuzavisnost finansijskih kriza i izlaženja „Ludusa“ povezano je sa aktuelnim okolnostima opštih recesija i lomova, te je

Hubač svoj govor završio apelom za finansijsku pomoć i nadom da će „Ludus“ preživeti. Zatim je Ana Tasić prisutne goste festivala upoznala sa uređivačkom koncepcijom novina, stalnim rubrikama, namerama i ciljevima uredništva. Govorila je o želji da „Ludus“ pokriva različite, brojne aspekte teatarskog života, od informacija o aktuelnim dešavanjima, preko ozbiljnih, analitičnih intervju sa značajnim akterima pozorišnog života, pa do kritičkih, problematskih tekstova o pojedinim teatarskim fenomenima. Takođe, istaknuta je i važnost „Ludusa“ na prostorima bivše

Jugoslavije, odakle redakciji stižu vesti o „Ludusu“ kao dragocenom izvoru informacija o pozorištu u Srbiji. Miki Radonjić je svoju pažnju usmerio na predstavljanje 152. broja, izdvajajući problemske tekstove o Zakonu u pozorištu, selekciji Sterijinog pozorja, intervju sa Kokanom Mladenovićem, Anom Đorđević itd. Publika je upoznata i sa važnošću ideje o decentralizaciji, odnosno sa namerom uredništva da što temeljnije obaveštava čitaoce o događanjima u pozorištima van Beograda i Novog Sada. Po završetku izlaganja članova redakcije, brojni gosti (novinari, upravnici pozorišta, reditelji), bili su pozvani da se „posluže“ „Ludusom“, koji im je pravio društvo do početka predstave *Mizantrop* Novosadskog pozorišta, prikazane u takmičarskom programu festivala.

Ana Tasić i Miki Radonjić govorili su o „Ludusu“ na promociji u Zrenjaninu

Fenomeni

MOBILNI TELEFON KAO DEO POZORIŠNE PREDSTAVE

Mobilni telefon je postao deo čovekove intime. Po poslednjim istraživanjima, anketirane devojke koje imaju dečka, najmanje deset puta pogledaju na mobilni za vreme bilo koje predstave, a pet puta one koje ga nemaju. Direktori velikih kompanija dva puta se obavežno i jave na bluetooth šapatom, dok majke bezpredrasudno i odgovaraju na poruke

Nevena Šarčević

Harmoniju glumaca i publike u pozorištu nesumljivo ruši mala a, moćna sprava – mobilni telefon. Kad zazvoni u publici, onako usred predstave, ostaje nam samo da zavidimo onima koji su išli u teatar kad tih, nesumljivo korisnih sprava, nije bilo. A lek koji postoji protiv njega u toj situaciji – vaspitanje, izgleda ne deluje. Ili mu je možda istekao rok trajanja.

Publika, koja je u prošlosti doživljavala pozorište kao reprezentativno, elitno zdanje vrhunske umetnosti, poštovala je pravila ponašanja koja su bila preduslov da se uopšte dođe u tu ustanovu kulture. Ne kao napisan kodeks, već kao odnegovan, stilizovan model ponašanja koji je prihvatlan i manifestovan prirodno. Jer, u pozorište se dolazilo sa poštovanjem svih aspekata validnog i uspešnog funkcionisanja te institucije. Odlazak u teatar značio je svojevrsnu svečanost u načinu oblačenja, u ophođenju, u kompletnom umetničkom doživljaju. S druge strane, nije bilo mobilnih telefona, pa ni lojalnosti i servilnosti prema njima, kakvu danas opažamo. Novo vreme, sa velikim ubrzanjem i drugačijim vrednosnim postulatima, donosi nova dostignuća. Mobilni telefon ima svoj nesumnjivi značaj u ljudskoj komunikaciji. No, njegova (zlo)upotreba je fenomen za sebe.

Sociolog Jovanka Božić na tu temu za „Ludus“ kaže: „Savremena informatička revolucija je donela progres, unapredila životni standard, komunikaciju. Virtuelizacijom je imaginativnu ravan transponovala u zbiljsku, tako da danas živimo izmaštano real-

nost. S druge strane, učinila je korisnike elektronskih blagodeti velikim zavisnicima, pa umesto da se doseže viši stupanj slobode, čovek se umrežuje u krletku nove neslobode, kojoj ne nalazi alternativu. Pa nije čudo da mladi (odveć, i uvek, prijemčiviji za inovacije) lako prihvataju, brzo se vezuju, a teško odvajaju od kompjutera, interneta, mobilnog telefona. I u toj simbiozi i sraslosti

sve teže razlikuju cilj od sredstva, konfuzno ih zamenjujući. Kao sredstvo komunikacije mobilni telefon postaje stožer svekolikog havljenja i cilj sam po sebi. A takva inverzija urušava vrednosni sistem.“

Nije nikakva tajna ni novina da se u pozorištu često koristi mobilni telefon; i to nestrpljivo, bezobzirno i nekontrolisano, pretpostavljajući njegovu važnost atmosferi, ambijentu, umetničkom činu, pažnji najbliže publike. Sociolog Jovanka Božić veli da se tako, uz pomoć mobilnog telefona ispoljava i umišljaj sopstvene važnosti, i napominje: „Pozorišno delo je ostvareno samo kao interakcija između umetnika i publike. Odnosno između predstave i emocionalne, čulne i intelektualne koncentracije i apsorpcije, pažljivih i posvećenih primalaca umetničke poruke, odnosno svih učesnika u pozorišnom događanju. Jer, publika svojom energetskom prisutnošću, i inspirativnošću, umetnički čin čini celovitim. Kada se skreće pažnja na telefon, čitaju poruke, prihvata poziv, razgovara, razbija se konzistentnost izvođenja, relaciona čarolija između artista i uživalaca umetnosti kao i draž i nezvesnost, onoga što, u predstavi, sledi. Upotreba telefona

je i manjkavost elementarne pristojnosti, etikete, koje nikako ne korespondiraju sa samom odlukom da se dođe u pozorište. Jer, pozorište je, od postanka, hram culture.“

Temom mobilnog telefona pozabavila se i rediteljka Katarina Vražalić čija se predstava „Mobilni“ sa uspehom izvodi na daskama Beogradskog dramskog pozorišta, a u kojoj igraju Neda Arnerić, Elizabeta Đorevska, Milena Pavlović, Miki Damjanović.

„U modernom svetu čovek se sve više odvikava od neposredne komunikacije i privikava se na posrednu“, kaže rediteljka Vražalić. „Mobilni Serda Belbela je sastavljen od porodičnih i intimnih ispovesti koje se uglavnom saopštavaju preko mobilnog telefona. Likovi te digitalne komedije raskidaju jedni sa drugima, ali i uspostavljaju nove veze bez obzira na to da li je njihov sagovornik fizički prisutan.“

Komunikacijski štit zvani mobilni telefon pomaže im da sakriju svoje strahove i ispolje veću hrabrost u razotkrivanju pravih emocija, ali ih takođe i obogaljuje čineći ih sve manje snalažljivima i spontanima kad se nađu licem u lice.“

Pomenutu predstavu prate opaske da je odnos likova, iako se razlikuju po godištu, mišljenju i zanimanju, doveden u skladan interakcioni odnos, da se oseća harmonija na sceni, po kojoj glumci sigurno hodaju i dopunjuju se. A po njihovim monolozima, „telefoniranju“, možemo zaključiti ne samo sa kime sagovornik razgovara, već i u kakvom je odnosu i kako se oseća.

Katarina Vražalić ističe da je mobilni telefon je postao deo naše intime: „On pruža čoveku iluziju da je stalno u dosluhu sa svetom oko sebe, ali i remeti njegovu pažnju i učestvovanje u trenutku koji se živi. Kada je o izvođenju pozorišne predstave reč, svakako bih u pozorišne sale uvela najjače moguće sisteme koji ometaju funkcionisanje mobilnog telefona.“

Po poslednjim istraživanjima, anketirane devojke koje imaju dečka, najmanje deset puta pogledaju na mobilni za vreme bilo koje predstave, a pet puta one koje ga nemaju. Direktori velikih kompanija dva puta se obavežno i jave na bluetooth šapatom, dok majke bezpredrasudno i odgovaraju na poruke.

Sociolog Jovanka Božić napominje da danas imamo više propisanog, a manje poštovanog. „Mnoštvo putokaza može da izazove njihovo negiranje. Ali podsećanje da mobilni telefon ne sme, pojedinačnom upotrebom, da remeti veličanstvenost kolektivnog umetničkog čina i masovnu percepciju publike, jednostavno mora da prati atmosferu. Publika je heterogena skupina ljudi, individualizovanih pojedinaca koja se, samo jednom, susretne istovetno strukturirana. Čine je pojedinci u svemu različiti, a samo jednim jednim povodom okupljeni, a to je ista ili slična radoznalost za ono što se dešava na pozornici. Takva, u svemu izdiferencirana, a samo u jednom vremenskom intervalu, jednim povodom homogenizovana, publika mora biti samosvesna i solidarna, da bi svi, pod istim uslovima, ravnopravno, mogli priuštiti priželjkivan doživljaj. Teško je uvek susresti harmoniju estetskog poriva i moralne vrline. Antički ideal da je lepo istovremeno i dobro, ne prepoznajemo uvek u identitetu, stavu, nivou razumevanja svake persone kao dela publike, koja isto gleda, ali nikada isto ne vidi i ne doživi.“

Neda Arnerić u predstavi *Mobilni*, Beogradsko dramsko pozorište

Ljiljana Todorović

KRIZA KAO ŽANR Piše Ljiljana Todorović

Italijansko ministarstvo za kulturu organizovalo je, krajem aprila, okrugli sto na temu „Razmišljanje o krizi“. Ovaj kolokvijum održan je na Francuskoj akademiji u Rimu (Akademiju je još 1666. godine osnovao Luj XIV, sa ciljem da omogući mladim francuskim slikarima da se usavršavaju), u vili Mediči – i okupio je francuske i italijanske intelektualce, filozofe, pisce, reditelje, novinare, na čelu sa direktorom Akademije, Frederikom Miteranom. Eminentni skup bavio se, između ostalog, najnovijim posledicama globalizacije i krizom kapitalizma trećeg milenijuma...

Francuski filozof Andrea Gliksmann je na samom početku primetio da razmišljanje o krizi predstavlja tautologiju – reč kriza već znači, u svom grčkom korenu, misao – pozvao je „da se o njoj nužno ne razmišlja kao o patološkoj činjenici, nego kao prilici da se stvari razmotre dugoročno“...

A mene, bez obzira na tautologiju, danima opsega misao – da li mi, ovde, zaista razmišljamo o krizi? Ko razmišlja? Koliko je dugoročno to razmišljanje? Prepoznavamo li mi u ovoj krizi priliku da stvari sagledamo i razmotrimo sveobuhvatno i dugoročno? Da li razmišljamo o posledicama poteza, koje tim povodom povlačimo? I, s obzirom na to da su učesnici pomenutog kolokvijuma bili ugledni predstavnici kulture svojih zemalja i sveta, a njegov domaćin ministarstvo kulture jedne od zemalja učesnica, posebno me interesuje: da li, ko i na kakav način, povodom krize (ali i nezavisno od nje!) i kod nas razmišlja naročito i upravo o kulturi?

Sredinom maja iz medija, a najpre jedni od drugih, sa zaprepaštenjem smo saznavali o drastičnom povećanju poreza na autorske honorare, po novom Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak građana (stupio na snagu 8. maja), koji će ozbiljno pogoditi umetnike koji pokušavaju da žive od svog stvaralaštva...

Shodno tome – od 8. maja – prilikom razgovora o mogućnosti nove režije i mog angažmana kao reditelja u nekom od naših pozorišta, od svih uprava čujem da bi nam se danas najviše „isplatalo“ da ne radimo – ništa. Porez na ništa je – ništa. Izgleda da tako ispada, sudeći po sklopu novih zakonskih „mera“ i novog „sistema“ oporezivanja u ovoj oblasti, naravno, sve sa ciljem „borbe protiv krize“!

U tom smislu, primera radi, finansijsku katastrofu od poreza, kako za pozorište, tako i za kompletan autorski tim, ubuduće bi značilo (će značiti?) angažovanje bilo kog, a naročito nezaposlenog spoljnog saradnika (reditelja, prevodioca, dramaturga, lektora, scenografa, kostimografa, kompozitora, koreografa, suflera, maskera...) – sa posebnim osvrtnom na eventualno angažovanje gostujućih glumaca, među kojima su i novi, mladi glumci.

Takođe, primera radi, ukoliko sposoban upravnik uspe da pribavi dodatni novac (od sponzora i sl.) za svoje pozorište, mora smesta računati s tim da će gotovo polovinu pribavljene sume platiti – na ime poreza... (Zakon o rebalansu budžeta obavezuje ustanove kulture, kao i sve državne fakultete etc. – da 40% sredstava iz sopstvenih prihoda uplaćuju u republički budžet! U tom slučaju, državnim fakultetima je već zapretila potpuna obustava rada – najavljena od strane njihovih uprava i profesora, kao i kolektivna ostavka svih njihovih dekana, na čelu sa rektorom Univerziteta, dok studentima – dileme nema – ne gine dodatno povećanje školarina...

A o sebi, reditelju – slobodnom umetniku, i svom – Ustavom zagaranovanom – pravu na rad – najbolje da uopšte ne razmišljam, čak ni primera radi. Jasno mi je da će, s jedne strane, upravama svih pozorišta daleko isplativije biti angažovanje reditelja koji je već negde zaposlen, dok, sa druge strane, shvatam da ja, budući da je na snagu već ranije stupila – „direktiva“ ili je „uredba“ – o zabrani zapošljavanja, neću moći ni da se zaposlim.

Ako nam je za utehu (kao što nije!), ovako „zamišljene“ krizne mere nikoga iz teatra ne bi mimoišle – ili neće mimoići. (Kondicional ili futur – videćemo. U ovom trenutku još uvek postoji nada da se, ipak, neće dogoditi sledeće: da se (kako se svi vrlo dobro sećamo!) istog trena, jasno i glasno odbačena „zamisao“ o porezu na plate, sada „neprimetno prelije“, i naplati kroz – porez na autorske honorare!) Te tako, pored uprava pozorišta, od ovog 8. maja, glavu trljamo – i postajemo, naprasno, prave male „računovode“ – i mi slobodnjaci, i svi oni koji su zaposleni u pozorištu, i nezaposleni, i penzioneri, a sigurno sam i kolege iz drugih umetničkih branši, kao i oni iz oblasti nauke i obrazovanja – s tim što se još ne da utvrditi – ko je gore, a ko najgore prošao...

Meni se čini da je najgore prošla, i da će najgore proći – budućnost ove zemlje. Zato što je njena kultura u isto vreme i njena budućnost. Njena jedina budućnost. I, ukoliko se u njoj na ovakav način „razmišlja“ o kulturi (kao, uostalom, i o nauci i obrazovanju!), moram da zaključim da se, onda, ni o čemu, uopšte, i ne razmišlja.

Hoće li se, može li se dogoditi da pozorišta prestanu da rade? Ili ćemo, možda – ponovo – „posveti i pocrneti“? I šta će onda biti? Ko ćemo svi mi onda biti?

To što je francuski filozof Bernar-Anri Levi, u okviru „Razmišljanja o krizi“ – ukazujući na savremenost koja se ne oslanja na „štap“ znanja i mudrosti – primetio, „da je kriza povezana sa mržnjom prema znanju i prošlosti“, ja čitam: sa mržnjom prema nauci, obrazovanju i kulturi – i u daljem sledu – sa mržnjom prema samima sebi. Rado bih ponovila i mišljenje kolege Kokana Mladenovića, iskazano u okviru intervju-a u prošlom broju „Ludusa“, koje u potpunosti delim sa njim: „Možda je teatar jedino mesto koje će uspeti da sačuva i prezentira one najdublje, najvažnije, najuzvišene emocije koje nas čine ljudskim rodom.“

Razmišljali još neko, na takav način?

Andre Gliksmann je kao jedan od razloga za ovako duboku krizu istakao i to, „što je ekonomija poslednjih trideset godina potcenila nečasne postupke ljudi u odnosu na druge ljude. Mi nismo shvatili da želja da se naudi nekome postoji i u kapitalizmu, a ne samo u terorizmu...“ Ovaj navod se može čitati i: kao što postoji i želja da se naudi samome sebi.

Stoga sam se upitala, da li su možda po sredi i štetne u našim redovima? Umesto iz oblasti kulture, ispostavlja li se da se o nama „pitaju“ i o našim sudbinama odlučuju – samo, i jedino, finansijski „eksperti“?

„Naše“ Ministarstvo za kulturu je reagovalo – ali 10. maja – dva dana pošto je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak već počeo da se primenjuje, a čitavih 11 dana pošto je usvojen u Skupštini Srbije! Do tada niko ništa nije znao?

Da li, izuzetno, tog, kobog 29. aprila (dan uoči „praznovanja“), zasedanje nase Skupštine nije bilo *reality show* – nego nekakva misteriozna groteska, u kojoj su „eksperti“, po strogo poverljivom i hitnom postupku, uspeli da „namaknu“ deo „zacrane“ sume – makar koliko da je on, u sustini, mali! – i jednim „potezom“ prosto izbrisali ljude iz oblasti kulture, nauke i obrazovanja?! – „Pošto nije moglo od plata, zahvat ćemo od honorara. I tačka.“

U tom slučaju: I mi kažemo – tačka.

Znamo šta nam je činiti. Ono što moramo.

„Otvoreno pozivam pojedince i institucije da zajednički dignu glas protiv ovako nepromišljene i kratkovidne poreske politike u kulturi. (...) Ona je vredanje intelektualnosti jednog naroda i direktno je ugrožavanje postojanja nacionalnih interesa jedne kulture.“ Ovaj javni poziv – poziv koji imponuje i koji svesrdno podržavam – uputio je Vladislav Bajac, književnik, čelnik „Geopoetike“, potpredsednik Srpskog PEN centra, član nadzornog odbora Narodne biblioteke Srbije.

Razmišljali još neko?!

Italijanski reditelj, književnik i kritičar, Alesandro Bariko, sa eminentnog skupa „Razmišljanje o krizi“, uputio je ohrabrujući podsticaj: „Ja ne verujem da počinje nova Apokalipsa. Jer, kriza je takođe šansa da se ponovo aktivira misao“...

Razmišljamo li mi?

Odsustvo misli znači odsustvo vizije.

A u tom slučaju se, umesto kao misao, i kriza tretira samo kao – još jedan naš – žanr, žanr u kome živimo.

Tekst zaključila 14. maja.

KULTURA U RALJAMA POREZA

Bura oko zakonskih propisa oporezivanja autorskih honorara, između ostalog, ponovo je inicirala pitanje odnosa države prema kulturi. I premda je 21. maja saopšteno da je vlada odobrila najnovije mere koje će ublažiti prethodne, odnosno te nove zakonske propise koji su obesmišljavali rad u kulturi, ostao je mučan utisak da su državi umetnici potrebni uglavnom u vreme predizbornih kampanja, van toga nema neke naročite potrebe da rade, a nekmoli da razvijaju kulturu

Tatjana Nježić

Uz izraze olakšanja nakon odluke vlade od 21. maja, nisu bili retki oni koji su odmahivali glavom i tiho, kao za sebe, govorili „samo da se sve ovo ne zaboravi“.

Dakle, krajem aprila izglasani izmenjeni Zakon o porezu na dohodak stupio je na snagu 8. maja, potom su se u raznim medijima oglasili mnogi umetnici i institucije ukazujući na nemogućnost opstanka kulture pod takvim uslovima, a grupa umetnika i radnika u kulturi (S. Cvetković, B. Cvejić, M. Mladenović, B. Zdravković, A. Denić, G. Mojović) uradila je analizu koja jasno i glasno, jezikom brojki, ukazuje da su se poreska opterećenja, po raznim kategorijama, povećala ni manje ni više nego za oko 100 posto!

Razgovarano je se premijerom Mirkom Cvetkovićem, upriličen sastanak u Ministarstvu finansija, te dobijena obećanja da će se u dogledno vreme naći zakonski okvir da se porezi umanje, bilo vraćanjem na staro, bilo nekim drugim potezima.

I zvanično, i nezvanično, moglo se i može čuti koliko i kako novi namet ugrožava kulturu, stavlja katanac na njene institucije... Kakve veze ima što uz sport još jedino kultura tu i tamo osvetla obraz Srbije van granica, i doprinese boljem imidžu. Mnogi su upućivali i na to kako je resorno ministarstvo svoje sopstveno jato ostavilo na cedilu.

Ministarstvo kulture je sa svoje strane pak obavestavalo javnost o svojim aktivnostima na zadatu temu, dopisima, razgovorima, reagovanjima... (detaljnije na sajtu ministarstva). U jednom od obraćanja u medijima tokom „poreskih dana maja“, između ostalog se kaže: „Podsećamo vas, da je Ministarstvo kulture ocenilo da predložene izmene ustanove kulture i medijske kuće mogu dovesti u poziciju nemogućnosti ispunjavanja umetničke i finansijske obaveze prema angažovanim saradnicima, a ministar kulture se obratio članovima i predsedniku Vlade, tražeći unošenje izmena u Zakon o izmenama i dopunama zakona o porezu na dohodak građana kako bi se sprečile štetne posledice na umetničko stvaralaštvo i sam rad umetnika. Ističemo da je u zajedničkoj inici-

javiti da se urade izmene spornog zakona Ministarstvo kulture dobilo i podršku Koordinacionog odbora umetničkih udruženja Srbije...“

Procenat kojim se određeni autorski honorar oporezuje, zavisno od statusa autora, sadrži u sebi manje ili više stavki; penziona, zdravstveno, porez... No, ulaženje u raščlanjavanje stavki nema mnogo svrhe jer, s jedne strane, kada vam na primer umesto 27 oduzimaju 61 posto od zaradene svote, struktura procenata ne pruža ni smisao ni utehu, a, s druge, svugde u svetu se to zbirno tretira kao – objedinjeno opterećenje.

U pomenutoj analizi grupe umetnika sa kojom su 18. maja otišli na razgovor sa Dijanom Dragutinović, ministarkom finansija i njenim saradnicima, cifre govore same za sebe. Te bi, recimo nezaposleni umetnici (II grupa) umesto dotadašnjih 37,27%, trebalo za porez da izdavaju 76,8%, zaposleni (I grupa) 41,64 umesto dotadašnjih 20,19%... i tako dalje, i tako redom.

(Postojeći normativi, kada je o porezima reč, razlikuju dve grupe radnika u kulturi. Ne ulazeći u njihovo precizno zakonsko određenje u I se ubrajaju npr. vajari, primenjeni umetnici... Druga obuhvata glumce, književnike, nauku, prevodjenje, film, slikare, muziku, publiciste...)

U pomenutoj analizi se vidi da u susjednoj Hrvatskoj na primer objedinjena stopa poreza i doprinosa za honorare po Ugovoru o delu iznosi 36% a za autorske 16–26%, u Slovačkoj je to 19% za honorar po ugovoru o delu, a 19 do 33 % za autorski ugovor. U Švedskoj je Ugovor o delu u stvari ugovor o zapošljavanju na određeno vreme, bez obzira koliko to vreme traje. Tamo je objedinjena stopa poreza 32% i na ugovor o delu i na autorski ugovor, odnosno porez na dohotke po ugovoru isti je kao i porez na plate. Takođe se obezbeđuje i 12% regresa za godišnji odmor na svaki ugovor. No, Švedska nam je daleko gotovo po svemu, osim po kulturnoj saradnji. Tu smo bliski. Podsetimo samo na saradnju Kraljevskog pozorišta Dramaten iz Stokholma sa Narodnim pozorištem Beograd.

Brojna su upozorenja, pitanja, opaske, komentari koji su se zvanično i ne-

zvanično mogli čuti... A sem problema koji su proisticali iz povećanog poreskog opterećenja na honorare, kulturnjaci su se oglašili, ili što bi se u žargonu reklo, uhvatili su se za glavu i oko, takođe nove zakonske obaveze, da 40% ostvarenog prihoda treba da daju državi.

Recimo, Atelje 212 (pozorište koje ostvaruje 31% sopstvenih prihoda) je po novim propisima trebalo da svoje prihode poveća za 110% da bi izmirilo nove dažbine!

Na razne strane i na razne načine govorilo se o tome da su novonastali propisi potpuno destimulativni za honorarna angažovanja a da su ova, opet, neopodnožna u ustanovama kulture.

Među brojnim kulturnjaciima koji su reagovali je i Vladislav Bajac koji je polovinom maja u listu „Politika“ analitički i argumentovano, ukazao da je prosto neverovatno da se političarima još uvek mora držati nastava iz oblasti značaja duhovnosti i kulture jedne nacije. Nove poreske mere su, kako kaže ovaj stvaralac (koji je između ostalog u Beograd doveo Justejna Gordera, jednog od najpoznatijih svetskih pisaca, a pre nekoliko

ponekim sastankom sa čelnicima ustanova prvi put reagovalo tek dva dana pošto je Zakon stupio na snagu i kad su umetnici krenuli da se samoorganizuju u zaštiti opstanka kulture. Među brojnim komentarima na tu temu su i reči Ljiljane Đurić, predsednice Saveza dramskih umetnika i Koordinacionog odbora umetničkih udruženja kojima zamera aktuelnom ministru kulture Nebojši Bradiću što ni u jednom trenutku, ni u Vladi, ni kasnije kada je Zakon krenuo u proceduru, nije reagovao na najvišim instancama niti kontaktirao sa ljudima iz kulture da im predoči stvari: „Umetnici su shvatili da Ministarstvo kulture ne štiti njihove interese, drugačije se ne može objasniti položaj u koji su dovedeni.“

Pomenuta samoorganizovana grupa umetnika pak napominje da je sa premijerom Cvetkovićem, koji je pokazao puno razumevanje, načelno razgovarano još 7. maja, da je razgovor u Ministarstvu finansija protekao takođe u atmosferi razumevanja...

Moglo bi se o svemu ovome (s pravom) još nadugačko i naširoko govoriti.

Istog dana, nakon završene sednice Vlade, Nebojša Bradić, ministar kulture je saopštio da je Vlada donela odluku kojom se revidiraju prethodne poreske mere.

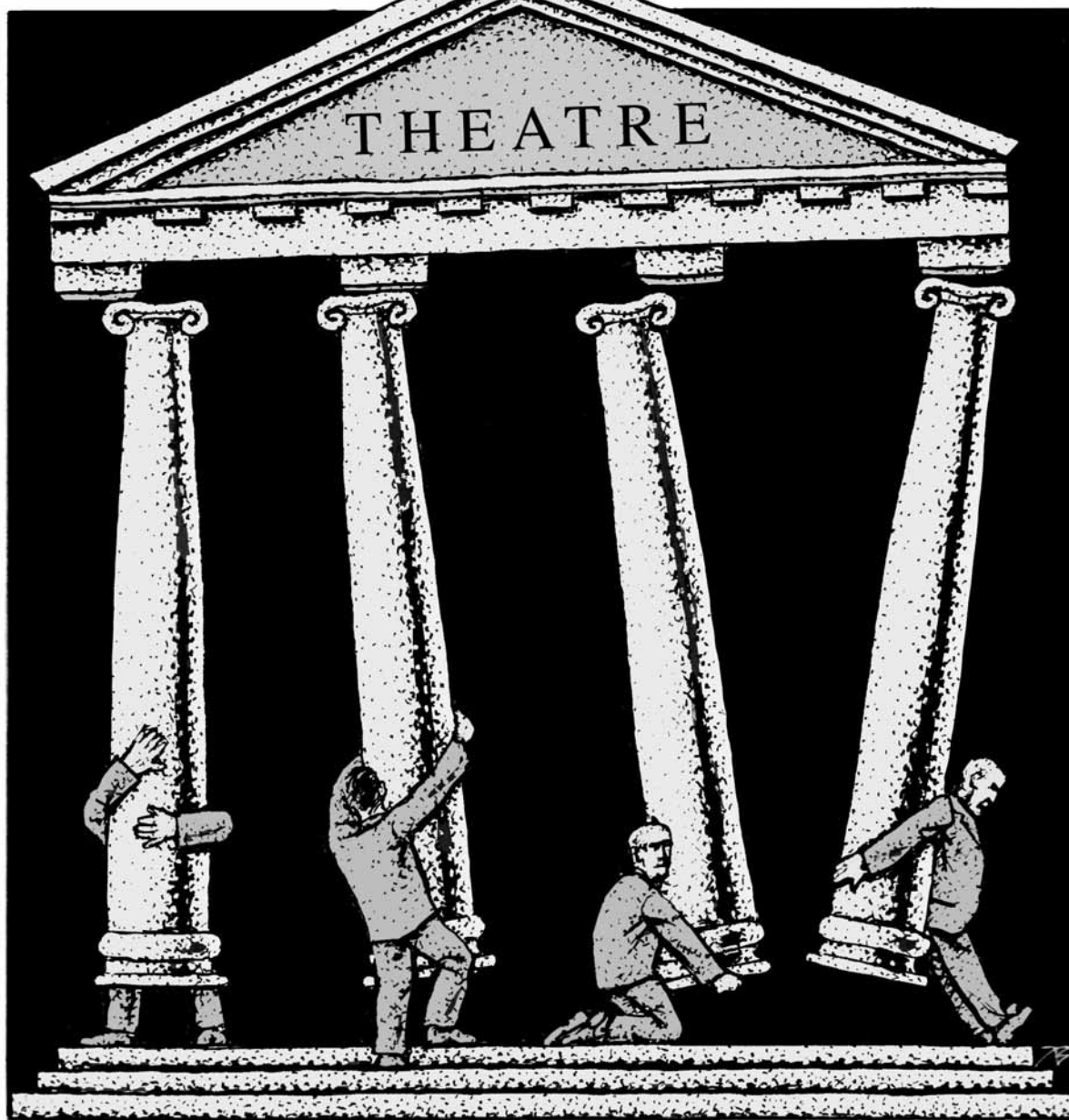
Ta vest zatekla je ovaj broj „Ludusa“ u prelomu. Toga dana ostalo je da se sačeka skupštinska procedura kojom će stupiti na snagu odredbe kojima povećanje poreza nije više za oko 100% već za 3 do 7%. A ostalo je i pitanje odnosa države prema kulturi. Što se umetnika tiče njima svakako (pre)ostaje da sačekaju nove izbore (kojih će pre ili kasnije biti). Razume se, zbog svojih uloga u predizbornim kampanjama.

Uporedni pregled objedinjenih opterećenja (poreza) na autorske honorare

		Samostalni umetnici	Zaposleni i penzioneri	Nezaposleni
I grupa	staro (do 8. maja)	8,7%	20,19%	27,74%
	novo (sporne odredbe)	16,27%	41,64%	61,31%
	najnovije	11,11%	26,58%	37,27%
II grupa	staro (do 8. maja)	11,11%	26,58%	37,27%
	novo (sporne odredbe)	19,04%	50,6%	76,8%
	najnovije	12,86%	31,47%	44,82%

(Iz analize koju je uradila grupa samoorganizovanih umetnika, a uz podršku premijera Mirka Cvetkovića)

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

Beograd
21. maj 2009.

**Saopštenje za javnost!!!
POREZI NA AUTORSKE HONORARE**

Grupa kulturnih radnika koja je od 7. maja u stalnom kontaktu sa kabinetom premijera Mirka Cvetkovića i Ministarstvom finansija, a povodom poreza na autorske honorare, obavestena je da će na danasnj sednici Vlade Republike Srbije biti razmatran predlog izmena Zakona o porezu na dohodak građana.

Očekuje se da će novim predlozima osnovice za oporezivanje autorskih ugovora biti više nego duplo umanjene od trenutnih.

To znači daleko povoljniji položaj honoraraca i njihovih poslodavaca u odnosu na postojeća rešenja.

Ukoliko Vlada Republike Srbije danas usvoji ovaj predlog, izmene zakona će se po hitnom postupku naći pred Skupštinom Republike Srbije.

Svetozar Cvetković
Branko Cvejić
Milivoje Mladjenović
Biljana Zdravković
Aleksandar Denić
Gorica Mojović

godina i Orhana Pamuka, nobelovca...) „prerasle epitete namere, greške ili neznanja: one su vredanje intelektualnosti jednog naroda i direktno ugrožavanje nacionalnih interesa jedne kulture.“

Tokom „poreskih dana maja“ umetnici i radnici u kulturi su se, između ostalog pitali i zašto su prilično mlake i zakasnele bile reakcije Ministarstva kulture koje je sa nekoliko saopštenja, nota i

No, 22. maja nezvanično se moglo čuti kako je premijer Cvetković odigrao glavnu ulogu u rešavanju problema, a u toku prepodneva samoorganizovana grupa umetnika izdala je saopštenje u kome se kaže da će toga dana na zasedanju Vlade biti rešavano „goruće“ pitanje oko poreza na honorare, a da će nove zakonske mere po hitnom postupku ući u skupštinsku proceduru.

ANKETA

U tim burnim poreskim danima u izjavama za „Ludus“ a povodom, kako je u žargonu nazvan, poreskog ludila, umetnici su rekli:

Branko Cvejić, upravnik Jugoslovenskog dramskog pozorišta:

Bukvalno svakodnevno radim na tome da te mere ipak ne budu primenjene. Hteo sam da budem dobronameran i poverujem da je to upereno protiv onih koji su otimali, koji sad imaju plate od nekoliko hiljada evra, da je kultura tu samo kolateralna šteta, ali ipak će biti da nije tako. Kultura, prosveta i nauka će najviše da stradaju, ovo nijedno pozorište neće moći da izdrži. Ili će pozorišta morati da se zatvore, ili će ljudi biti oterani u sivu ekonomiju, što je, po mom mišljenju, još gore. Takođe, dolazi i do neverovatnih apsurdna – Vlada daje pare kad se neko mlad zaposli kod privatnika, a kad neko dođe nezaposlen

u JDP, za njega moramo da plaćamo najveće moguće poreze. S druge strane, pozorište ne sme da zapošljava nove glumce dok neko ne ode u penziju, tako da će nam „Romea i Juliju“ igrati Predrag Ejds i Jelisaveta Sablić, što nije nezanimljivo. Imamo jedan odličan Pinterov komad koji se dešava u staračkom domu, možemo to da igramo, ali šta ćemo posle?

Maša Mihailović, izvršna direktorka Beogradskog dramskog pozorišta:

Naravno da smatram da su te mere nedopustive kada se primenjuju na neprofitnim institucijama kulture. Nijedno pozorište u ovoj zemlji ne zarađuje novce,

što znači da će biti ugroženo poslovanje svih kuća i realizacija programa.

Beogradsko dramsko pozorište će ovim merama biti veoma pogođeno, pitanje je u kojoj meri ćemo moći da angažujemo saradnike sa strane, a svi mi imamo gostujuće glumce i druge honorarne umetničke saradnike koji će biti u veoma teškoj poziciji. Prva mera koju ćemo napraviti je da ćemo sigurno smanjiti igranje u junu kako bismo mogli da izmirimo sve obaveze prema saradnicima.

Što se tiče uloge Ministarstva kulture, odmah sam se raspitala i znam da je Ministarstvo uložilo amandman, koji za sada nije usvojen. Ostaje mi samo da se nadam da će Ministarstvo finansija imati razumevanja i izmeniti te uredbe.

Boško Đorđević, upravnik Pozorišta „Boško Buha“:

Takvo stanje je objektivno finansijski neodrživo jer pozorište u tim uslovima ne može da radi. To je i ekstremno nefer prema mladim ljudima koji tek izlaze iz

akademija, jer će se takvim merama favorizovati ljudi koji su stalno zaposleni.

Nebojša Bradić jeste na vreme izneo zamerke, koje nisu usvojene. Moj stav je ipak da zamerke u ovako drastičnim slučajevima nisu dovoljne, ovde je trebalo da se primene sva moguća sredstva, sve do ostavke ako treba.

Biljana Vujović, upravnica Narodnog pozorišta u Nišu:

Sve je užasno ružno i užasno strašno. Stvarno je situacija alarmantna, pozorište je i ranije vrištalo od siromaštva, ali sada smo doterali cara do duvara. Šest meseci sam na mestu upravnika, nisam znala šta pre da radim, i sada, kada smo taman krenuli da dižemo glavu, ovo nas je zadesilo. Večeras imam premijeru „Gospode ministarke“, bila sam dovoljno mudra da na vreme reagujem i isplatim svima honorare, a za dalje ne znam kako ćemo. Nama i u gradu najavljuju restrikcije. Jasno mi je da je teška situacija, ali ako se smatra da je kultura do te mere nevažna i da samo pravi troškove, ne znam onda šta da radimo, da zatvorimo sva pozorišta? Sve

vreme nikako da izademo iz devedesetih, da otvorimo te dveri i već jednom se iščupamo iz toga. Daj bože da neko uspe ovo da zaustavi, ali ljudi koji nemaju znanja imaju moć da donose odluke.

Goran Jevtić, glumac:

Politička represija je nešto s čim se na ovim prostorima nažalost živi već godinama, ona jenjava samo pred izborima, u pozivima za podršku budućim dželatima. I to je prava reč za one koji se bave politikom u našoj zemlji. Međutim, kada neko ko dolazi iz sfere umetnosti postane taj isti dželat-političar, prosto se zapitam ko to sve živimeđu nama, naziva se našim kolegama, i drži naše sudbine u rukama, ili tačnije rečeno, čuva ključeve ludnice.

Ministar kulture Nebojša Bradić, da li u nedostatku vremena, zidajući „Na Drini ćupriju“, nije pročitao izmene zakona ili je po direktivi svojih partijskih drugova prosto zatvorio oči nad činjenicom da taj zakon direktno ukida posao svima nama, a direktore pozorišta dovodi u situaciju ili da prave pozorište Brukovog praznog prostora (sa entuzijastima spremnim da igraju za slavu i

bez honorara), ili da prosto zatvore vrata svih kuća i ključeve predaju vlasniku, onom malopredašnje pomenutom.

Da li je jedino što nam preostaje da spustimo zavesu, ostavljajući publiku uskraćenu za određeni procenat predstave?

Znam da nam nije ćutati!

Tatjana Mandić-Rigonat, rediteljka i direktorka Drame Narodnog pozorišta

Ja ću samo reći da je ovo apsolutna katastrofa, čije je razmere teško predočiti. Kao što postoje ekocid i genocid, sada možemo govoriti o novom pojmu, koji bi mogli da nazovemo – kulturcid. To je

Dušan Spasojević

ministra kulture, koji je morao to da spreči.

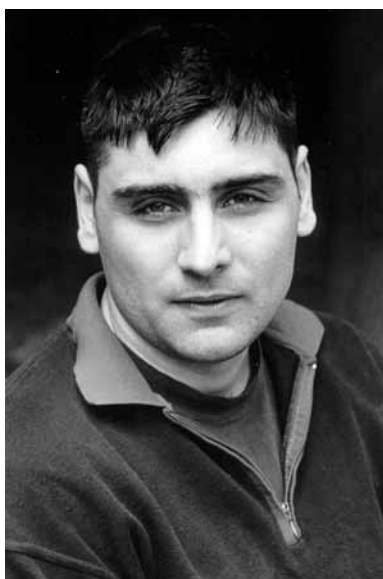
Anja Đorđević, kompozitorica:

Ima li kompozitora, pa i onih zaposlenih (u školi, na fakultetu...) koji bar povremeno nisu spoljni, honorarni saradnici?! U prirodi našeg posla je da nas angažuju koncertne agencije, pozorišta, orkestri... nijedna od navedenih

Biljana Vujović

potpuno zatiranje samostalnih umetnika, unazađivanje institucija kulture. Kad i ako taj zakonski propis prođe, odnosno zaživi, ministar kulture mora da da ostavku. Jer ovo nije smelo da se desi, ljudi iz kulture imaju svog predstavnika,

Boško Đorđević (Foto: Đ. Tomić)

institucija nema stalno zaposlenog kompozitora. Vreme onih dvorskih i crkvenih je davno prošlo. Kada ste već „osudeni“ na iscrpljujući rad od ugovora do ugovora (a i za to se treba izboriti kvalitetom, darom, sposobnošću), kada ste često primorani na rad na više projekata paralelno kako bi obezbedili nekakvu egzistenciju, sa ovim dodatnim državnim nametima – koji je naš mogući izbor!? Ako ministarstvo ne nađe rešenje za ovo pustošenje kulturnog i

Anja Đorđević

KO JE OVDE (SVE) KOLATERALNA ŠTETA? Da li je sve ovo posledica rđave računice ili...? Piše Aleksandar Milosavljević

Bespredmetno je sada, nakon kompletne halabuke podignute u javnosti, posle svih saopštenja, opomena i pretnji, nanovo analizirati sve aspekte ekonomske krize koja upravo pogada domaći pozorišni život. Dovoljno je izreći konstataciju s kojom se bez izuzetka slažu svi akteri tog života da najnoviji zakoni i uredbe praktično uslovljavaju zabranu rada naših pozorišta.

Ne radi se tu samo o famoznim procentima vezanim za vraćanje sopstvenih prihoda i porez na autorske honorare, već i na komplikovan administrativni sistem dobijanja dozvola za potpisivanje ugovora ili odobravanje kalkulacija za rad na novim predstavama. Dobro, već smo čuli uistinu dobronamerne savete da ne započinjemo nove projekte, ali šta da radimo s onima koje smo već započeli ili koje smo ranije planirali kao koprodukcije sa inostranim partnerima?

Opet dobro, smanjićemo apetite, ubedićemo sebe da ovo smanjenje ne podrazumeva i smanjivanje umetničkih ambicija, prisetićemo se slavne definicije Pitera Bruka o „praznom prostoru“ (razume se, izvađene iz konteksta), aktualizovaćemo teoriju Grotovskog o „siromašnom pozorištu“ (takođe istrgnutu iz konteksta njegovih složenih teatroloških razmatranja), ubedićemo dobronamerne saradnike da pristanu da započete poslove završe svesni da će (umanjeni) honorar dobiti „jednog dana“, naknadno ćemo „redefinisati“ cenovnik honorara, napokon ćemo se usredsrediti na vlastite ljudske i tehničke resurse, dopisivaćemo se s nevidljivim činovnicima iz resora finansija koje ćemo strpljivo učiti abecedi pozorišne produkcije...

No, šta da, recimo, radimo s mladom i već potvrđenom glumicom, dobitnicom Sterijine nagrade iako je na samom početku karijere, koja igra u nekoliko najboljih predstava Srpskog narodnog pozorišta, a kojoj u novonastalim okolnostima ne možemo da produžimo ugovor o angažmanu i od koje sada očekujemo da nastavi s probama već započetih projekata i da igra u postojećem repertoaru – za džabe. Kako da joj objasnimo da je samo kolateralna šteta velike ekonomske krize u kojoj smo svi gubitnici? Da li smo baš svi? I da li su nam gubici isti?

Da li će neko, kada mine najstrašniji talas krize, imati smelosti da podvuče crtu i proveri nisu li se pare koje su sada uskraćene pozorištima, pa i ovoj mladjoj glumici, ipak pojavile na računima nekih ko ih je proćerdao?

Ima li nekoga ko će na sebe SADA istinski da preuzme ODGOVORNOST za donošenje odluke o kriterijumima na osnovu kojih će biti procenjeno šta je dugoročno važno za ovu kulturu, a šta donosi prividne rezultate. Odluku koja u krajnjoj instanci vrlo lako može da dovede do gašenja ovdašnjeg pozorišnog života?

Istina, relativno je malo onih koji u Srbiji danas žive OD pozorišta (na stranu oni koji žive ZA teatar), svakako nas je manje od onih koji su (još uvek) zaposleni u, recimo, industriji. No, da li će ovako radikalne mere primenjene na pozorišta uistinu obezbediti adekvatno „punjenje budžeta“? I da li će biti moguće ikada uistinu prevazići krajnje posledice blokiranja pozorišnog života u Srbiji? Da li se neko ovih dana ozbiljno bavio svim ovim računicama, ili je naše pozorište kolateralna šteta angažmana nekog rđavog matematičara?

Nije li možda sazeo trenutak da se na jednom mestu sastanu upravnici i direktori svih profesionalnih teataru Srbije – srbijanskih, beogradskih, vojvodanskih – ne zato da bi bilo objavljeno još jedno u nizu oštrih saopštenja, ne da bi bio načinjen pritisak na vlast, da bi neko bio rušen, neko drugi vreden, neko treći hvaljen, već da bi bili utvrđeni minimalni kriterijumi na koje smemo da pristanemo a ne ugrozimo egzistenciju pozorišnog života ove države. Jer mi nemamo pravo da pristanemo na njegovo ukidanje! Nismo ga mi ni stvorili! Nismo mi osnivali teatre u kojima danas radimo!

Nije li baš ovo čas kada treba da se setimo pojma solidarnosti. Prave pozorišne solidarnosti koja nema nikakve veze s našim pojedinačnim političkim uverenjima, a koju očekujemo da prepoznamo u saradnji dramskog pisca i reditelja, scenografa i kostimografa, glumaca koji su partneri na sceni, pozorišne uprave i svih zaposlenih u teatru... I nije li upravo ta solidarnost danas jedina moguća osnova za preživljavanje.

Ako prećutimo ovaj trenutak, postaćemo saučesnici nad čijim ćutanjem će se jednom neko zgražati.

Aleksandar Milosavljević (Foto: Branko Lučić)

umetničkog života mogu da predložim jedno kreativno, da i mi počnemo da razmišljamo u procentima, glumci nek izgovore 17% teksta, mi ćemo pustiti 23% muzike, kotimografi, scenografi... isto tako, po izboru u procentima.

Dušan Spasojević, dramski pisac:

Sušтина cele te priče je smanjivanje honorara, koji su ionako bedni. Ljudi s vrha, koji imaju moć, sada su pokazali svoje pravo lice. Uvek sam smatrao da je

njihov odnos s ljudima koji se bave umetnošću lažan i folirantski, a to se sada i pokazalo. Znamo da je kriza, ali jedino kultura, uz sport, može da nas reprezentuje u svetu na pravi način.

T. Spasić

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

LUDUS citat

Tako su govorili...

**Rade Šerbedžija
O TEATRU**

„Ponavljam, neprestano treba postavljati pitanje: zašto je teatar uopće nastao? Zbog čega ta potreba ljudi da nešto predstavljaju, da glume nečiju sudbinu pred očima ljudi koji su to svojim iskustvom već negdje vidjeli i proživjeli, gotovo kao antički zbor? U tom smislu, čini mi se, u podjeljenosti uloga u svjetu ima nešto jako zanimljivo. Ponekad mi se čitav svijet čini jednim velikim antičkim zborom, a glumci kao njegovi neki izmišljeni heroji koji idu usuprot tog zbora i koje zbor samo teatralno (a ponekad i hladno) samo komentira, te ih vraća natrag na pozornicu, u neku sudbinu, tek toliko da se ne prekine jednom davno započeta igra.

Mislim da je teatar, između želje za prikazivanjem lijepoga i ružnoga, želje za pisanjem i oblikovanjem napisanog, nastao iz straha! Strah je, zapravo, jedan od najznačajnijih elemenata teatra. Teatar je nastao zapravo kao mjesto okupljanja ljudi. Ljudi ne dolaze u teatar samo iz potrebe kao što su nekoć dolazili kad je teatar nastao; oni ne dolaze samo iz potrebe da čuju i nešto neobično vide; oni dolaze prije svega da oni jedni druge osjete u tim međusobnim nepoznanostima kao ljude i da, pomalo ritualno, u nekoj blizini sat-dva dišu na jednom izdvojenom mestu.“

(Iz knjige „Do poslednjeg daha“ Rade Šerbedžija, izdavač „Samizdat B92“)

Sekretarijat za

kulturu

Skupštine grada

Beograda

usrdno dariva

svoje jedine

pozorišne novine.

„Ludus“ uzvraća

s blagodarnošću.

ZIVIM SADA I GLEDAM U BUDUĆNOST

„Ekonomska kriza je, osim strahova, donela niz briga za budućnost, pre svega u kakvom će to svetu živeti naša deca. Kriza morala, duha je ono zastrašuje. Politika više ne postoji, postala je trgovina, novac. Ideala odavno nema. Ni autoriteta. Legalizovano je gotovo sve što se ranije smatralo lošim, kriminalnim, nemoralnim“, kaže Alisa Stojanović

Olivera Milošević

Na repertoaru beogradskih pozorišta trenutno je osam predstava koje kao reditelj potpisuje Alisa Stojanović. Neke su tu i duže od decenije. Voli da se na sceni bavi temeljnom analizom savremenosti, komplikovanim problemima običnih ljudi. Van scene ume da isto tako temeljno, stalozeno i kritički govori o okolnostima u kojima živimo, o značaju pozorišta i kulture...

„Bog masakra“ Jasmine Reze u Ateleju 212 je tvoja poslednja režija i nakon „Arta“ i „Tri verzije života“ treće delo ove autorke koje si radila. Šta ti je tako privlačno u njenim dramama?

Dopada mi se Rezin odabir tema i pogled na svet. Ona se bavi običnim ljudima, svima nama, i njihovim iskuse-njima koje brzina razvoja civilizacije postavlja. Biću slobodna da kažem da je njeno pisanje egzistencijalizam 21. veka. Teme su joj bazične, večne. U drami „Art“ stavila je pod lupu prijateljstvo, u „Tri verzije“ druženje iz interesa, a u „Bogu masakra“ roditeljsko rešavanje dečjeg problema. Ona se u osnovi bavi hrabrošću da se komunicira sa drugima, da se prihvate različitosti a da se ostane svoj sa svim saznanjima koje ima savremeno informisan i obrazovan pripadnik srednje klase. To radi na veoma duhovit i sarkastičan način. Blizak mi je pogled na svet kroz humor, i optimističan a kritičan. Dok smo spremni da se podsmevamo samima sebi dotle postoji šansa da mane popravimo a probleme rešimo. Smeh je lek.

„Art“ se još uvek igra, sada već 11 godina u Ateleju 212. Za tu predstavu me vezuju posebne uspomene. Posle rata bilo je to prvo kulturno gostovanje iz Srbije u Sarajevu i Mostaru. Probili smo taj užasni led. Nekoliko dana posle nas došao je Balašević... Danas je, srećom, to sve normalno.

U sve tri predstave scenografiju je radio Darko Nedeljković, pa scenografiju za „Boga masakra“ zove brat od Arta.

Savremeni komadi su tvoj fah. Kakav je, van pozorišnog konteksta, tvoj pogled na vreme u kojem smo?

Savremeni komadi koje sam radila tiču se života ljudi u današnjem svetu. Bavili su se uglavnom novostvorenim fenomenima današnjice. Novim, i novim

pričama. One poznate, klasične, više volim da čitam nego da ih interpretiram. Ja živim sada. Gledam u budućnost.

U civilizaciji u kojoj ne postojiš ako nema novca tražim neki smisao, kao i mnogi. Neki ga nađu u religiji, neki u filozofiji, neki u... ne znam čemu... neki ga ne nađu. Mnogo časni, mislećih, osećajnih ljudi sklanja se od opštih tokova, samostalno traže smisao i preziru močvaru neljudskosti oko sebe.

Ekonomska kriza je, osim strahova, donela niz briga za budućnost, pre svega u kakvom će to svetu živeti naša deca. Kriza morala, duha je ono zastrašuje. Politika više ne postoji, postala je trgovina, novac. Ideala odavno nema. Ni autoriteta. Ni „kolektivnog duha“. Samo interesnih udruživanja. Legalizovano je gotovo sve što se ranije smatralo lošim, kriminalnim, nemoralnim. Laž nije više loš pojam nego neophodan deo života.

Da biste opstali u takvom svetu morate biti površni i pragmatični. Svako udubljenje boli, svaka upitanost dovodi do depresija. Površni rezoni stvaraju površne kriterijume i niz mediokriteta koji kreiraju svet.

U Srbiji je to još bolnije, čini mi se. Dodem-ti dođeš-mi odnosi se više čak ni ne kriju, korupcija takođe. Ova zemlja očerupana je do kraja, inače je godinama izdržavano lice, prezaduzila kreditima pokoljenja, a beznadežno ništa ne proizvodi.

Dobro u ovom haosu jeste to što sve loše stvari izlaze na videlo, zastareli rezoni i loše strane mentaliteta i vaspitanja, ali i posledice neobrazovanja i zatvorenosti. Ono što još ne znamo je – šta sa svim tim saznanjima. Ako govorite – ne vredi, ako se pravite da ne vidite – postajete saučesnik.

Zbog svega toga više ne mogu da pratim detalje, pa ni u pozorištu.

Stižu novi daroviti reditelji u naša pozorišta. Šta je profesionalno obeležilo tvoju generaciju?

Svakog nešto lično, a sve zajedno da smo ipak imali odlične, najbolje profesore i brzi start. Počeli smo da radimo sa raspadom zemlje, kroz najgore godine vladavine Miloševića, rata. Pošto smo tada uspeali da opstanemo i radimo, čini mi se da smo, posle promena razočaraniji

i ogorčeniji od starijih ali i mladih kolega. Verovali smo da će se sve iz korena promeniti. A to se nije desilo.

Mislim da je moja generacija u pozorište donela savremene komade, ne samo nemačke koji su do tad pomalo bili predmet interesovanja, već i anglosaksonske, francuske... Zanimao nas je svet, osećali smo se izolovano. A 80-ih smo proputovali svet, govorili smo po nekoliko jezika. Takođe, oštrije smo gledali sopstvenu stvarnost. Zanimali su nas mediji. Nisu nam se dopadali oni vladajući.

Mi smo „medijska generacija“. Radila sam na radiju, učestvovala u osnivanju B92, to me je zanimalo. Gorčin je pisao za alternativne i filmske i muzičke časopise. Duh slobodnih medija smo uneli u pozorište.

Takođe, moje kolege privukle su pažnju na pozorište svojim istupima u javnosti, kritičkim, polemičkim duhom. Gorčin Stojanović i danas piše kolumne sa pozicije intelektualca koji promišlja društvo, Lary Zappia je u Hrvatskoj u jednom trenutku „zaratio“ sa establišmentom zbog svojih izjava...

Ono što svakako nismo voleli je da budemo miljenici bilo koje vlasti. Svest o politici učinila je našu generaciju dovoljno dostojanstvenom da nas niste mogli videti na binama pored bilo kog političara.

Šta pozorište ovde znači i čemu služi?

I dalje tvrdim da Beograd ima razvijenu pozorišnu publiku ali i potrebu za pozorištem. Sa svim svojim manama pozorište je još uvek oaza. Nažalost, ne toliko više naprednog duha kao nekad, ali svakako retko kulturno mesto u ovom gradu. Ima, naravno, i nekulturnih pozorišta, ali oni su, još uvek manjina.

Publika nije više tako idolopoklonička. Sad traži misao i estetiku. Traži dubinu. Po internet forumima možete saznati svašta o našem pozorištu. Često mi bude interesantna razlika između onoga kako mi sebe vidimo i šta publika misli o nama. Oni koji koriste forume ne pale se na Pink slavu nekog glumca, naprotiv, sa njom se sprdaju. Ali analiziraju, kritički misle. Često su ogorčeni istupima umetnika u javnosti, njihovom površnošću, učestvovanju u politici. Ipak, prave razliku između talenta i pameti. Ne mora svaka osoba imati oba.

Kakav je položaj umetnika u društvu kakvo je naše?

Nema više „položaja umetnika“. Sve zavisi ko se kako lično snašao. Imate one koji su kapitalizovali svoju poznatost pa vladaju državnim sumama i privatnim posedima seljaka, tobože zbog dobrog vazduha, a krče ski staze i ubijaju to isto drveće koje, kao, čuvaju, zarad zarade. To je, međutim, problem vlasti koja dozvoljava takve stvari.

Uspeli ste u ovom društvu jedino ako ste bliski vlasti. Ta bliskost garantuje svakako radno mesto, makar koje, a što ste bliži biće tu i dodatnih honorara.

O položaju slobodnih umetnika ne vredi ni pričati. Skoro da ne postoje. Sasvim je ugušena ta kategorija. Zapošljavanje mladih je već godinama obustavljeno u pozorištu.

A o porezima da i ne govorim! Naravno sve smo to dopustili mi sami jer su sebišnost i sujeta nadvladali solidarnost.

Dakle, nema više „položaja umetnika“, postoji pozicija pojedinca.

Svakodnevno radiš sa studentima režije na FDU. Kakve su nove generacije? Šta ih zanima i na čemu posebno insistiraš u radu sa njima?

Nove generacije su informisanije ali većim delom neobrazovanije. Radoznali

Alisa Stojanović (Foto: Željko Jovanović)

su, možda previše osetljivi. Posle niza godina promalaju se tek poneki koji bi da menjaju svet. To je lepo. I inspirativno za profesore. I shodno duhu umetnosti.

Ali ima i onog što nikad na FDU, na glumi, nije bilo: „Profesorka je l' mogu da izadem sa časa na koncert Ace Lukasa?!“

Insistiram na radoznalosti, na posmatranju sveta oko sebe, na upoznavanju i, pre svega, na davno zaboravljenoj disciplini – čitanju! Romani, poezija, filozofija. Šta god!

Prethodnoj generaciji moram javno da se izvinim. Kad su bili prva godina, pre 4 godine, rekla sam u „Utisku nedelje“ da su letargični. Kasnije su postali najuspešnija generacija kojoj sam predavala sa profesorom Nikolom Jevtićem. Milan Nešković je prvi diplomac FDU u EU. Diplomirao je u Sloveniji prošlog leta sa dramom „Šine“ Milene Marković, a u izvođenju treće godine glume, klasa profesorke Jožice Aibel sa ljubljanske AGRFT. Snežana Trisić osvojila je na najvećem svetskom festivalu pozorišnih škola prošle godine u Brnu, u konkurenciji 14 zemalja (SAD, Rusija, Francuska, Letonija...) prvu nagradu za režiju „Porodičnih priča“ Biljane Srbljanović. Sneška treba ovih dana da diplomira u Ateleju 212 sa predstavom „Samoudica“ Aleksandra Radivojevića. Ivan Vuković takođe treba uskoro da diplomira, a napravio je veoma uspešnu predstavu u Zrenjaninu.

Kakav je tvoj pozorišni ukus kada si u publici?

Važna mi je priča. Ne volim predstave bez dobre priče. I gluma. Teško mi je kad slušam rečenice Šekspira, Čehova, koje volim i godinama čujem u sebi dok ih čitam, u lošoj izvedbi. Zato i ne radim klasiku. Takođe, važna mi je estetika. Ja i povrće na pijaci biram tako što gledam ko ga prodaje, a tek pozorište... Volim kontrapunkt u glumi. Volim pametna i duhovita rešenja. Pametne i bezobrazne glumce. Ne volim patetiku, foliranje.

Uživala sam u raznim vrstama pozorišta.

Šta ti je još osim pozorišta važno u životu?

Važniji od pozorišta mi je moj sin. Njemu je pozorište uglavnom dosadno. Teško mu nešto privuče pažnju. Sada je tu i njegova rukometna karijera.

Važnija mi je i ljubav. Porodica. Prijatelji.

Volim sport, volim kad se svi skupimo i gledamo Ligu šampiona ili El Klasiko. Ipak, različito navijamo... Po-deljeni smo između Liverpula, Mančestera i Čelsija.

Volim da se družim sa prijateljima, da čitam, slušam muziku. Da putujem. Moglo bi se reći da sam hedonista.

Volim da spavam, ali to mi najteže ide.

Naravno i internet.

Pošta Srbije kao donator daruje jedine pozorišne novine.

„Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

S DRUGE STRANE SLIKE

„Najteži mi je proces nalaženja lika, a najdramatičniji mi je taj prvi izlazak na scenu, onaj koji se desi nakon čitaćih proba: osećam se kao Bambi na ledu“, kaže Balaž

Snežana Miletić

Aron Balaž (Foto: Čaba Mikuš)

Menjaš se shodno okolnostima, svesno ili nesvesno, menjaju te ljudi oko tebe. Ako hoćeš svesno da se menjaš, moraš imati jasnu svest o tome i veliku volju. Da nisam odabrao glumu, bio bih autoelektričar. I sigurno bih bio drugačiji čovek. Ne znam da li bolji ili gori, ali oko sebe bih imao druge ljude i to bi neminovno i mene oblikovalo. Možda bih već imao porodicu, podigao kredit, zadužio se...

Ovako govori Aron Balaž, glumac Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaz i asistent na novosadskoj Akademiji umetnosti, na predmetu gluma, koji je u proteklih deset godina, osim u brojnim predstavama matičnog pozorišta („Šest lica traže pisca“, „Emigranti“, „Kosa“, „Čikago“, „Košmar“, „Pac“...) igrao i na scenama Vesprega, subotičkog pozorišta „Deže Kostolani“, te SNP-a. Trenutno igra u Mađarskom pozorištu u Temišvaru, u predstavi „Raj“, ali i u peštanskoj „Bar-ki“, u predstavi „Nedeljom ne sahranjujemo“. Kaže da to nije korak bliže Pešti. Tamo ne namerava da pređe: „Dobro je povremeno ulaziti u nove sredine ali nemam ambicija da se ikud zvanično selim. Ranije sam možda imao takvih ideja, sada više ne. Sve je to isto, i mnogo me više drži ovo ovde, nego što me tamo nešto privlači“, dodaje Balaž. Prošle godine je dobio Sterijinu nagradu za

ulogu u mjuziklu „Roki horor šou“, i odskora na istoj sceni briljira u „Pomorandžinoj kori“, premijerno izvedenoj u aprilu koja je, između ostalog, povod za ovaj razgovor.

Bambi na ledu

„Kad počnem rad na nekoj predstavi, uvek mi je najteži proces nalaženja lika a najdramatičniji mi je taj prvi izlazak na scenu, onaj koji se desi nakon čitaćih proba: osećam se kao Bambi na ledu, nemam pojma šta ću, ni kuda ću... pa onda bazam, lutam, opipavam, probam... Tu su i kolege, međusobno se nalazimo, hvatamo za ruke i – uz pomoć reditelja – slažemo polako to što smo našli. I onda samo u jednom trenutku shvatiš da imaš predstavu... Tako je bilo i sa 'Pomorandžinom korom'. Ovdje smo imali dodatno povišenu temperaturu jer se radi o izuzetnoj zanimljivoj, aktuelnoj materiji, domaćem tekstu, građi koja je u žiži interesovanja svih nas, jer se radi o našim životima, o svetu u kojem živimo. Bio sam na velikoj muc, jer mi je od same pomisli na uranjanje u temu – kuda ide ovaj naš vrli svet – bilo loše. S druge strane, to je naš život i kad-tad moraš ozbiljno zaveslati njime... 'Pomorandžina kora' je upozoravajuća i nadam se da će naša predstava, ako ne upozoriti, onda bar ponekog naterati na razmišljanje. To

nije predstava o ženama i o njihovim problemima, već o tome kako se ljudi ceo svoj vek trude da budu nešto što nisu, nešto drugo, neko drugi. Svesno ili nesvesno, oni večitog ganjaju neku pogrešnu sliku o sebi bežeći od samih sebe... A šta je s druge strane slike!?”

Rediteljeve instrukcije kao oslonac

Na pitanje, da li mu je na putu do nalaženja lika inspirativniji sam tekst ili ono što kao zadatak i očekivanje dobije od reditelja, i ima li istine u glumačkoj mantri da je najbolji pisac – mrtav pisac, Balaž kaže: „Ne, ne, to apsolutno nije istina. Maja je, recimo, rekla da joj se jako dopalo ono što smo uradili. Nismo dugo pričali, ali mi se stvarno učinilo da je zadovoljna. Zavisio od predstave šta mi je u radu na njoj inspirativnije, tekst ili svi oni koji se uključe u stvaranje. U ovom slučaju to što je reditelj Kokan Mladenović tražio bilo je jako važno za sve nas. Majin komad je stvarao razne uglove, puteve, rešenja, moguće odgovore, mi smo se oslanjali na rediteljeve

instrukcije a on je birao rešenja koja smo nudili na osnovu njegovih zadataka i želja. Njegov dolazak u naše pozorište bio je zaista osvežavajući, i uvek je dolazak nekog novog dah svežine. Za glumca je od presudne važnosti da se stalno sreće sa drugim rediteljima ili pozorištima, tako upoznaje različite načine pripreme posla, uči nove puteve pronalaženja lika. Zapravo, svaki glumac nosi pravo malo bogatstvo u sebi a na reditelju je da ga inspiriše da u sebi nađe i otvori tu riznicu...”

Njeno visočanstvo – publika

Pričajući o (ne)postojanju estetske kloniranosti onoga što se našoj publici nudi u ovdašnjim pozorištima, Balaž napominje: „U startu sve zavisi od izabranog komada i toga s kim radiš, ali sve je na kraju u rukama publike, sve je na neki način ograničeno njenim ukusom i time kako će sve to ona primiti. Možemo mi misliti da smo uradili nešto genijalno, može to kritika proglasiti remek-delom ali ako to publika ne voli – možemo mi umreti na sceni – džaba je. Primećujem da neke predstave publika voli, neke nešto manje a neke gotovo uopšte... Za deset godina, koliko profesionalno igram u pozorištu, promenili su se i teatar i

publika, a i mi glumci, neke rampe su pale, neke još uvek stoje, stalno se nešto, kao novo dešava iako ništa nije uistinu novo. Činjenica je da se menjaju ukus i sastav publike, njihovo obrazovanje, zanimanje za pozorište, strpljenje, u sve su to umešani i razni drugi sociološki aspekti, šta publika očekuje od pozorišta, možda neki ljudi i danas od teatra očekuju da ih relaksira i zabavi... Kad neko dođe s tim očekivanjima, pa zauzvrat dobije neku tešku dramu, jasno je zašto izlazi nezadovoljan...”

Govoreći dalje o radu na predstavi „Pomorandžina kora“, o probama, Balaž se smeška, negira da on zapravo igra glavnu ulogu i dodaje: „Ma bilo je sasvim dobro, mada, malo je falilo da u tašni počnem da nosim tampon. Da su probe potrajale još koji dan, mislim da bih postao stručnjak za sve ovozemaljske ženske probleme...”

Kad nije u pozorištu ili na Akademiji, vreme provodi uz vodu: „Jako volim blizinu vode, svejedno koje – more, bara – samo da je voda. Opušta me, smiruje... I, svakako, dobro je imati i sreden privatni život. Dobro je uploviti u tu mirnu luku kad isplivati sa burne scene.”

Sa probe „Pomorandžine kore“ u Novosadskom pozorištu/Ujvideki sinhaz Ponovimo ovu scenu ali sa glumom

Andrea Janković, Aron Balaž, Livija Banka, Emina Elor, Silvija Križan, Margareta Taboroši, Agota Ferenc, Edit Farago i Elvira Gal (gošća iz NP Subotica), junaci su ultimativnog pozorišnog hita u Novom Sadu – predstave „Pomorandžina kora“, koju je u Novosadskom pozorištu/Ujvideki sinhaz, po tekstu Maje Pelević, režirao Kokan Mladenović.

Taj, samo naizgled, ženski komad upozoravajuća je priča o uprošćenoj komunikaciji koja vlada svetom, komunikaciji dalekoj od emocija i onog suštinski ljudskog, o tome kakvi to postajemo pod presijom tabloida i estradizovane stvarnosti.

Da bi ova predstava mogla biti pun pozorišni pogodak ukazivale su još probe. Atmosfera koja je vladala na njima na momente je izgledala pomalo vavilonska. Mađarski i srpski mešali su i preplitali kao što se dobre namirnice mešaju i uzajamno prožimaju u nekom pikantnom jelu. Eksplikacije su stizale na srpskom, onda bi se prostudirale na mađarskom da bi se potvrdila o preciznom razumevanju, još jednom na srpskom, potražila od reditelja, i sve to pod budnim okom dramaturga Kate Đarmati koja je komad prevela na mađarski.

Na mađarskom je pokušavao da progovori i reditelj Mladenović ali su se njegovi duhoviti pokušaji sveli na preimenovanje glumice Emine Elor u američkog repera Eminema, sa sve mađarskim akcentom: „Ma nisam ja neki talenat za jezik. Ja sam iz jednog sela kraj Niša, jedva sam naučio i srpski a kamoli neki drugi jezik... Ali tih četrdesetak reči koje čine suštinu pozorišne režije: brže, glasnije, tiše... par psovki, uvreda i par komplimenata, mislim da ću savladati!”

Kao što je „Pomorandžina kora“ hit u Novom Sadu, tako je reditelj Mladenović hit među glumcima tog teatra. Svi se raduju što su dočekali da radi u njihovom pozorištu, a ljubav na drugi pogled desila se nakon što je njegova replika: „Ponovimo ovu scenu ali sa glumom“, postala lajt motiv međusobnog razumevanja.

Glajna glumica u predstavi Andrea Janković o radu na ovom komadu kaže: „Žene iz 'Pomorandžine kore' svakodnevno srećemo na ulici. To su naše mame, tetke, ujne... i to je globalni problem, ta histerija kako ću da izgledam, šta da obučem, a nisam sigurna da je to da bih se 'njemu' dopala. To postaje oblačenje radi oblačenja... Nažalost, ima žena koje stvarno misle da se izgledom osvaja suština. I ne samo žena, već i muškaraca. U tom smislu sam definitivno u pogrešnom kodu jer volim da budem svoja, a, s druge strane, svaki čovek koji drži do svoje autentičnosti oseća se autsajderski u odnosu na većinu.”

Glumica Agota Ferenc, iako u podmakloj trudnoći (u predstavi bila je još jedna trudnica – Silvija Križan, koja je takode igrala „kao da joj nije ništa“), uživala je u probama. Dok je čekala svoj red na sceni, njena sestra Judit Ferenc, asistent reditelja, nutkala ju je pečenim bademima objašnjavajući da je to zdravo za trudnicu u akciji... „I beba i ja poskakujemo od radosti i uživamo na probama“, kaže Agota i dodaje: „dečak koga iščekujem, možda zato što ne zna kakve žene šetaju ovim svetom J. Uvek mi je žao kad na ulici vidim horde istih devojaka, sa istim frizurama, koje isto drže tašnicu preko ruke, imaju iste naočare za sunce, iste ukrase za telefon, iste patike, iste ispirirane gole stomake... Ako si isto obučen, ako isto govoriš i imaš isto mišljenje kao svi, ti si totalno moderan. Bojim se da rešenje za to nema ni naša predstava, mada joj to nije bio cilj. Možda je problem nerešiv, takvo je vreme i gotovo... Važnije je 'jesti', 'obući se', važno je imati a ne biti. S takvim klonovima je lakše manipulirati, u svakom smislu – ekonomskom, političkom, kulturnom, civilizacijskom...”

S. M.

Pomorandžina kora, Novosadsko pozorište (Foto: Čaba Mikuš)

Pomorandžina kora, Novosadsko pozorište (Foto: Čaba Mikuš)

TAKO BLIZU A TAKO DALEKO

„Prisutan je izvestan paradoks kada je reč o predavanju pozorišne umetnosti u Kanadi, jer pored izvanrednih uslova i načina rada, stoji nedostatak elementa sećanja i nekog sistema vrednosti zasnovanog na njima“, kaže Saša Lukač

Branko Dimitrijević

Saša Lukač

Aleksandra – Sašu Lukača znamo i pamtimo i po tome kako je kasnih sedamdesetih godina dvadesetog veka bio u samom središtu kontroverzi političkog teatra sa predstavama „Klasni neprijatelj“ (Pozorišna trupa „Pleksus Boris Piljnjak“, Beograd) i „Tri sestre – sto godina posle“ (Zvezdara teatar, Beograd), i kako je u Užicu sa izuzetnim uspehom režirao „Vojceka“ (1987) i Ruževičevu „Klopku“ (1990)...

U profesionalnim pozorištima Kanade – gde živi od 1992. godine i gde danas predaje pozorišnu umetnost na Univerzitetu Jork u Torontu, pripremajući doktorat iz oblasti političkog teatra – režirao je više od 50 predstava. Godine 2006. u Narodnom pozorištu Užice, posle petnaestogodišnjeg odsustva sa srpske pozorišne scene, režirao je komad „Viktor ili Deca na vlasti“, Rožea Vitarka, a godinu dana kasnije i predstavu „Došljaci“ po istomenu romanu Milutina Uskokovića. Sada, ako ga ne spreči svetska finansijska kriza, u Užicu bi trebalo da radi „Majstora i Margaritu“ krajem ove sezone.

Kako izgleda predavati pozorišne umetnosti u dalekoj Kanadi?

Kada je reč o predavanju pozorišne umetnosti u Kanadi, prisutan je izvestan paradoks. Izuzetna tehnologija koja je sada obavezna u svim ili barem većini fakultetskih učionica čini predavanja mnogo lakšim u smislu objašnjenja pozorišnih ili umetničkih pravaca, kao i konkretnih postupaka velikih umetnika, jer teorijska obrada je gotovo uvek potpo-

mognuta i mogućnošću prikazivanja primera iz rada ili predstava koje su arhivirane na razne načine – uključujući i najdemokratskiji, ali istovremeno i akademski neproverljiv Youtube. I koliko god da je to izvanredno, toliko i komplikuje objašnjavanje vrednosti nekih umetničkih dostignuća.

Naime, u kanadskom pozorištu postoji isključivo sadašnje vreme – vrlo je teško praviti bilo kakve reference na prošle predstave jer one (osim brodvejskih kopija koje traju duže) žive po tri do četiri nedelje i retko kada ostavljaju trag koji nadživi njihov scenski život. Mladi pozorišni umetnici/studenti tako nemaju prilike da gledaju „čuvane“ predstave ili sjajna glumačka, rediteljska ili dizajnerska rešenja, jer ona umiru zajedno sa produkcijom. S druge strane, pretpostavljam da se kod nas još uvek prepričava zagrljaj iz *Tikava* sa mašću koja kaplje do laktova, neka Zoranova bravura itd., iako nas od tih događaja deli i po nekoliko decenija.

Dakle, predavati pozorišnu umetnost bez elementa sećanja i nekog sistema vrednosti zasnovanog na njima je nezahvalno, pogotovo uz video snimke iz vremena koja se sada smatraju izuzetno zastarelim.

Kako se odvija interkontinentalna komunikacija sa kolegama i pozorištima u Srbiji?

Komunikacija sa našim pozorištima je verovatno ista kao i da sam tu ali još sporija. Ugovaranje predstava uglavnom

traje između godinu i dve – mada je tu kriva i moja odsutnost jer u našem poslu kontakt uživo i dalje najvažniji. Izuzetno mi je draga saradnja sa Užičkim pozorištem jer sam tamo i u prošlosti a i poslednjih godina imao veliku podršku ansambla i uspeha kod publike.

Koji trendovi trenutno preoladuju u pozorišnom životu Kanade?

O trendovima je teško govoriti u kontekstu Kanade i pogotovo Toronta pošto su to dve različite jedinice – slično Americi i Njujorku. Toronto, zahvaljujući rapidnoj imigraciji, ima izvesnu obavezu ali i privilegiju da pravi teatar za razne pozorišne publike – što bi se ovde reklo – multikulturalna realnost zahteva da se zadovolje razne perspektive i ispoštuju različite socijalne vrednosti.

Indikativno je da je gotovo neodrživ jadni internacionalni pozorišni festival koji i u dane kontroverznog patronata duvanske industrije nije uspevao da opstane na poseti a kamoli sada. U novoj formi, on kao traje preko čitave godine, u obliku, kao bajagi, „otvorenog festivala“, a u stvari je lov na svetske predstave čiji ansambli presedaju u Torontu na putu ka nekom važnijem festivalu. Publike za eksperiment nema, pogotovo što se i kritika loše odnosi prema čak i svetski priznatim predstavama. S tim u vezi, veliki je primer bilo gostovanje Nekrošiusovog „Hamleta“ na kojeg su lokalni kritičari osuli paljbu, jedan je čak izrazio sumnju da li bi Istočnoevropljani uopšte trebalo da se bave postavkom Šekspira. Moj pokušaj da ovu haljezgariju javno okarakterišem kao rasizam nije uspeo, mada sam i dalje uveren da je predstava stigla sa nekog drugog mesta, i da je bila prikazana kao nemušost Japanaca ili drugih „priznatijih“ naroda da razumeju Šekspira, da bi i novine a i kritičar morali da se u najmanju ruku javno izvinjavaju.

Rediteljski planovi?

Moram da priznam da je lepa privilegija imati i druge poslove koji mi omogućavaju da predstave pažljivije varim nego što sam to radio na početku karijere. U planu mi je, između ostalog, rad na jednoj Gogoljevoj pripovesti u pozorištu u Beriju – s kojim smo prošlog septembra gostovali na Internacionalnom Bulgakov festivalu u Kijevu. Najzanimljiviji i, naravno, najneizvesniji je plan da nešto radim za „Cirque De Soleil“. Pregovori su počeli, to bi bio fantastičan izazov. Pre nekoliko godina sam se sreo sa saradnicima na „Klasnom neprijatelju“ kojeg smo radili '88, kao jednu od poslednjih „zabranjivanih“ ili poluzabranjivanih predstava onog vremena. Goran Radaković mi je predložio da nešto radimo za 20-ogodišnjicu tog projekta. A pošto se nije ostvarilo, ostaje nam 25-ogodišnjica i siguran sam da ćemo o tome barem maštati.

Došljaci, režija Saša Lukač

Došljaci, režija Saša Lukač

MONOGRAFIJE

MARIJA CRNOBORI

Priradio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priradile:
mr Ksenija Šukuljević - Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priradila Ognjenka Miličević
cena: 800 dinara

RAĐE MARKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priradio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priradio Zoran Maksimović
cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priradio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ

Priradio Raško V. Jovanović
cena: 800 dinara

MIHAILO JANKETIĆ

Priradio Veljko Radović
cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević
Marković
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ

Autori:
Dragana Bošković i Marko Misirača
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

BRANKA VESELINOVIĆ

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

IVAN BEKJAREV

Priradio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PORUDŽBENICA

Neopozivo poručujem pouzecem sledeća izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije:

Poručene knjige i PTT troškove platiću poštaru prilikom preuzimanja

Naručilac:

Adresa:

Telefon:

Savez dramskih umetnika Srbije, Beograd, Studentski trg 13/VI, 2631 464, 2631 522, 2631 592;

CINIZAM EPOHE

„Ništa ružno ne može da se desi ljudima koji veruju u dobro, jer će i to ružno da protumače kao dobro“, kaže Tihomir Stanić govoreći o liku koji tumači u predstavi „Falsifikator“ Gorana Markovića u Beogradskom dramskom pozorištu

Maša Stokić

Falsifikator

Gete institut je pre dve godine pokrenuo sveevropski konkurs za dramski tekst na temu „Posle pada“, vezan za proslavu dvadesetogodišnjice rušenja Berlinskog zida. Beogradsko dramsko pozorište uključilo se u taj projekat sa autorskim poduhvatom Gorana Markovića – „Falsifikator“. „Kada mi je Gete institute ponudio da napišem komad sa temom *pada*, nisam razmišljao ni trenutka. Mi smo, naime, doživeli toliko padova u poslednje vreme da je bilo potrebno izabrati jedan ili dva“, priča Goran Marković.

Činjenicu da je komad naručen nije doživio kao balast, naprotiv: „Ograničenja jesu neprijatna ali su, u isto vreme, i odličan orijentir. Pravi pakao počinje tamo gde je sve moguće.“ Imao je, međutim, kao potku izuzetno uzbudljivu, istinitu priču o sudbini oca Tihomira Stanića, čoveka idealiste, romantičara, zanesenjaka, tipičnog za vreme realnog komunizma. Vremenski okvir Marković fokusira na 1968. godinu – studentske demonstracije i podmetanje bombe u bioskopu „20. oktobar“.

„Pođem od nečeg što je malo, zanimljivo, autentično svedočanstvo o jednom vremenu i to razvijam u pravcu drame ili filma koji izlazi iz okvira anegdote“, objašnjava Goran Marković. „Komunizam je imao svoj sistem vrednosti koji je, ma kakav bio, ipak pružao mogućnost orijentacije milionima ljudi u tzv. svetu 'realnog socijalizma'. Posle 1968. i rušenja svetske pobune mladih ljudi koji su pokušali da istaknu nove vrednosti, svet više nije bio isti. I na Zapadu i na Istoku, establišmenti su se udružili da takve ideje izbiju iz glava mladih, nevinih i naivnih ljudi. Posledica je bila sveopšte 'leganje na rudu' i uključivanje dojučerašnjih revolucionara u glavne tokove vlasti. Prava posledica tog obrta u Jugoslaviji je bila početak raspada same supstancije države – ona je počela već tada da polako nestaje. Pobjeda koju je izvojevao Broz, prevarivši jednim 'šibcarskim' trikom pobunjene beogradske studente, bila je, ispostaviće se, Pirova. Očuvao je vlast, ali je izgubio državu kojom je vladao.“

Ko je, zapravo, Anđelko – glavni junak „Falsifikatora“ – lik koji po svojim moralnim načelima, neugasivom verom

u ljude, prostodušnim – bezazlenim pogledom na svet, kao da je ponikao iz nekakve poetske, romantičarske drame, a ne iz okruženja realnog socijalizma, socijalističke etike? Po drami, u pitanju je direktor seoske osnovne škole, negde u Bosni koji izdaje, iz najbolje namere, lažne diplome ljudima, kojima je to potrebno da bi napredovali u životu. Odlazi u zatvor zbog prijave prijatelja, koji je tako želeo da spase svoj brak. Prototip je bila sudbina oca Tihomira Stanića, Nedeljka koji je, kako ga sin opisuje, „pisao pesme, verovao u obrazovanje i gradio škole po Bosni. Sve su one propale – jer nema više dece. A ja u stvari igram uspomenu na oca“, objašnjava Stanić.

Takav lik, logično, dolazi u sukob sa stvarnošću, postaje žrtva socijalističkog morala, principa gde je svako svakoga mogao da prijavi DB-u. Dva su rezonera u drami – Sulja, de-be-ovac, školski drug Anđelkov, koji ga privodi, i Ljubinko, ubica, drug iz zatvorske ćelije. „To je tvoja bolest! Činiti tolika dobročinstva, žrtvovati se cijelog života za druge je, u stvari, teški egoizam. Totalna opsednut samim sobom! Nikada nisi stvarno pogledao druge ljude, udubio se malo u njihove živote. Svijet je pokvaren, ljudi su

zli, svako pokušava da nekog prevari ili da mu makar napakosti. To je stvarnost! Dragi moj školski druže“, govori Sulja Anđelku, pokušavajući da ga navede da „sarađuje“. Savo Radović kao Sulja, razume porive onog vremena, razbijanje iluzije, vrbovanje za saradnju – iz najbolje namere, jer vreme je bilo takvo. Kaže da su na probama mnogo razgovarali, pričali anegdote koje su čuli ili preživeli iz tog vremena. „Toliko slobode nikada nisam doživio sa piscem-rediteljem. Goran je bio neočekivano i neobično otvoren za intervencije na tekstu“, kaže on.

Ljubomir Bandović igra Ljubinka, višestrukog ubicu, čvrstog momka koji zna da je sve laž, koji lako puca suočen sa smrtnom kaznom. „Pravo je umeće od nedostatka napraviti vrlinu, odnosno igrati na to... Miljenkov lik upravo dokazuje i podržava činjenicu da se u to vreme živela neopisiva laž, i da su ljudi vrlo lako pristajali da budu slagani. Goli život je bio u pitanju... S druge strane, Suljo je neko ko je tu da utvrdi istinu zarad neke veće laži, koja potvrđuje neophodnost jednoumlja kao sistema. Tužno je kad je totalitarizam jedini mogući način da se vodi država“, priča Bandović.

Priča „Falsifikatora“ počinje i završava se u bioskopu „20. oktobar“ u kome su ustaški ekstremisti postavili bombu krajem šezdesetih. Zajedno sa Anđelkom, u zatvoru je i Miljenko, Hrvat kome sude za podmetanje eksploziva, a čija je mladost (nepunih 18 godina) i potreba da u nešto čvrsto veruje iskorišćena da bi pravi krivci izbegli kaznu, što glavni junak pokušava da dokaže i da ga spase. „To su najlepši likovi – ne moraš mnogo da glumiš, a svi pričaju o tebi“, šali se Daniel Sič koji tumači Miljenka, momka koji je tragičan lik jer nikada nije ni imao slobodu izbora. Pokušavajući da mu pomogne, da spere sumnju sa njega, da dokaže nevinost mladića, Anđelko, po izlasku iz zatvora zbog „nedostatka dokaza“, odlazi da se suoči sa ikonom – maršalom Titom. Poput Don Kihota pred vetrenjačom – on se obračunava sa kadrovima „Filmskih novosti“ na platnu avetinjski pustog bioskopa „20. oktobar“!

Predstava „Falsifikator“ je međunarodni projekat, sufinansiran od Gete instituta, koji od jeseni očekuju brojna gostovanja u inostranstvu. Operativni direktor Beogradskog dramskog pozorišta, Maša Mihajlović potvrđuje da je produkcija „Falsifikatora“ bila izuzetno iskustvo. „Internacionalni fondovi, odnosno svaki pokušaj pristupa istim, koliko god kod nas izaziva sumnju je nešto veoma opipljivo i moguće. Naš projekat, uprkos činjenici da je nosilac bio Gete institut, odbijen je na konkursu – zbog pola boda, ali iz našeg iskustva potencijalno može da se oformi pozorišna mreža, koja će pomoći nekim novim idejama da prođu kroz veoma zahtevne procedure evropskih fondova.“

Intervju: Robert Valtl

TEATAR STVARA NOVE SVETOVE

Aleksandra Jakšić

Na sedmom festivalu „Pozorište Zvezdarište“ izvedena je i prva virtuelna lutkarska predstava „Palčica“ u produkciji „Mini tetara“ iz Ljubljane. Osnivač i umetnički direktor tog pozorišta je Robert Valtl, reditelj,

glumac i lutkar. „Mini teatar“, osnovan 1999, u najvećoj meri se posvetio lutkarstvu, ali ima i „Postdramsku scenu“ gde se izvode komadi za odraslu publiku.

„Palčica“ se odvija na platnu, reč je o kompjuterskoj animaciji čija zbivanja određuju deca iz publike. Ovakvu vrstu teatra prvi put vidimo u Srbiji. Odakle ideja?

Naše pozorište se inače bavi eksperimentom, zanimaju nas kombinacije formi. Komad je urađen još 2003. i danas vidimo nedostatke upotrebljene virtuelne tehnologije, koja je mnogo odmakla od tad. Glavni zadatak je bio kako spojiti kompjutersku igru, koju deca dobro poznaju, sa živim pozorištem, sa glumcem na sceni, u ovom slučaju sa mnom, i sve to složiti tako da funkcioniše i komunicira kao prava pozorišna predstava. Nezadovoljan sam kad se kaže da će tehnologija uništiti pozorište, da će nestati glumci, jer pozorišta bez glumaca nema, i ova predstava to dokazuje. Nisam skriven, sve se dešava uživo, osnova priče je postavljena, ali je izvođenje svaki put drugačije, ono zavisi od komunikacije sa publikom. Ovde je reč o upotrebi a ne zloupotrebi tehnologije.

Repertoar dečje scene vašeg teatra je uglavnom zasnovan na bajkama, bilo da je reč o klasicima ili savremenim slovenačkim piscima.

Pošto pozorište za decu predstavlja prvi susret deteta sa umetnošću, bitno je dati im kvalitetan tekst. Zato volim stiliste kao što su Andersen, Puškin, Oskar Vajld, Branko Ćopić, Ivana Brlić-Mazuranić, volim pesnike u pozorištu. Veliki mi je izazov, i kao reditelju i kao umetničkom direktoru, da se na klasični tekst radi drugačija predstava. Nikada ne dramatižujem tekst, glumci govore i pripovedačke delove, tako lepota priče dolazi do dece.

Važno je da predstavama postavimo pitanja koja će deca posle postaviti roditeljima. Pozorište za decu je idealno za upoznavanje roditelja sa decom i uvođenje deteta u svet umetnosti.

Često gostujete na festivalima, a i vaš teatar organizuje međunarodno „Mini poletje“.

Festival je nastao sa idejom da dovedimo predstave iz inostranstva koje se izvode na originalnim jezicima. Deca nemaju barijera, mogu da prate, gledajući druge estetike, slušajući druge jezike razvijaju toleranciju. Smotra se održava leti a uglavnom su to komadi kamernog tipa ili pak ulični teatar.

„Mini teatar“ je prvo privatno pozorište u Sloveniji. Kako opstajete?

Pre deset godina smo počeli u prostoru starog dvorca, koji smo od grada dobili na korišćenje. Sada, taj prostor postaje kafana tako da smo dobili novu zgradu kao zamenu. Međutim, ta kuća je bila u tako lošem stanju da smo je srušili i počeli da gradimo novu, te smo otvorili rupu bez dna. Delom smo dotirani od

Robert Valtl, umetnički direktor „Mini teatra“

države, prihod od ulaznica je mali jer imamo malu salu, dovijamo se sa sponzorstvima. A imamo sreću da svi hoće da rade sa nama, ne pitaju za honorare. Opstanak nam olakšava činjenica da se u Sloveniji stvari menjaju, tako da nema mesta gde nema abonmana, što znači da mnogo gostujemo i tako odgajamo pu-

bliku. A naša publika jeste drugačija, ona od teatra traži nešto više.

I to je?

Teatar može stvarati nove svetove, pružiti ljudima ono što život treba biti, može menjati svet makar tih sat i po.

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

CIA, „LIVING TEATAR“ I JA

Dok je upliv organizacije CIA na likovnjake dokumentovan u knjizi „CIA i hladni rat“ F. S. Saunders, nema ni reči o avangardnom pozorištu, a to je nešto što je za mene izuzetno značajno

Branko Dimitrijević

U svojoj knjizi „Velika šahovska tabla“, Zbignjev Brzezinski je predviđao da će komunizam biti pobeđen ne snagom atomske bombe, već politkom znanja i informativne tehnologije koja će transformisati „profesionalnu elitu“, dok će privlačnost američke masovne kulture promeniti sve ostalo i sve ostale. „Kulturna dominacija je bila potcenjena dimenzija američke globalne moći“, napisao je on. U odlično dokumentovanoj knjizi „CIA i hladni rat“, filmski dokumentarista Frensis Stonor Saunders je obelodanila kako je CIA radila na pridobijanju „srca i umova“ uticajnijih stanovnika planete, ne bi li ih ubedila u prednosti kapitalizma. Najvažnije je bilo predstaviti komunizam kao zastareo, konzervativan, nedinamičan, nasuprot kreativno slobodnom kapitalizmu. U tu svrhu, a koristeći razne privatne fondacije kao stvarni ili posredni način finansiranja, potpomagane su one vrste umetnosti koje su bile što udaljenije od mejnstrima, ne bi li se pokazalo da u kapitalizmu i za takve

stvari ima mesta. U slikarstvu, na primer, promovisan je američki „apstraktni ekspresionizam“ i njegovi predstavnici Džekson Polok, Raušenberg i Vlijem de Kuning, finansijski je potpomagano organizovanje izložbi i publicitet u sredstvima javnog informisanja.

Finansiranje ličnosti i dela za koje su smatrali da ih treba promovisati vršeno je na dva načina. Prvi je bio da se nekoj privatnoj fondaciji daju pare iz fondova organizacije CIA, a da se onda ta suma namenski usmeri tamo gde misle da treba i tako sakrije pravi izvor finansiranja. Drugi je bio da se iskoristi uticaj i manje ili više blago sugerise da fondacija odvoji deo svojih sredstava za određenu svrhu. Ako se ima u vidu da su sve velike porodične fondacije (Ford, Karneji, Rokefeller i druge) stvorene sa ciljem da se izbegne plaćanje poreza na nasledenu imovinu, nije teško pretpostaviti da im je bilo u interesu da budu u dobrim odnosima sa moćnom vladinom organizacijom i da se predstave kao kooperativni.

Ali dok je upliv organizacije CIA na likovnjake dokumentovan, u knjizi Saundersove nema ni reči o avangardnom pozorištu, a to je nešto što je za mene, kao što će se u nastavku ovog teksta videti, izuzetno značajno. Mogu zamisliti dilemu pred koju je „Living teatar“ stavio ove iz *Cie*. Sa jedne strane, to je u tim vremenima bila najavangardnija pozorišna trupa na planeti, dakle dušu dala da se onima iza gvozdene zvese pokaže šta je sve na zapadu moguće predstaviti na sceni, dok se u zemljama realnog socijalizma zabranjuju i malo radikalnije postavke Čehova. S druge strane, Livingovci su bili angažovani ne samo na polju istraživanja estetskog u teatru, nego su pozorište videli kao instrument društvene promene.

„Living teatar“ su osnovali Džulijan Bek, nekada i sam slikar koji je pripadao pokretu apstraktnog ekspresionizma, i Džudit Malina još 1951, ali su od 1964. sebe videli kao anarhističko-pacifističku grupu koja i svojim životnim stilom, u komuni, promovise ono za šta se bore na estetskom planu. Livingovci još od osnivanja nisu bili omiljeni kod vlasti, prve predstave igrane su u stanovima, onda je Bek nasledio šest hiljada dolara i iznajmio proctor, ali su i taj i budući prostori u kojima su nastupali, stalno zatvarani zbog raznih „problema“ sa protivpožarnim pravilima, brojem gledalaca, poreskim zavrslamama... Van pozorišta i Bek i Malina su hapšeni za vreme mirovnih demonstracija. Zbog toga što nisu na-

Living teatar

pustili prostor iz koga su im vlasti rekly da se ise, odležali su i kratke zatvorske kazne. Od 1964. Bek, Malina i nekoliko glumaca „Living teatra“ žive u Evropi u nekoj vrsti komune. Prva predstava koju su napravili zvala se „Misterije“. Igrali su je sve ukupno 265 puta. Jednu od tih 265 predstava video sam i ja.

Manje-više mirno provodio sam vreme u Vazduhoplovnoj vojnoj gimnaziji u Mostaru, čekajući da postanem pilot i letim na mlaznjacima, a u pauzama između letova, kao i Egziperi, pišem knjige. E sad, da li je ovima u Vašingtonu palo na pamet da ako jednog dana reše da nas bombarduju, to će sa mnom u kabini MIG-a biti neugodno za njihove pilote, pa su krenuli u lukavu realizaciju plana „b“, ili je sve ipak samo jedna serija slučajnosti, istorija će možda pokazati. U svakom slučaju, profesorka engleskog jezika je probrala nas desetak kojima je taj jezik išao od ruke, da nas vodi na „jednu američku predstavu“.

Ta nesretna žena, inače sestra glumice Azre Čengić, morala je kasnije da

nam se javno izvinjava što nas je, u neznanju, odvela na „ono“. To „ono“ bila je predstava „Misterije i drugi mali komadi“ „Living teatra“. Otkud ta predstava u Mostaru te, čini mi se, 1966. godine? Da li je igrana na Bitefu, pa onda nastavila preko Sarajeva (niko nije mogao da mi potvrdi da li je tamo uopšte igrana) da bi otišla u Split (ni za tamo ne znam da li je uopšte dolazila), ili je na neki volšeban način došla samo u Mostar? Ako je tako, onda je to bilo samo sa jednom namerom, da mene odvuče od zanimanja ratnog pilota i uputi, na očaj familije, u neizvesne vode pozorišne profesije. Jer samo nekoliko meseci posle ove predstave, ja sam se ispisao iz vojne škole i došao u Beograd, gde sam se upisao na dramaturgiju.

Ostalo mi je da se nadam da će se jednog dana, kad se sa dokumenatima iz tog vremena skine oznaka „strogo poverljivo“, saznati kako su „Misterije“ stigle u Mostar.

CIRKUS ISTORIJA ILI OMAŽ SONJI VUKIĆEVIĆ

Izložba fotografija Vukice Mikače u Muzeju pozorišne umetnosti Srbije na poseban način dočarala je svestranu umetnicu Sonju Vukićević

Mirjana Odavić

U Muzeju pozorišne umetnosti Srbije, u Gospodar Jevremovoj ulici broj 19, u sredu 15. aprila, otvo-

rena je još jedna izložba osvedočenog majstora fotografije Vukice Mikače Lovren.

U istom prostoru, pre šest godina, ova umetnica je zabeležila veliki uspeh sa izložbom pod nazivom *Bez maske*, predstavivši četrdesetak privatnih portreta glumaca, a sada je reč o fotografijama koje nam govore o stvaralaštvu baletke umetnice Sonje Vukićević.

Svoje prvo predstavljanje ova izložba, nazvana *Sonja Vukićević – cirkus istorija*, u produkciji Centra za kulturu Pančevo, imala je u septembru prošle godine u dvorani Kulturnog centra u Pančevu, u okviru Bijenala umetnosti.

Iskusni pozorišni fotograf, Vukica

Mikača Lovren, ovu je izložbu koncipirala na fotografijama iz više predstava svestrane umetnice Vukićević, kao i na nekoliko Sonjinih portreta iz svoje privatne kolekcije.

Na devetnaest fotografija u boji, velikog formata, uramljenih u crni ram, autor Vukica Mikača prikazala nam je kadrove iz baleta *Magbet Ono*, *Proces*, *Mrak letnje noći*, *Medeja* i *Cirkus istorija*, na kojima su jasno uhvaćeni Sonjini igrački, koreografski, glumački, ali i scenografski i kostimografski talenti, dok je sa nekoliko portreta dokazala svoj izvanredan osećaj za taj žanr umetnosti.

Na izložbi najzastupljenija je predstava *Cirkus istorija*, kao kruna stvaralaštva Sonje Vukićević, koja je potpisala režiju, koreografiju, nesvakidašnji dizajn scene, neobični kostim, kao i izbor muzike. Predstava je rađena u produkciji Jugoslovenskog dramskog pozorišta i BITEF-a, a u čast jubilarnog 40. BITEF-a, sa premijerom 2007. godine.

Izložbu je pratio i katalog iz koga izdvajamo reči Tomaža Pandura posvećene Sonji: „Potpuno bezvremenska, tako začudno lepa u svojoj moći i krhkosti, tako topla i blaga, tako neusiljena i hladna, tako arhetipska u svojoj ženskoj i muškoj polovini. Takva, kakav je i teatar, koji uvek vidi svet u zrnu peska i nebo u divljem cvatu, koji drži beskonačnost na dlanu, i večnost u jednom trenutku.“

U fanatičnoj religiji strasti oltar je svugde, gde kleknemo. Klanjamo se tebi i tvom pozorištu, draga moja Sonja.“

U okviru izložbe predstavljeni su i delovi scenografije za balet *Proces*, koju je potpisala Sonja Vukićević, a čija premijera je bila krajem aprila 1998. godine u Paviljonu Veljković. Reč je o osam dečjih klozetskih šolja napunjenih zelenim jabukama, od kojih je sedam smešteno na male postamente sa točkicama, dok je osma postavljena na dečji tricikl, i

Sonja Vukićević i Vukica Mikača

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

deo je stalne postavke *Future show-a* u Bolonji (Italija).

Izložba je upotpunjena i video prezentacijom, čiju izvršnu produkciju je potpisao studio *Definition* iz Beograda. Video materijal, u trajanju od sat i po, prikazuje delove iz baleta Sonje Vukićević, kao što su *Bolero*, *Magbet Ono*, *Saloma*, *Čudotvorac*, *Proces* i *Cirkus istorija*.

Izložba, koja je bila i podsećanje na opus Sonje Vukićević i uživanje u fotografijama Vukice Mikače Lovren, zatvorena je 18. maja, nakon manifestacije *Noć muzeja*, u kojoj Muzej pozorišne umetnosti Srbije aktivno učestvuje od prve godine.

POZORIŠTE JE I SKLONIŠTE I MESTO POBUNE

„Živimo surov život. Smenjuju se tragedija i farsa, često i više puta u jednom danu. Kao čoveku, i kao reditelju, sve što mi preostaje je da inspirisan tim nesporazumima, koji se zovu svakodnevni život, uđem u pozorište motivisan da isprepletem literaturu i život. Za mene je to izlaz, svrha i smisao. Verujem ne samo sebi nego i drugim ljudima. U pozorištu smo u prilici da postavljamo suštinska pitanja, i tu priliku treba da iskoristimo.“

Tatjana Nježić

Naš realan život je nepresušna inspiracija pozorišta. Vreme u kojem smo je teško i surovo“, kaže reditelj Egon Savin koji je na prošlogodišnjem Sterijinom pozorju učestvovao sa tri predstave, nedavno na „Joakimfestu“ osvojio nagradu, nešto pre toga režirao u Jugoslovenskom dramskom predstvu „U močvari“...

Veli da nam se u realnosti tragedija i farsa naizmenično događaju i prepliću, ne retko i više puta u toku samo jednog dana.

„Pokušavam i sopstveni život i sopstvenu pojedinačnu i/ili kolektivnu sudbinu da nekako osmislim, rezimiram, vrednujem kroz rad u pozorištu“, kaže i dodaje: „Ne umem drugačije. A bavljenje temama koje nas se tiču svakako ne znači bavljenje dnevnim politikom. S druge strane, političari i politika su ti koji kroje naše sudbine, imaju odlučujuće uticaje na naše živote. Političari iz nekog, meni nepoznatog, razloga očigledno smatraju da su njihove sposobnosti i njihov naročiti kvalitet, dar, šta li... ono što ih je dovelo u poziciju da upravljaju našim životima. Zbog te, najblaže rečeno neinteligentne, umišljenosti oni su i apsurdni i smešni čak i onda kada te njihove osobenosti skupo plaćamo.“

No, bez obzira što se u rediteljskom smislu ne koncentrišem na dnevnu politiku, svako pozorište koje nije puka zabava, na neki način je politizirano.

Kao čoveku, i kao reditelju, sve što mi preostaje je da inspirisan tim nesporazumima, koji se zovu naš svakodnevni

život, uđem u pozorište motivisan da isprepletem literaturu i život. Za mene je to izlaz, svrha i smisao. Verujem ne samo sebi nego i drugim ljudima. Ima mnogo onih koji su u pozorištu našli neku vrstu mentalnog, psihološkog, emocionalnog skloništa.

Na prošlogodišnjem Sterijinom pozorju bili ste prisutni sa tri predstave, ovačani „Sterijinom nagradom“ (a dobijali ste ih i ranije), ove godine je takođe u selekciji vaša predstava „Derviš i smrt“ koja je nedavno nagrađena na „Joakimfestu“...

Nelagodno mi je da govorim o svojim nagradama. Svaka od njih jeste jedno priznanje da to što radim nije bez smisla, da ima ko da gleda, ko da vrednuje. Iskreno, ponekad se i začudim, ali meni je nasvažnije da radim predstave koje običan narod voli, rado gleda i u kojima se običan čovek može prepoznati i osetiti nešto blisko. Istina, imam dosta nagrada ali pre svega zahvaljujući tome što mnogo radim i što svaku predstavu radim sa istom strašću već decenijama. Nisam se još zasitio svoga posla. Kad se budem zasitio verovatno će i nagrade izostati.

Kako gledate na ovogodišnji (nov) koncept Pozorja koji je izazvao burne reakcije u javnosti?

Ovako široko postavljena selekcija dovodi u pitanje kvalitet. Mislim da neka pozorišta, odnosno predstave, nikada ne bi stigli na naš najprestižniji teatarski festival da nije takve koncepcije. Prethodno je bila prisutna izvesna mera elitizma, birani su najbolji od najboljih. S druge strane, razumem potrebu za široko postavljenim konceptom i nastojanjima raznih teatarata da zaigraju na Pozorju. Samo onda je to više smotra nego festival. U svakom slučaju, ta koncepcija mora da se dokaže gledanjem. Videćemo i razgovaraćemo kada se završi.

Kako komentarišete nove zakonske propise o oporezivanju honorara umetnika i visokog procenta koji pozorišta i institucije kulture treba da plaćaju državi?

Odavno uvidam i govorim da ovdasnja vlast hoće da ukine kulturu a da se nama samo ponekad čini da možda nije tako. Novi poreski propisi koji su jednog jutra osvanuli pa potom stopirani, u ovom trenutku sa neizvesnim ishodom, vrlo slikovito govore o tome.

No, ubrajam se u one koji znaju da je pozorište mnogo starije i od ove i od mnogih drugih vlasti.

Šta vas je motivisalo da radite predstavu „U močvari“, premijerno izvedenu 10. maja u Jugoslovenskom dramskom pozorištu?

Taj komad se bavi sumornom svakodnevicom grupe siromašnih ljudi. Već duže vreme želeo sam da radim antiku, a ovaj tekst jeste savremena antika. Junakinja Hester jeste savremena Medeja. A „Medeja“ je jedna od antičkih drama koja je više nego aktuelna u našem vremenu. Jer, reč je o sredovečnoj, odbačenoj ženi sa decom; ženi zlostavljanoj, ženi koja je zapravo i u socijalnom i u egzistencijalnom smislu autsajder; ženi, savremenoj Medeji, koja ne može da živi, da opstane u vremenu koje je do te mere pogazilo svaku emotivnost, vremenu koje do krajnjih granica materijalizuje ono što simbolizuje Jason. On se opredeljuje za nešto samo zbog toga što mu to obezbeđuje materijalni uspon. Svet je, nema sumnje, ogrezao u vulgarno materijalnom, u oblapornosti i nasilju. U takvom svetu naša junakinja, izdana i prepuštena samoj sebi, odlučuje da se okrutno sveti; a ta osveta je zapravo ukidanje sebe i sopstvenog poroda. „Medeja“ je verovatno jedna od najtragičnijih priča uopšte. Ima, i to prilično, sličnih strašnih priča i izvan scene. Znamo ih iz novinskih crnih hronika, ali uprkos tome što znamo mi zatvaramo oči, okrećemo glavu, kao što svakodnevno okrećemo glavu od ljudi koji su u socijalnom smislu na rubu ili ispod njega. „U močvari“ je priča o irskim ciganima koja do krajnjih granica izoštrava karakteristike ovog surovog vremena.

Ima li ikakvog prostora za nadu u pobuni Medeje ili Hester?

To su pobune koje ukidaju svet kao takav. Ubistvo rođene ćerke – da bi svoje

sredovečnu ženu koja nema od čega da živi to je razlog za ozbiljnu, pogubnu odluku. To su stvari koje nas se vrlo tiču, a ozbiljnije su i teže i od najteže ekonomske krize. U pozorištu smo u prilici da postavljamo suštinska pitanja, i tu priliku treba da iskoristimo.

U predstavi „Derviš i smrt“ koju ste radili u Narodnom pozorištu bavili ste se i pitanjem pozicije i uloge intelektualca u savremenom svetu koji ste okarakterisali kao totalitaran?

Danas intelektualac, kao čovek koji želi da živi u pravdom, istinom, koji želi da živi u skladu sa moralnim vrednostima i kategorijama, mora biti izgubljen u savremenom svetu gde se sve to jedino može kupiti. Kad govorim o totalitarizmu; Selimović je u romanu „Derviš i smrt“ tretirao period totalitarne turske vlasti, a ja sam se usudio da izmestim radnju u pedeste godine, u vreme kada je Meša pisao taj roman i živeo sopstveno iskustvo sa totalitarizmom i patnju zbog nepravde mu nanete koju je, kako sam kaže, sublimirao u knjizi. Totalitarizam je u svojoj suštini podjednak i u tursko vreme i pedesetih godina prošlog veka, između ostalog i zato što je palanka ostala ista. Danas živimo totalitarizam koji se ogleda u teroru materijalnih vrednosti, novca.

Inače, „Derviš i smrt“ Meše Selimovića jeste jedan od najlepših romana napisanih na našem jeziku koji sam čitao. Još kao veoma mlad bio sam oduševljen njime... i ostao do danas. Danas mi se čini još uzbudljivijim iz najmanje dva razloga. Prvo, mislim da Narodno pozorište treba

savremenog sveta. I sa te strane, pozicija intelektualca kao oseljivog čoveka koji ne živi samo sopstveni život nego promišlja i proživljava kolektivnu sudbinu, podjednako je strašna kao i sudbina Ahmeda Nurudina u vreme turske vlasti u Bosni.

Danas se puno govori o slobodi ali mi nismo slobodni zato što smo materijalno zavisni, zato što možemo biti kupljeni, zato što ne postoji vrednost koju možete osvojiti ukoliko ne možete da je kupite. Sve vrednosti; i sloboda i pravda i istina izražavaju se brojem cifarskih mesta. Mogu se kupiti. Problem je samo u tome što običan čovek nema taj novac. Imaju ga odabrani i oni vladaju svetom.

Kada ste počinjali probe Molijerovog „Tartifa“ u JDP-u govorili ste kako taj komad, uprkos činjenici da je davno napisan, prosto vapi da bude postavljen?

Jer govori o pojavljivanju i prihvatanju nove religioznosti, o novom konzervativizmu, o sukobu krajnosti. Naše društvo se pretvara u poprište sukoba različitih ekstremizama. Od krajnje dekadencije i nihilizma do religijskog fanatizma i licemerstva lažne religioznosti.

Predstava je naišla na odličan prijem, Boris Isaković je nagrađivan za ulogu Orgona, a vi ste rediteljskom intervencijom na neki način ispretapali lik tog poštenjačina sa varalicom Tartifom?

Očigledno je da smo tom predstavom osetili jednu neuralgičnu tačku, dotakli nešto i što je i pozorišno i intelektualno zanimljivo na svaki način. Pored briljantne igre Borisa Isakovića, postoji

Egon Savin (Foto: Jelena Vučetić)

dete pošteđele ponavljanja sopstvene sudbine – jeste zapravo protest protiv sveta kao takvog. Nameće se, dakle, pitanje – u kakvom mi to svetu živimo i da li barem pokušavamo da menjamo stvari. Ne mislim pri tom na svet globalno, već na svoje dvorište i svoju intimu, svoje bližnje, jer tu sigurno nismo nemoćni. Kalkulisanje emocijama i njihovo marginalizovanje je ipak stvar ličnog (ne)prihvatanja. A bez emocija autentični život ne postoji. Bez njih postoji neka vrsta imitacije života. Novcem i raznim oblicima moći ljudi kompenzuju nedostatak ljubavi. Ali ima ljudi koji nemaju priliku za kompenzaciju te njima ostaje samo osećaj napuštenosti. U predstavi, za junakinju, ponosnu

da stavlja na svoj repertoar najveća dela naše ne samo dramske nego i literarne baštine. Drugo, toliko je univerzalan i aktuelan. Savremeni svet je, kako rekoh, užasno totalitaran.

Govorite o teroru materijalnih vrednosti, novca, profita koji je zamenio, ili možda smenio, teror diktatora, odnosno ideologije i partije?

Da, jer za razliku od negdašnjih vremena danas možete reći sve ali zato je život koji živite nešto što je u svakom smislu u tuđim rukama, tuđoj vlasti. Pitanja zaposlenja, novca za elementarnu civilizacijsku egzistenciju, glad, siromaštvo, bolest... sve ono što smo mislili da je ostalo u nekoj davnoj prošlosti pojavljuje se kao gorući problem

izvanredan sadržaj u odnosu Orgona sa svetom, okolinom. On je jedan univerzalni magarac, jedan običan, svakodnevni čovek ovog vremena, čovek konzument sveg mogućeg šunda i svih mogućih uticaja, on je čovek koji prihvata sve, kupuje sve – univerzalna budala kojoj se može prodati svaka roba.

Vaša predstava koja je bila u prošlogodišnjoj selekciji Sterijinog pozorja je „Tako je moralo biti“ Branislava Nušića, na kartu više se gleda u Jugoslovenskom dramskom pozorišta... Nije li to vaš prvi Nušić?

Da, a toliko volim tog pisca. Želeo sam da pokažem da on nije samo genijalni komediograf već i genijalan dramski pisac. Njegove drame odišu

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

ironijskim pogledom na tu konzervativnu, patrijarhalnu, bračnu zajednicu. Među junacima je uvek neka slobodna žena; hrabra, brakolomna, u pokušaju da se emancipuje u jednoj konzervativnoj, patrijarhalnoj Srbiji, a s druge strane je muški ponos, odnosno muškarac koji kažnjava ženu najstrašnijim kaznama. Zanimljivo je kako Nušić, a to je odlika genija, sa podjednako ironijom i podjednako razumevanjem posmatra obe strane. „Tako je moralo biti“ je po meni naša „Nora“. Nušić je naš Ibsen ili Strindberg, jer reč je o istom vremenu, odnosno epohi. To je bila moja prva inspiracija. A to koliko su problemi koje sobom nosi konzervativnost i okovi patrijarhalne sredine ne treba posebno naglašavati.

Postavljajući „Heroja nacije“ Ivana Lalića u zrenjaninskom pozorištu, takođe igranim na prošlogodišnjem Sterijinom pozorju, razračunavali ste se sa pošastima koju donose mediji?

Taj komad duhovito govori o tome da se kao stvarnost uzima samo ono što se vidi na TV-u, u medijima. Odnosno, da se virtuelna stvarnost tretira kao stvarnost, a ova neposredna, istinska kao virtuelna. Govori o tom obrtu, o surovijoj igri sa jednim malim, običnim čovekom koji je duboko povređen, jer ne može da prihvati to da je istina ono što je prikazano u medijima, a ne ono što je video sopstvenim očima.

Oni koji ne prihvate TV realnost s jedne strane, ne retko bivaju izopšteni, a s druge, što je veći problem, pred samima sobom ne mogu da nađu rezon daljeg

Egon Savin (Foto: Jelena Vučetić)

opstanka. To je stanje slično ludilu, stanje kada svi oko vas postaju neko drugi, kada se osećate krajnje usamljenim i ta usamljenost se pretvara u traumu. To je sudbina ljudi koji uporno veruju svojim očima i pameti umesto novinama i televiziji. Eto kobne greške.

Nije li „Čeif“ kojeg ste radili u Beogradskom dramskom pozorištu, koji je takođe bio u prošlogodišnjoj selekciji Pozorja, i koji je ovenčan brojnim priznanjima, i politika i intima?

„Čeif“ preispituje fenomen „politiziranja intime“. Pošast u kojoj smo živeli i u kojoj živimo i dalje zaglibljeni do granica izdržljivosti.

Sa Sterijinim pozorjem se gotovo uvek otvara i pitanje domaćeg dramskog teksta uopšte uzet, kao i njegova pozicija na festivalu?

Ne mislim da je domaći dramski tekst novom koncepcijom suštinski doveden u pitanje. Generalno, nema sumnje da danas imamo nekoliko vrsnih mladih pisaca koje naša pozorišna praksa reprezentuje. Koliko vidim, iz sezone u sezonu, pozorišta rado prihvataju dramske tekstove mladih pisaca.

Svojevremeno ste pokrenuli inicijativu koje se tiču čuvenog dramskog pisca Ace Popovića. Šta se događa s tim?

Zalagao sam se kod gradskih vlasti da se, s dužnim poštovanjem, uradi, izlije njegova bista. Postignuti su dogovori, obećanja, ali biste još uvek nema. Uveren sam da jednoga dana kad budemo ulazili u Evropsku uniju, pa nas budu pitali šta je to naša pozorišna kultura, mi ćemo s ponosom reći da imamo Aleksandra Popovića, jednu teatarsku gromadu koja je po mom sudu najzanimljivija pozorišna ličnost druge polovine XX veka. Smatram da ga treba ponovo otkrivati. Ono što Ću Popovića, između ostalog, čini tako velikim je njegov humanizam, njegovo čovekoljublje, njegovo izrazito poznavanje srpske palanke i periferije. Zatim, taj neponovljivi jezik koji nema nijedan dramski pisac. I to što je stalno moderan, a biće moderan još ko zna koliko. U našem teatru on je neponovljiva pojava a, verujem, i u evropskim okvirima.

Radili ste više njegovih komada a među njima i „Smrtonosnu motoristiku“ u Ateljeu 212...

Ća je pored svojih političkih komada, odnosno tragičnih farsa, napisao i nekoliko crnih melodrama. Započeo sam sa „Svinjskim ocem“, tom crnom melodramom, crnom hronikom u formi ljubavne priče, sa mračnim konsekvencama koje nas upućuju na ono što volim da nazovem problemskim pozorištem. U „Motoristici“ takođe postoji melodramska, ljubavna situacija; muško-ženski odnosi su zaoštreni do ivice netrpeljivosti. To je ono što je istinito, uzbudljivo i snažno u Ćinim melodramama.

Dok ste radili predstavu govorili ste i o tome da je ta muško-ženska napetost i svojevrsno nerazumevanje ovde istiniti je nego bilo gde drugde?

Tako je. Jedna specifično balkanska trauma (smeh).

Radeći je, jeste li ipak malo navijali za muškarce?

Ne, nego navijao sam, i navijam, malo za žene (smeh). A mislim da je i Ća navijao za žene i upozoravao na tu balkansku užasnu patrijarhalnu poziciju u kojoj se nalaze. Ali sve dođe na svoje mesto i žene imaju način da to vrate otvarajući krug dalje. Tako se otvara čitav koloplet.

Rekli ste da svaku predstavu radite sa istom strašću, uradili ste ih blizu 80. Sećate li se prve režije?

To je bio moj ispit na trećoj godini na Fakultetu dramskih umetnosti. Bio sam u klasi profesora Dejana Mijača koji je tek bio došao za profesora. Radio sam jednočinku „Prosidba“ od Ćehova. I evo do dana današnjeg nisam se vratio tom piscu. Iako mi je uvek na pameti stalno se ispostavi nešto preče. No, nakon ispita tu predstavu sam upotunio jednočinkom „Svadba“ i to je prebačeno na repertoar u

Doma kulture Studentski grad. Tamo su je videli pozorišni selektori sarajevskog MESS-a, vrlo značajnog festivala i onda i sad, pozvali nas i mi dobismo lepe nagrade. Bila je to nadahnuta, duhovita gogoljijada na Ćehovljev komad.

Nedavno ste govorili da će se Marks, odnosno mi njemu, ponovo vratiti?

Sve više se o njemu govori. Negde sam sreo podatak da je u vreme ove ekonomske krize njegov „Kapital“ jedna od najtraženijih knjiga.

No, da se razumemo, nisam okoreli marksista i ne propagiram ništa, ali sam istinski revoltiran i zabrinut poplavom desničarskog kiča i ovog šunda koji nije samo politički nego je pre svega pitanje primitivizma i nacionalizma, destruktivnih ideja, ekstremizama... Užasava čitava ta ksenofobija, homofobija, antisemitizam, a pri tom kad još vidite da su to pojave na koje vlast ne reaguje, eventualno reaguju samo ljudi kojih se to lično tiče, onda se zapitate a čemu služi država ako ne da vas zaštititi od tog mraka.

Ukratko, nisam hteo da govorim o desničarskom mraku nego, a pro po Marksa, a šta bi mogao biti intelektualac do levičar. Ako se to tako zove.

Bavite se i pedagoškim radom. Na kojim vrednostima insistirate?

Mladi koji žele da postanu reditelji, pored ogromnog rada i dara, odnosno talenta, moraju imati ličnu hrabrost. Strpljenje, obrazovanje i kulturu – takođe. Stvaranje predstave u našim uslovima je napeto i obično sporo hodanje po žici.

Da li je vaš pristup teatru „pozorište kao sklonište“ eskapizam?

Nije. Ono je oblik pobune. I komedija je krik. Ne mogu u ovom trenutku zamisliti pozorište koje ne vrednuje, ne preispituje, ne opominje jer živimo zaista surov život.

„U MOČVARI“ MARINE KAR

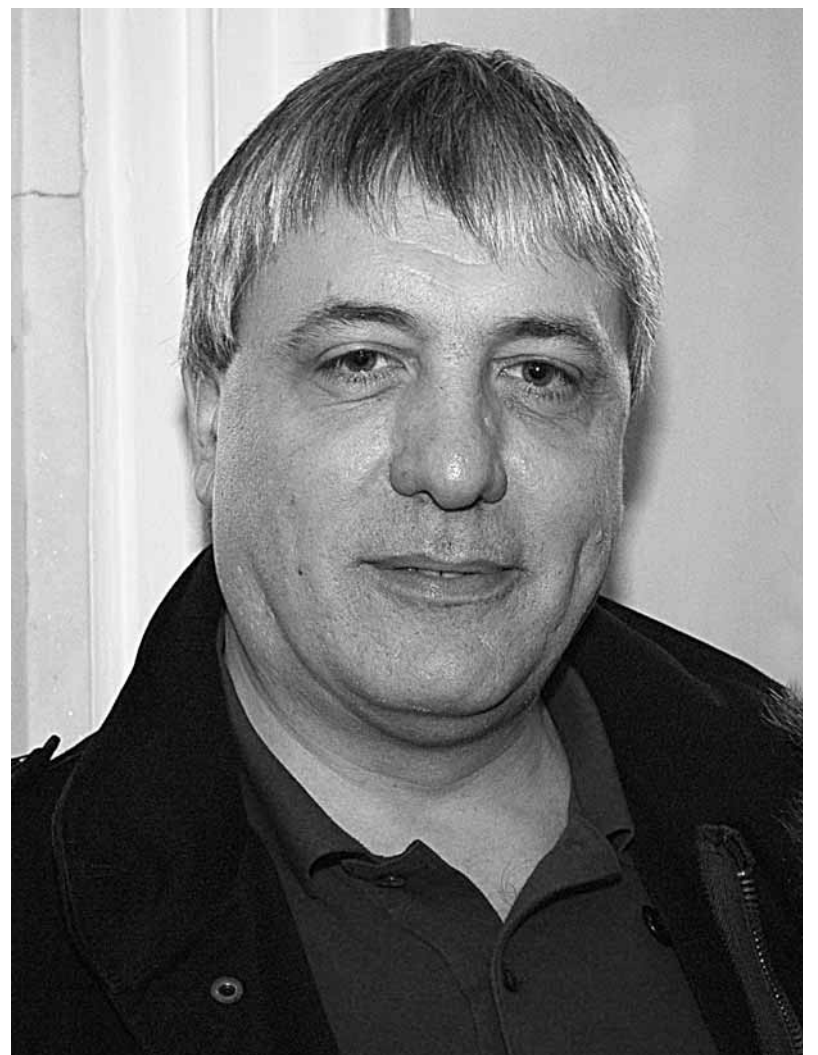
Kada je uprava JDP-a odlučila da na Veliku scenu postavi komad „U močvari“ Marine Kar, u režiji Egon Savina i da glavnu ulogu (Hester Svejn) ponudi Tamari Vučković počela je uzbudljiva pozorišna avantura koja je pred publikom, na sceni „Ljuba Tadić“, od 10 maja.

Marina Kar (1964) je izuzetno cenjena savremena irska spisateljica (izvođena širom Evrope i Amerike, članica irske akademije Aosdan, nagrađivana, profesor na univerzitetu ...) koja je kod nas malo poznata, ali koja našoj publici nudi za nas nov i neočekivan pogled na irsko nasleđe, savremeno društvo i pozorište. Mračne balkanske 90-te su za Irsku bile godine najvećeg ekonomskog prosperiteta. Uz ekonomski prosperitet javile su se i veće društvene slobode. A Iraska je donedavno bila zemlja u kojoj je abortus bio zabranjen, homoseksualizam zakonski kažnjiv, razvod gotovo nemoguć, a porodično nasilje prećutkivano. Marina Kar u svom radu polemise sa kulturnim nasleđem suprotstavljajući idealu žene-majke (kult katoličke porodice oličen u zaštitnici Devici Mariji majki Božijoj) ženu/buntovnicu/čedomorku. Hester Svejn je daleki odjek starogrčkog mita o Medeji utopljen u bogato irsko kulturno i društveno nasleđe.

Junakinja komada „U močvari“, Hester Svejn (Tamara Vučković) je odrasla pod teškim bremenom osećanja napuštenosti – oca nikad nije upoznala, a majka ju je ostavila kada je imala sedam godina. Ubila je svog polubrata po majci Džozefa (Nikola Jovanović) da bi od njega otela novac kojim je htela da zadrži uz sebe ljubavnika Kartidža (Vojin Četković). Kartidž se, posle dugogodišnje veze sa Hester Svejn, ženi mladom i imućnom Karolinom (Dubravka Kovjanić). Hester Svejn iz osвете spaljuje imovinu svog muža i njegovog tasta Zejvera (Miša Janketić), a zatim ubija svoju kćer (Ljuma Penov) da bi prekinula lanac ostavljanja.

Zapuštena, napuštena, zlostavljana, ubijena deca u uzrastu od beba do tinejdžera su svakodnevni junaci srpskih crnih hronika, baš kao i nesrećnici koji nerešene porodično-ekonomske odnose rešavaju preko noći i preko kolena sekirom, nožem, revolverom, paljenjem svoje i tuđe imovine. Po tome su ljudi u Srbiji i u Irskoj (i bilo gde drugde!) slični. Momenat prepoznavanja imao je i reditelj Egon Savin a potreba da pođe od sopstvene teme preko dela da bi stvorio predstavu dovela je do toga da se kroz dugotrajni proces adaptacije iz teksta drame, kao iz kamena, izvaja tekst predstave. Gotovo da ne postoji nijedna rečenica u prevodu Marije Stojanović koja nije pretrpela veću ili manju izmenu. Izazov ovakvog načina rada na svojim plećima zajedno sa rediteljem je iznela glumačka ekipa. Najteži posao pripao je Tamari Vučković. Lik Hester Svejn ne daje nijednu pauzu, nijedno odmorište glumici, a istovremeno je sav sačinjen od protivurečnosti i nedorečenosti i pitanja, gomila pitanja: Da li je Hester Svejn luda ili mudra? Da li je buntovnik ili kamikaza? Gde je granica između opsesivne ljubavi i strasne mržnje? Šta znači biti slobodno ljudsko biće? Šta smo sve spremni da učinimo zbog novca? Da li je slabost ponekad istovremeno i najveća snaga?

Marina Milivojević-Madarev

Egon Savin

„SEKSUALNE NEUROZE“ KAO TEATARSKA TERAPIJA

„Junakinja Dora je metafora slobode, autentičnosti, ona je ogledalo za društvo u kome živi(mo). Predstavu sam radila ne zatvarajući oči pred pervertiranošću XXI veka“, kaže Tanja Mandić-Rigonat

Slavko Milanović

Tanja Mandić-Rigonat (Foto: Đ. Tomić)

Predstava „Seksualne neuroze naših roditelja“ Lukasa Berfusa u režiji Tanje Mandić-Rigonata gostovala je na nedavnom Međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci gdje je osvojila tri nagrade. Govoreći o tom uspehu kao i o činjenici da su organizatori tražili da se umesto jedne odigraju dve predstave, rediteljka Tanja Mandić-Rigonat kaže: „Kada je objavljen program festivala, zbog velikog interesovanja publike za našu predstavu zamoljeni smo da je odigramo dva puta u istom danu, u 18 i 21 čas. Predstava je zaista doživela ovacije publike i hvalospeve na okruglom stolu kritike koji je usledio nakon drugog izvođenja (koje je bilo u takmičarskom programu). To je velika stvar ne samo za mene lično i za ansambl i celu ekipu predstave, nego i za Narodno pozorište koje je prvi put učestvovalo na tom prestižnom međunarodnom festivalu koji postoji već šesnaest godina. Ovo je bilo prvo učešće Narodnog pozorišta. Meni nije prvo učešće. Bila sam ranije sa Ateljeom 212 (‘Sabrane priče’).“

Iz novinskih izveštaja vidimo da je Okrugli sto Festivala vrlo seriozan,

podseća na nekadašnje okrugle stolove MESS-a ili Sterijinog pozorja...

Okrugli sto je izuzetan, jer se na njemu mogu čuti prave teatrološke studije. Velika pažnja se posvećuje svakom segmentu predstave, rediteljskoj ideji, glumačkoj igri, scenografiji, kostimu, svemu što čini celinu predstave. Pravo je zadovoljstvo pričati sa ljudima koji vole pozorište i znaju šta je to pozorište, i koji su u stanju da svoje kritičke komentare artikuliraju adekvatnom pozorišnom terminologijom... Voditelji okruglog stola su teatrolozi, a i gledaoci (među kojima je, takođe, značajan broj stručnih ljudi) aktivno učestvuju u razgovorima. Dakle, to je potpuno suprotno od onoga na šta smo navikli na našim festivalima. Na okruglom stolu o našoj predstavi je pohvaljeno sve: tekst, glumačka igra, scenografija... ali ne bih htela da, kao autor, govorim o tome, postoje kritički i novinarski izveštaji u kojima su prenete izrečene ocene o predstavi...

„Seksualne neuroze...“ su najradikalnije delo Lukasa Berfusa koje nije imalo nekog naročito uspeha na Zapadu... Ovo je možda njegovo najbolje izvođenje? Je li o tome bilo reči na Festivalu?

Pa nije! To vi znate. Taj tekst je nepoznat, tako da ne znam da li ga je neko od ljudi koji su diskutovali o predstavi prethodno pročitao. Prevod drame je objavljen u našem programu, pa pretpostavljam da su ga čitali članovi žirija, i oni koji su se bavili repertoarom smotre. Izazovi tog teksta su mnogostrani. Berfus je ovde primenio postupak fragmentarne dramaturgije, što nije ništa novo, ali ono što je mene kao reditelja privuklo je to što je pisac, na veoma vešt način, vratio temu nevinosti u današnji svet. Hoću da kađem da ja Doru nisam radila kao medicinsku, već kao poetsku činjenicu.

Dakle? Za mene je Dora metafora slobode, autentičnosti, ona je ogledalo društva u kome živi. To nije realističan tekst, ja sam otišla dalje, izvan realizma i predstavu radila kao moralitet o pervertiranosti XXI veka. Kad sam pročitala tekst, on je za mene, u dramaturškom i formalnom smislu, bio konzervativniji od drama kojima sam se do sada bavila; mislim na rusku dramaturgiju, na ekstremno savremenu rusku dramaturgiju, na Viripajeva i na Konstantina Kostjenka. Moja režija ove predstave išla je u suprotnom pravcu od onoga kakav se mogao naslutiti iz teksta. Želela sam da postignem dve stvari: najpre, da ne pravim predstavu koja je racionalna vivisekcija teme kojom se tekst bavi; naprotiv, želela sam da se publika veže za priču, da se identifikuje sa sudbinom Dore. Istovremeno, htela sam da napravim analizu društva. Upotrebila sam Berfusov tekst, zajedno sa glumcima, da ispričamo jednu od mogućih priča. Ono što je vrlo bitno jeste da u našoj predstavi Dora nije retardirana osoba. To je možda bitan pomak u odnosu na prethodne režije tog komada. Prema onome što znam o izvođenjima u Nemačkoj, Švajcarskoj, Švedskoj... reditelji su Doru videli kao osobu koja ima Daunov sindrom, pravili su ilustrativne postavke, neku vrstu koreodrama.

Ne govore li o društvenoj relevantnosti predstave i veoma sadržajni razgovori koji su vođeni na dva okrugla stola ovde u Beogradu?

Ova predstava se stalno igra pred prepunim gledalištem Narodnog pozorišta. Zbog društvenog značaja poruka koje ona nosi, dva puta smo organizovali razgovore, panele, okrugle stolove. Na prvom okruglom stolu, posle otkupljene predstave za Kongres psihijatarata, učestvovali su naši poznati psihijatri, i preko dvesto njihovih kolega psihijatarata i psihologa, koji su iscrpno analizirali i predstavu i sadržaj drame sa ansamblom predstave. Drugi razgovor je održan posle izvođenja na prošlogodišnjem Bifetu (predstava je prikazana u okviru pratećeg programa), na kome su učestvovali predstavnici raznih organizacija koje

rade sa autističnom decom, decom sa posebnim potrebama...

Priča se da u Rijeci postoji atmosfera... otvorenosti... Ljudi iz Festivala su na neki način našli formulu regionalne saradnje?

Učestvovala sam dva puta na riječkom festivalu i jednom na Festivalu u Umagu („Kiseonik“). Međunarodni festival malih scena, koji je pokrenuo Nenad Šegvić, izdvaja se među mnogobrojnim smotrama u regionu po tome što je zasnovan i što opstaje, pre svega, na umetničkim osnovama. Na kvalitetnoj međunarodnoj selekciji. I u okviru tog međunarodnog korpusa odabranih predstava, postoji i izvestan broj predstava iz regiona. Mislim da to nema veze sa jugonostalgijom, već sa veoma visokim ambicijama estetskog tipa, što je pokazao i ovogodišnji program.

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

USPEH NARODNOG POZORIŠTA NA RIJEČKOM FESTIVALU

O velikom uspehu predstave „Seksualne neuroze naših roditelja“ na jednom od najznačajnijih festivala Hrvatske, 16. Međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci, svedoče čak tri osvojene nagrade. Nada Šargin je dobila nagradu stručnog žirija za najbolju žensku ulogu, a Igor Đorđević nagradu za najbolju epizodnu ulogu. Nadi Šargin je dodeljena i specijalna nagrada „Mediteran“, a predstavi Narodnog pozorišta čak dva puta u istom danu potresli riječku publiku napominjući da se „radi o izvrsnom ansamblu, u kojem je svaki glumac poneo deo tereta ove zahtevne predstave“, a da se „sjačajnom igrom izdvojila Nada Šargin koja je u ovu rolu – nedavno uskočila“. Novinarka citira komentar Darka Gašparovića koji kaže da je „reč o pozorištu koje govori o fundamentalnim problemima današnjice koji nas se i te kako tiču“ i apostrofira „briljantnu igru Dušanke Glid-Stojanović i Slobodana Beštića, kao i celog ansambla“.

O tome da se su se „isplutila“ dva izvođenja, novinarka Svjetlana Hribar za „Novi list“ izveštava da su „Seksualne neuroze naših roditelja“ Tatjana Rigonat-Mandić, u izvedbi Narodnog pozorišta čak dva puta u istom danu potresli riječku publiku napominjući da se „radi o izvrsnom ansamblu, u kojem je svaki glumac poneo deo tereta ove zahtevne predstave“, a da se „sjačajnom igrom izdvojila Nada Šargin koja je u ovu rolu – nedavno uskočila“. Novinarka citira komentar Darka Gašparovića koji kaže da je „reč o pozorištu koje govori o fundamentalnim problemima današnjice koji nas se i te kako tiču“ i apostrofira „briljantnu igru Dušanke Glid-Stojanović i Slobodana Beštića, kao i celog ansambla“.

I u ostalim izjavama, komentarima i kritičkim osvrtima, prevladava fascinacija igrom beogradskih glumaca. Svoju veoma studioznu analizu predstave kritičarka Kim Čučulić započinje konstatacijom da predstava „potvrđuje da je Festival malih scena pre svega festival koji u središte stavlja glumca“: „U preciznoj režiji Tanje Mandić-Rigonat i dramaturškoj obradi Maje Pelević svaki je glumac dobio svoj prostor za kreaciju“, kaže ona. A zatim sledi opsežan hvalospev svim glumcima: Dušanki Stojanović, Miodragu Krivokapiću, Slobodanu Beštiću, Igoru Đorđeviću, Dobrili Stojnić, Milošu Đorđeviću. Analizirajući dalje rediteljski postupak, ova kritičarka ističe važnost opredeljenja ne za klinički aspekt problema autistične devojčice („jer njena je ljubav nevinna i čista, za razliku od društvenog okruženja koje ne iskazuje emocije i čuti o polnosti“), nego za „shvatanje seksualnosti kao jedine zone slobode“. Značajan prostor u kritici je dobila i opširno obrazložena pohvala rediteljsko-scenografskom konceptu prostora (scenograf je Aleksandar Denić) u kome „u središnjem delu dominira crveni kvadrat od pleksiglasa, koji istovremeno može biti i krevet, i psihijatrijski kauč i žrtvenik“.

Predstava je bila povod i za selektora festivala, poznatog dramaturga Jasena Boka, da se osvrne na značaj glumačke igre u savremenom pozorištu: „Većinu inostranih predstava možete u torbu da spakujete. Pozorište počiva na glumcu i to građenje Skadra na Bojani, koji se montira po pet sati, sasvim je nepotrebno. Ali to tek treba da uđe u naše glave.“

Nenad Šegvić, umetnički direktor festivala, smatrao je za potrebno da, osim glumaca pojedinačno, o kojima je izrekao niz komplimenata, pohvali i Narodno pozorište konstatujući da „u Srbiji masivni sastavi nacionalnih kuća ipak često daju kvalitetne estetske rezultate, što u Hrvatskoj nije slučaj, gde nezavisna pozorišta imaju zanimljivije produkcije“. Konstatujući da bi „trebalo tešnje saradivati i razmenjivati reditelje“, Šegvić otvoreno hvali naše pozorište: „Zavidim Beogradu na pozorištu koje se češće susreće sa stvarnošću, od hrvatskog koje beži od nje.“ Ali kritiku, ipak, proširuje i na naše područje: „Ne vidim razloga da se hvalimo da imamo 30 genijalnih predstava svake godine... Imati dve vrhunske predstave u maloj zemlji, kakve su Hrvatska i Srbija, nije loša stvar i nije nešto čime se puno evropskih zemalja može pohvaliti.“

S. M.

Seksualne neuroze naših roditelja, NP Beograd

VIŠE OD IGRE

„Beograd ima vrlo vitalnu pozorišnu scenu – veliki broj pozorišta, dobre glumce, dramaturge, režisere, scenske majstore“, kaže Stafan Valdemar Holm, doskorašnji upravnik Dramatena

Slavko Milanović

Saradnja sa Dramatenom počela je bez međudržavnog protokola i posredovanja. Tadašnja uprava Narodnog pozorišta javila se upravi Dramatena sa predlogom da se između dva nacionalna teatra uspostavi saradnja. Dramatruug Vesna Stanišić, koja živi i radi u Švedskoj, došla je na ideju da bi to možda bilo moguće, uz napomenu da se Dramaten „veoma teško pokreće“ i da je nedavno odbio gostovanje u Berlinu. Po dolasku „pregovaračkog tima“ (Lj. Tadić, B. Balac, S. Milanović) u Stokholm, direktor Švedskog instituta Mihael Šulc predložio je da se saradnja započne na nivou razmene i studijskih boravaka pojedinačnih umetnika. Mi smo predložili da početak bude vizibilniji: da počne sa razmenom velikih ansambl predstava, a nastavi sa manjim projektima. Predlog je prihvaćen, pod uslovom da se uprava Dramatena složi s tim. Interesovala su ih, pre svega, repertorska pitanja. Hvalospjev našem „Faustu I i II“ u uglednom časopisu „Teatar hojte“ (Teater Heute), koji je napisao niko drugi do Henrik Rišbiter, jedan od osnivača časopisa, a uz to i serija domaćih pozitivnih kritika za Rejvenhilove „Polaroide“, Simovićevu „Hasanagicinu“, Čehovljevu „Višnjik“, i da ne nabrajamo dalje – za celokupan

koncept repertoara (koji se tada realizovao na tri scene) – to su bili presudni elementi za početak intenzivne razmene informacija koja je dovela do potpisivanja Ugovora o trajnoj saradnji 2004. godine između tadašnjih upravnika Stafana Valdemara Holma i Ljubivoja Tadića.

Ali tokom cele 2003. godine, kako je nedavno „priznao“ Stefan Valdemar Holm, bilo je „izvesnih analiza i proveravanja“ u šta je spadala i njegova poseta Beogradu i gledanje tri, za tu priliku odabrane, predstave. Potom je Dramaten doputovao sa Strindbergovom „Igrom vatrom“, predstavom koju je beogradska publika primila veoma lepo. Sledeće, 2005. godine, izvedena je „Gospođa ministarka“ (B. Nušić, J. Marković) u Dramatenu, 2006. „Magbet“ (V. Šekspir, S. V. Holm) u Beogradu i 2007. „Car Edip“ (Sofokle, V. Ognjenović) u Stokholmu. I, konačno, u maju ove godine Dramaten je u Beogradu prikazao Šekspirovog „Hamleta“ S. V. Holma.

Stafan Valdemar Holm je okončao svoj mandat u Dramatenu a prisećajući se početaka saradnje sa Narodnim pozorištem kaže: „To je prosto izgledalo kao dobra ideja. I bila je dobra ideja! To se vidi i po tome što smo, iako se mnogo stvari u međuvremenu događalo na poli-

tičkom planu, saradnju ipak sačuvali. Ne interesuje me politika ukoliko je pozorište dobro. Ja nikada ne bih razmišljao o dolasku u Beograd da se nisam uverio da tu postoji jedan izvanredan nivo profesionalizma. A Beograd ima vrlo vitalnu pozorišnu scenu – veliki broj pozorišta, dobre glumce, dramaturge, režisere, scenske majstore. Srećan sam što je i nakon rata i bombardovanja pozorište uspeo da stane na noge i ide u korak sa drugim evropskim teatrima.“

Značaj saradnje sa Dramatenom prevazilazi uobičajenu razmenu predstava, jer ona obuhvata kontekst kultura u kojima pozorišta egzistiraju. Već prilikom prvog gostovanja Dramatena u Beogradu u prateći program su uključena i druga pozorišta a pomenimo masterklas Stefana Valdemara Holma na Fakultetu dramskih umetnosti, radionice (naš „Projekt Nada“ i švedski „Električna centrala“), seminare...

Tako je bilo i prilikom uzvratne posete Narodnog pozorišta. U pratećem programu, osim našeg predavanja o novijoj istoriji srpske drame i pozorišta (S. Milanović, V. Ognjenović), svoj rad su prezentovala i beogradska dečja pozorišta „Duško Radović“ i „Pinokio“. Umetnici iz Švedske nikada pre nisu bili toliko prisutni u našoj kulturi. Dečja scena Dramatena je, osim organizovanja radionica, 2005. godine gostovala sa predstavom „U senci Hamleta“ Irene Kraus na festivalu TIBA. Komad Dramatenovog dramaturga Lukasa Svensona „Klaus i Erika“ s uspehom je izveden u Malom pozorištu „Duško Radović“, a drama S. V. Holma „Ptiče“, u režiji Anje Suše, u Narodnom pozorištu. Sa druge strane, prvi put je jedan naš reditelj gostovao u Dramatenu: Jagoš Marković je režirao Strindbergovu „Kraljicu Kristinu“ (sa domaćim autorskim timom: Vesna Stanišić, dramaturg predstave, Božana Jovanović i Marina Medenica, kostimografi). Najnovija vest, neposredno pre ulaska ovog broja „Lu-

Hamlet, Dramaten

dusa“ u štampu glasi: na redovnom mesečnom sastanku umetničkog ansambla Dramatena sa upravom pozorišta, umetnici su zamolili novu upravnicu, gospođu Mari Luiz Ekman (inače svetski po-

znatu umetnicu koja se bavi slikarstvom, režijom, dramskim pisanjem), da se saradnja sa Narodnim pozorištem obavezno nastavi.

MOĆ VOLJE

Barišnjikov i Laguna na Beogradskom festivalu igre u Novom Sadu

Aleksandar Milosavljević

Taman da je u Srbiju stigao u invalidskim kolicima, te da se ovde ukazao tek da bi promovisao svoj novi film, modnu liniju ili parfem koji nosi njegovo ime, Mihail Barišnjikov bi svakako bio prvorazredna senzacija. Dovoljno velika i značajna da bi namah izazvala znatiželju čak i onih ovdašnjih novinara koji neumorno formiraju domaće javno mnjenje informišući čitaoce, slušaoce i gledaoce o ličnostima i događajima o kojima inače sami pojma nemaju. No, i takvima bi, verovatno, dovoljno čvrstu osnovu za „intervju“, „reportažu“ ili „portret“ predstavljao podatak o braku slavnog baletskog umetnika i holivudske filmske zvezde Džesike Lang. A kada se ovde iznenada ispostavi da neka „priča“ ima veze s Holivudom, onda ogromnoj većini naših novinara naprasno izrastu vampirski očajnici i oni se u trenu pretvaraju u suverene poznavaoce „materije“.

Tako se dogodilo i da Barišnjikova u Novom Sadu dočeka horda paparaca kojima ni urednici a ni novinari s kojima su pošli na „zadatak“ nisu objasnili kako izgleda slavni baletski igrač, e da bi ga uslikali, pa su, vođeni instrukcijama pouzdanih novosadskih „znalaca“, dva dana neumorno krstarili ovim gradom u nadi da će nabasati na najvećeg živog

svetskog baletskog igrača. Avaj, bezuspešno!

Čovek je, naime, došao u Srpsko narodno pozorište, gde se kratko zadržao, pregledao pozornicu scene „Jovan Đorđević“, izrazio zadovoljstvo zbog baletskog poda koji je za tu priliku napravljen, prepuštajući odgovarajućem delu svoje ekipe da se bavi proverom reflektora i drugih tehničko-tehnoloških resursa. Slobodno vreme je proveo šetajući se Petrovaradinom i fotografišući tamošnju tvrđavu, u čemu su mu se, dabome, odmah pridružili fotoreporter, istina snimajući ga s pristojne distance, respektujući nenametljivo ali upadljivo prisustvo predstavnika Barišnjikovljevog obezbeđenja.

Očigledno nezadovoljni „petrovardinskim učinkom“ paparaci su, uprkos jasnom i glasnom upozorenju SNP-ovog obezbeđenja, počeli da škljocaju čim je Barišnjikov izašao na scenu, pa je ovaj morao da prekine nastup da bi rečitim gestovima naglasio kako nije voljan da igra dok se ovaj blicevi. Ni to, međutim, nije pomoglo, te je nakon prvog dela ispred zavese istupila predstavnica Beogradskog festivala igre, organizatora ovog gostovanja, da bi još jednom zamolila da bude prekinuto fotografisanje i snimanje, uz upozorenje da fleševi de-

Mihail Barišnjikov i Ana Laguna u „Tri sola i duetu“

koncentrišu plesače, što može da rezultira povredama. Uzaman!

A šta je mogao da nam danas ponudi slavni šezdesetjednogodišnji igrač, rođen 27. januara 1948. u Rigi, glavnom gradu sovjetske republike Litvanije, dugogodišnji stalni član lenjingradskog Kirov baleta, po uzimanju azila saradnik mnogih plesnih trupa, potom glavni igrač Njujorškog baleta, docnije i umetnički direktor Američkog baletskog teatra, a danas rukovodilac Barišnjikovog umetničkog centra u Njujorku?

Tri Sola i Duet, kako glasi naslov programa koji su, na koreografije Bendžamina Milepeja, Alekseja Ratmanskog i Matsa Eka, u Srpskom narodnom pozorištu izveli Barišnjikov i Ana Laguna, proslavljena balerina stokholmskog

Kulberg baleta i supruga koreografa Matsa Eka, zapravo su kombinacija virtuozne tehnike, jednostavnosti, povremene duhovitosti (koja proizlazi iz koreografskih rešenja, naročito onih koja nudi Ek), ali su i rečita demonstracija sposobnosti tela plesača da odoleva procesu starenja.

Potresno je, recimo, delovala numera u kojoj Barišnjikov uživo, plesom i pokretom na sceni „komentariše“ snimak vlastitih vežbi snimljenih kamerom pre više od četiri decenije, dakle u doba kada je tek započinjao karijeru i kada je njegov ples bio lak i „bestežinski“ bezmalo poput skokova koji su proslavili Njižinskog.

Suočavanje ostarelog velikana baletske umetnosti s vlastitim telom iz pro-

šlosti nije ovde imalo smisao ironičnog prepoznavanja sopstvene (fizičke) nemoci, niti je u sebi sadržalo patetični lament nad činjenicom da i baletskog igrača njegovo telo vremenom neminovno izdaje, već je predstavljalo svojevrsnu demonstraciju volje koja, uprkos godinama, blagodareći neodustajanju, i dalje opravdava nemerljivi talenat.

Naime, u plesu Barišnjikova i Lagune, ma koliko ovo dvoje umetnika svoj ples bazirali na različitim plesnim tehnikama, dominira neverovatna lakota pokreta i jednostavnost izraza, a to je ono po čemu je njihov novosadski nastup bio istinska čarolija. Mnogo veća od puke činjenice da smo napokon imali priliku da uživo vidimo dve baletske legende.

Intervju sa Aleksandrom Popovićem radio je Feliks Pašić 1993. god.

UMREĆU U OVOM HAOSU

Aleksandar Popović, dramski pisac

folklorni, način, da ga vratim s našim mentalitetom...

Ko pročita moje drame, mnogo će mu jasnije biti ko smo mi u stvari

E, taj famozni mentalitet! Vujaklija ga ovako definiše: „Celokupno duhovno ustrojstvo – način mišljenja, shvatanja, sklonosti, raspoloženja i dr. – jednog čoveka, društvenog reda, pokolenja itd., duhovno stanje, duhovna nastrojnost.“ Sve to...

... ja upravo shvatam tako kako Vujaklija objašnjava. Daleko sam, naravno, od uverenja da sam uspeo mentalitet da opišem. Ali, ja mislim da jednu sredinu, jedan narod, jednu epohu, čovečanstvo niko bolje od kulture i umetnosti ne može identifikovati. Teško je objasniti ljudima ko su Avganistanci. To su neki visoki ljudi, kovrdžavi, crni, koji žive u planinama... Sve je to malo da bismo ih identifikovali. Neko ko živi u Južnoj Americi i ne zna ko su Rusi – ako čita Gogolja, postaće mu Rusi jasni. Ja

šavam da mane svog naroda, one najgore osobine na neki način objasnim i da, objašnjavajući, tražim neki bolji put... Još jednu stvar moram reći: čoveka ne smemo potcenjivati, ali ni precenjivati. Čovek ima svoje animalno biće, ne treba se mnogo igrati s njim. Ko pusti zver iz čoveka, taj je veliki zločinac. Taj je veliki đavo. Dugo živim pa sam video... Video sam male, skromne, dobre ljude koji u nekim strašnim, groznim vremenima postanu monstumi, ubice. Ja sad ne znam ko je ko pored mene... Dva puta sam već to doživeo: jedanput u ratu, drugi put na Golom otoku. Ne bi nas mnogo trebalo izazivati da počnemo da jedemo rukom, da otimamo, da udaramo – da dignemo ruke od salvete, od tanjira, od kašike. Znam kako to izgleda. Ne treba ruže gajiti u podrumu i zalivati ih vrućom vodom da bismo videli koliko su one otporne. Zna se šta s ružama treba raditi. Hoće vrlo brzo ruža da podivlja. Hoće čovek da podivlja. Tako jedan veliki narod kao što su Nemci – ni Atlantski okean nije mogao da ih opere, a imali su na šta da se oslone! Ta zemlja filozofije, umetnosti, koja odjednom postane zemlja zveri, ubica! A posle kad treba da se operu... Još je teže malim narodima koji su, kao mi, na preskok živeli i nemaju se naročito na šta ni osloniti. Ja sam, recimo, iz stare srpske porodice, a ne

oni? Svi Srbi? Ne bi valjalo. Biološki ne bi valjalo.

Vratimo se još malo onom mentalitetu. U kakvoj je on vezi sa ovim što se sada događa?

Ne, nema veze. Ovo je sticaj monstruoznih okolnosti. Kako bih rekao? Sve zavisi od toga u kakvom se svetu, u jednom trenutku, lome neke osnovne osobine, obeležja mentaliteta i kulture. Mogu biti pozitivna, i mogu biti negativna. Čovek koji jako dobro i čudno vidi, može da bude pilot, ali može da bude i slikar. Čovek koji jako dobro čuje može da prisluskuje šta drugi govore, ali bi, verovatno, mogao da bude i kompozitor... Nisam za ono Njegoševo: da se na muci poznaju junaci. Muka je nešto što ljude razdvaja, a ne spaja. Hajde da vidimo na nečem lepom koje će naše osobine doći do izražaja! Imaju običaj da me pitaju: A šta bi ti radio kad bi video da neko ubija tvoju decu? Ja kažem: A što bih baš to gledao? Ne znam kako bih se ponašao, ali bih se potrudio na svaki način da se to ne desi. To su đavolska posla. Tome se mora stati na put.

Kako?

Kulturom... Kulturom... Strašnu ću stvar da kažem. U logoru su ljudi govna jeli. Pitam: zar hoćete da ih dovedete u tu situaciju, do tolike gladi – da počnu govna da jedu? A onda da kažete kako su niko i ništa, k'o svinje. Ne možemo tako. Ne možemo po tome ceniti ljude... Ono što spaja ljude daleko je veće od onoga što ih razdvaja. Imao sam običaj da kažem, u šali naravno: ne fascinira me to koliko se moj prijatelj razlikuje od mene, koliko me fascinira koliko mi je vo sličan. On oči – ja oči, on srce – ja srce, on pluća – ja pluća, on polne organe – ja polne organe, on hoće da jede, da pije, da diše – ja hoću da jedem, da pijem, da dišem... Možda nas je Bog pravio po svom obličju, ali mustru nam je uzeo od životinje. Toliko smo slični da je to zbilja neodoljivo... Poslednja promena koja se desila na ovoj zemlji je – beli medved. Trista hiljada godina mu je trebalo da pobedi! Biće na ovom svetu još promena, biće i kod ljudi još promena. Ko zna kakvih... Znam samo da u ovom trenutku ljudsko društvo ima ogromnih problema sa organizacijom. Platon je zamišljao idealnu državu koju će da vode najpametniji. Nažalost, tog posla su se najčešće prihvatili ulični mangupi. Svetom vladaju ulični mangupi. Mudri ljudi su dovoljno zaokupljeni svojom mudrošću, neće da se have usrećavanjem u vidu zanata. Ti koji se have državama, to su kao neki akviziteri s tašnicama koji trguju...

Ima li posla danas za Boru Šnajdera?

Oooo! Ali, mislim da on danas ne bi dobro prošao. Novi je tip ljudi... Postojali su neki ljudi koji su stalno pokušavali neki biznis: pravi ogledalca, ne prođe mu, pa pravi neke šrafove, traži sebe... Traži, traži, pa nađe sebe. Ima nekih koji ceo život provedu u traženju, i od toga živuckaju. Medutim, postoje i autsajderi... A sada su došli do šanse ljudi koji nikad nikakvu šansu nisu imali! Nigde. Možda je to prirodna pojava. Bio je gubar, bili su komarci, bili su gundelji – šta je sad ovo? Neka nova vrsta! Tako i u našem rodu. Do reči, do novca došli su neki ljudi koji su bili apsolutni autsajderi. Možda je to neka prirodna pojava. Kao pisac, ja bih morao i njih da opravdam.

Kako ih smestiti u komediju kad pripadaju ipak jednom drugom žanru?

Moglo bi. Druga strana medalje je užasno bedna... Ja sam video, usudujem se da kažem, zašto ne bih rekao, ja sam video kako se useravaju u gaće narodni heroji. Video sam velike glavoseče, nadmene ljude kako se na pijaci cenjkaju sa seljakom: da l' će da im da spanać za dve ili tri hiljade. Čovek je veliki samo kad se zaboravi koliko je, u stvari, mali i bedan. Sretne me na ulici čovek koji je takve

Nisam za ono Njegoševo: da se na muci poznaju junaci. Muka je nešto što ljude razdvaja, a ne spaja. Hajde da vidimo na nečem lepom koje će naše osobine doći do izražaja.

Kao što, po sopstvenom priznanju, piše „po sistemu beskonačnih asocijacija“, tako Aleksandar Popović i priča. Razgovarali smo dvadeset trećeg aprila devetsto devedeset treće, pred podne, u prijatnom klubu Beogradskog dramskog pozorišta. Iz radija se čula pesma „April u Beogradu...“, a Beograd je bio pod pravim prolećnim suncem. Iz onoga što je zabeleženo na magnetofonskoj traci, „po sistemu asocijacija“ mogla bi se sklopiti dva paralelna razgovora. Ovaj koji sledi pokušava, svakako neuspelo, da ih poveže.

„Ko šta radi, mi se samo u crne knjige upisujemo i jedan drugom grob ispod nogu kopamo.“ Ko to reče?

Neko iz *Bore Šnajdera*, samo ne znam tačno ko.

Pamtiš, znači, važne izjave svojih junaka?

Ne pamtim... Ali, poznajem jezik. I da si mi rekao da nije iz tog komada, i to bih ti poverovao.

Znaš li ko kaže: „Što gore, to bolje“? Ne znam... Da li Bora Šnajder?

Bora.

Svašta on kaže. Neverovatno je koliko su stvari bile predvidive, samo što smo mi to olako prihvatili. Ja se nisam trudio da predviđam, samo sam razmišljao o stvarima. Pisao sam to što mislim. Kad junak u *Pazarnom danu*, ne znam više ni kako se zove, kaže svom zetu: Idi obuci četničko odelo... i drži govor, to treba ponovo pročitati. Sve je bilo predvidivo, na neki način... Ja se sad bojim. Kaže mi neki čovek iz vlasti: Ti si nas omaleris'o! Kao, ja sam kriv što sam to pisao! Kao, vraćao sam! A ja sam samo razmišljao. U tom trenutku da mi je neko rekao da će to sve da se desi, prosto bih se sam na sebe naljutio. A pisao sam s namerom da se opomenemo da nam se ne desi. Nažalost, svašta nas je sustiglo.

U to vreme Bora Šnajder je delovao kao jedan mali socijalistički hohštapler, ili hohštapler u socijalizmu.

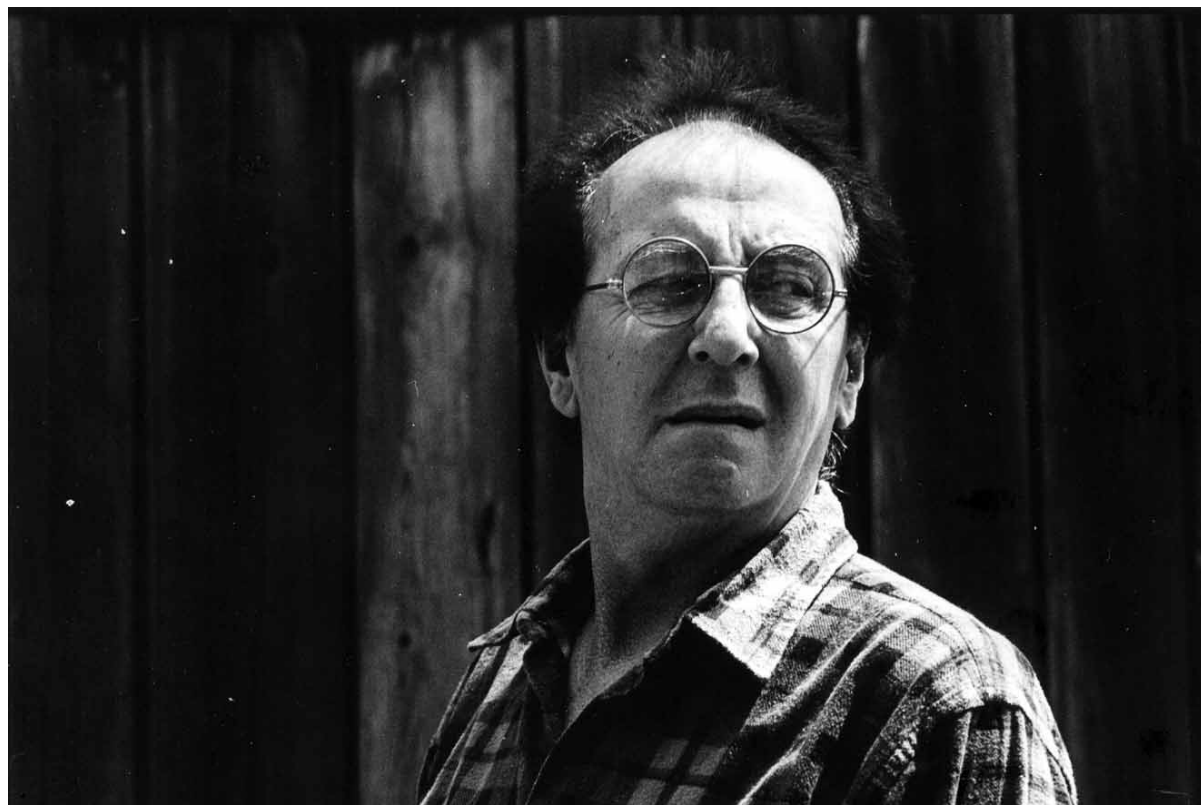
Tako je... Ali, ima u komadu i Špira Klonfer koji je privatni sektor. I ja se pomirim s tim, ne idem dalje, da će se zamoriti i taj Špira Klonfer. Ali, kad oni razgovaraju o tome šta je to socijalizam i šta je to rad, onda Špira Klonfer kaže: Kad počne pleh na krovu da ti propušta vodu, onda je to prokis'o socijalizam. Otprilike tako nekako... Ja to nisam pisao, sad to moram da kažem, misleći na restauraciju kapitalizma do koje je, naravno, došlo – na moju veliku žalost. Pisao sam radi nekih korekcija tog socijalističkog društva koje sam ja, izgleda, više od njih voleo, i hteo da ga spasavam. Nažalost, ništa nisam uradio, jer sve je propalo. To je deo moje krivice. Sve ovo što nas je snašlo, ja zaista osećam kao deo baš moje krivice.

Na strašnom sudu kad se pojavim, kad probam da operem ruke, pa kad kažem: Ja sam sve što sam mogao... Bora Šnajder drugo kaže: Kol'ko sam mog'o, ja sam odmog'o. Utrkivali su se ko će više da odmogne... Sama činjenica da smo do ovoga došli – moje učešće je bilo bedno, mizerno i ništavno. Postavlja se pitanje konačnog rezultata, a ne dobrih namera i želja. Pretpostavka da se moglo desiti sve to što se nama desilo

moglo je da se rodi samo u glavi jednog ludaka. Da je tad neko to radio, ljudi bi ga ismejali, odnosno odveli bi ga na psihijatrijsko posmatranje... Mada ima u komadu, koji ne igram, *Mrak i šuma gusta*: Leteće meso kao krpa s ljudi... Nažalost, ili na sreću, taj komad nije igran, jer bi mi bilo još teže.

Jedan je čovek stvarno mislio da si ti lud ili da bar nisi sasvim s pameću...

Rekao je on meni to, Bojan Stupica. I rekao mi je to vrlo iskreno, bio je pravi čovek. Dali su mu da čita *Krmeći kas* i, kad je pročitao, pitao je: Je li ovaj čovek normalan? Posle nekoliko godina mi je rekao: Sad mi je jasno da to nije tako kako sam ja mislio. Verovatno je mnogim ljudima tako izgledalo. Jedan vrlo ozbiljan intelektualac je na premijeri *Ljubinka i Desanke* u Ateľju 212 govorio glumcima: Priznajte da tu i nema komada, nego vi to u toku predstave izmišljate

Aca Popović

te! Do te mere mu je sve to izgledalo proizvoljno, što meni sad imponuje... Ja sam imao tu sreću, ili nesreću, da se moji komadi nikad nisu igrali tad kad sam ih napisao. Po redu pojavljivanja su moje komade cenili, pa su onda hvatali neki sled... Koliko sam ja tada razaznavao, naš teatar se kretao u dva pravca. Jedan je bio čisto folklorno pozorište, sa jasnim, rado primanim temama iz seoskog života. Drugi je napor bio da se uključimo u porodicu svetskog pozorišta, pa su se neki pametni ljudi – kao Sterija, Nušić manje – ugledali na Molijera, na Rasina, poznavali su literaturu, što je za to vreme... Čak i između dva rata: ko je proveo godinu, godinu i po u Parizu, pa se vratio u Beograd, on je od toga živeo ceo svoj život. Iz Zagreba su malo više išli u Nemačku, a iz Beograda u Francusku, pa je Zagreb malo više vukao ka ekspresionizmu, a Beograd malo više ka nadrealizmu... I kasnije, kod nove generacije pisaca osećao se jedan ogroman napor da se što je moguće više distanciraju od sredine u kojoj žive, da budu Evropljani. Meni se tada činilo da to nije pravi put, i pokušao sam da u naše pozorište vratim Dragoljuba, Milevu, Todora, na jedan, ne u lošem smislu reći

sam hteo, moja je nakana bila da identifikujem narod koji ovde živi, da napravim njegovu ličnu kartu, da neko ko ne zna ko su Srbi, usudujem se reći i Hrvati... Ne umem da nadem tačnu liniju razgraničenja između Srba i Hrvata. To je porodica, dve loze, dva naroda to ni u kom slučaju nisu.

Znam da je to jeres reći, ali ja tako najiskrenije mislim... I mislio sam: ko pročita moje drame, mnogo će mu jasnije biti ko smo mi u stvari... A to o mentalitetu... Kod mene, ako si primetio, nema negativnih junaka, odnosno ima negativnih junaka, ali nema junaka koje ja mrzim, koje prezirem. Da stvar sasvim približim. Kad idem kod svoje tetke u bolnicu, ja otkrijem da je bolničarka prema njoj užasno nehumana. I prva moja reakcija je, pošto sam u afektu, da svom drugu, profesoru, kažem kako on drži jedno đubre. Ali, onda pokušavam da se ohladim i da objasnim sebi pojavu. Sad govorim kao pisac. Ona živi na Petlovom brdu, kavaljer je zeza, izgleda da ništa neće biti od venčanja, svaki dan autobusom putuje dva sata do bolnice, dva sata od bolnice, plata joj je bedna... Ispostavi se da su svi prema njoj nehumani, a ja očekujem da ona bude humana prema mojoj tetki. Tako ja poku-

mam matematičara, nemam muzičara među piscima...

Šta su bili tvoji preci?

Šta su bili? Hajduci, vojvode, barjaktari, oficiri, ubice... Prvi moj otac što nije bio vojnik. Ja sam evo, drugi. Šta su hajduci? Ubice. Šta su vojvode? Ubice. Šta su barjaktari? Ubice. Šta je deda bio – oficir? Ubica. Ubica? Zanimanje ti je ratovanje ubijanje... A onda, ja sam rođen u Jugoslaviji. I govorilo se, što je meni bilo jako žao, da je Jugoslavija jedna mala zemlja. Kako sad da se pomirim da moja zemlja nije Jugoslavija! Teško mogu s tim da se pomirim – da Split nije moj grad, da Zagreb nije moj grad, da Ljubljana nije moj grad. Kako je to moguće? Ja sam nešto izgubio. Ne znam ko je dobio... Kako bih ja to mogao biti nepatriota ako volim Betovena zato što je Nemač?... Moramo prvo da utvrdimo šta je od čega starije. Valjda je čovek stariji od Srbina i od Hrvata? Valjda smo, pre svega, ljudi. Ne hranimo se mi Hrvatima, niti se oni nama hrane. Naprotiv, svi se mi hranimo teladima, ovcama i pilićima... Izračunao sam, to nije teško izračunati. Kažu da smo ovde hiljadu godina... Od pre hiljadu godina do danas ja, znači, imam pedeset milijardi predaka. Šta su

stvari radio... i mene pita: Šta se ovo događa? Njemu uopšte nije jasno! Kažem: Događa se to što se događa. Ali, kaže, što mene više niko ništa ne pita? Mislim: Što bi te, pitao, ako boga znaš!... Pa, to je sve komedija! Ja zamišljam kako je to izgledalo kad je jedan političar išao kod našeg bivšeg cara. On je došao da mu sve objasni, car je pristao da ga sasluša, saslušao ga je i rekao „U redu je, možeš ići“, on je radostan sišao na ulicu, ali – njegovog automobila više nije bilo. I krenuo je peške kroz grad. Učinilo mu se da je to strašan san, da je na drugoj planeti. A u stvari je sve komično, smešno, bedno... Video sam čoveka, profesora univerziteta, kako kupuje zamrznute piliće. A nekada nije hteo ni novine sa sobom da ponese: pročita ih, pa ostavi... Kad ti odnesu baldahine i zlatne krevete, ti se uvijek u prljavu ponjavu pa opet spavaš. Jer spavanje je starije od baldahina.

Napisao si, čujem, dramu koja se zove „Tamna je noć“.

Napisao sam... I to su zabranili da se sprema. Na malo finiji način. Prvo su se oduševili, pa su rekli da neće.

Iz kojeg je vremena drama?

Iz ovog. Završava se na kraju onih poslednjih studentskih demonstracija.

Da li je i piscu, kao naučniku, potrebna istorijska distanca da bi se bavio nekim vremenom ili nekim događajem?

Kako bih rekao... Baš ovih dana sam tri-četiri puta gledao kasetu o devetomartovskim demonstracijama. Neverovatno je kako sve to izgleda drukčije nego onda. Samo zato što je čovek bio u afektu... Distanca treba... Ako sam ja mnogo ljut na kuma, treba prvo ljutnja da me prođe, pa da onda pišem o kumu. Ne treba pisati o svojoj ženi kad te prevari: napisaćeš tragediju, a u stvari je to komedija. O ljubavniku koga si jurio, koji je bežao u gaćama, pisaćeš kao o najvećem krvniku. A kad se malo distanciraš, videćeš da je to bilo kao kad se Gile i Rile jure u cirkusu *Adria*.

Pišeš li još komad o đavolu?

Još.

Postoji li đavo?

Da, postoji. I to postoji sa nekim velikim pravom... Gledao sam skoro na televiziji: neka časna sestra, vidi se da je intelektualka, radi na nekom delikatnom mestu gde su velike ljudske tragedije, priznaje – ona, posvećena – da je često u situaciji da ne ume a pomogne ljudima. Kako da im objasni zašto malo dete od pet godina umire od raka? Nemam, kaže, objašnjenja, nemam utehe, nemam nikakve moći da iz te teskobe izvučem makar jednu misao. Stoji, naprosto, nemoćna pred zlom... Često sam se pitao šta je to zlo. Zlo je ono što mi šteti, a dobro je ono što mi koristi. Ipak je to vrlo sebično... Mnogo sam razmišljao o toj časnoj sestri. Ne zna ona roditeljima da objasni zašto jedno malo, čedno, nevino dete umire od raka. Ja se opet, pitam: možda su najtužnija ona deca koja bi mogla da budu rođena, a nikad neće biti rođena? Mnogo ljudi i mnogo ideja čekaju na red da nastanu. Postoje u religiji te priče o besmrtnosti, o vaskrsenju. A niko ne misli da ti koji umiru u stvari prave mesto onima koji se rađaju... Pričao sam s jednim čovekom, profesorom univerziteta, očajan. Dobio je rak, a radio je na tome. Kaže: Kad bi čovek bio sastavljen samo od ćelija raka, niko mu ništa ne bi mogao, jer su to najvitalnije ćelije... Da li je to od đavola ili od Boga? Možda su ljudi od đavola?

(Ovde, u priči o đavolu, upliće se toliko asocijacija da ih, do sledećeg pitanja, prepuštam njima samima. Aleksandar Popović priča.)

Mi kažemo da je bol neprijatan, a da je zadovoljstvo prijatno. Prema tome, mogli bismo da se bavimo stvaralačkim radom a da isključimo iz postojanja bol. Ali, da li bismo onda bili to što jesmo? Da li je to uopšte moguće? Da li bi se sve

srušilo? To je pitanje (...) Ja znam da loši primeri uzdižu samo budale. To često koristim, još od dečjih dana u školi: „Profesore, on nije znao isto koliko ni ja, a njemu ste dali dva, meni jedan!“ Dakle, merimo se u neznanju... Tako sada i kod nas. Priča se samo šta mi ubijamo, a ne priča se šta oni ubijaju... Tu sad, kao, da izmerimo ko je u zlu dublje, a ne ko je u dobru. Nema da se kaže: vi ubijate, a mi uopšte ne ubijamo... Ali, mi tu meru

Aca Popović

tražimo i u svim ostalim stvarima. Ono što nam je korisno, to je od anđela, a ono što nam je zlo, to je od đavola... Bilo je mnogo priča, i hajki, prvo na Nemce, posle na Sovjetski Savez, pa logori, pa ovo, pa ono... Meni su često postavljali pitanje: ko je to prvi počeo? Kažem: Bog. Pa, on je izmislio raj i pakao. Ko ga sluša, ide na Dedinje. Ko ga ne sluša – u logor. Ko ne zna, nek čita Dantea (...) Nas je sustiglo, meni je bara to teško danas da podnosim: jedno beskonačno poniženje... Znaš, kad bi jednu mnogo lepu kuću, u jednoj divnoj bašti, ostavio, da više ne živiš u njoj, da ne obraćaš na nju pažnju, neverovatno je što bi se njoj samo od sebe, i od te okoline, desilo u roku od sto godina. Nestala bi! Ono drveće, ono lišće, ona kiša, sve to jede tu kuću. Ona se raspada, razlaže se. Recimo, jedan grad kao što je Beograd, ostaviti, raseliti... Video sam takve gradove u Americi. Za sto godina to ne bi prepoznao gospod Bog... Šta se vetrovi trude? Oni se trude da sruše ove planine na zemlji, i jedu ih polako. Poješe ih na kraju. Priroda teži da sve poravnja...

Gde je tu čovek?

Nije tu da bi svet iznova stvarao... Mi moramo otići odavde, imamo mi svoj rok trajanja. Onda se tešimo: doći će đavo da to sve pokvari! Neki ljudi kažu, i to ozbiljno: Vidiš, sada se radi na među kosmičkim letovima, možda ćemo da se preselimo... Ja im kažem: To isto samouverenje imaju i sva druga živa bića. Recimo četinari gde rastu, nema drugog rasta. Da ih neko pusti, ovladali bi celom zemljom.

Pomenuo si poniženje. Kojim vrstama poniženja danas najteže pada?

Užasno mi teško pada... kad neko kaže: nikad više! Ima da otegne papke za nekoliko godina, a priča: nikad više! Neće on da živi s Hrvatima ili nikad više da živi sa... Ko si ti da pričaš „nikad više“? Ko te pozvao? Ja stalno navodim jedan primer. U vreme okupacije „otac

Nedić, – danas kaže „srpska majka“, nije, ona je „otac Nedić“, on je prvi izmislio Veliku Srbiju, bar ja sam od njega čuo, u sklopu novog Velikog Rajha nova Velika Srbija će da bude – taj „otac Nedić“ je izbacivao iz gimnazije „za sva vremena“... Tako i sad, neko je ljut zbog ovog ili onog, i govori: Nikad više! Zbog toga sam užasno ponižen. U narednih pet hiljada godina mi ćemo živeti ovde, nemamo gde. Kad živiš u jednoj kući gde

razmišljali da li da se škola zove škola Svetog Save ili Đure Salaja. To je nemanje mere, to je ono što ponižava. Tragično je... Ja ne umem da se izuzmem. Ima nekih naših intelektualaca koji se konsterniraju nad tim šta se sve događa, oni sve to preziru... To je kao kada bih ti ja sad pričao: Pošto je moj otac pijanica, pošto je moja majka alkoholičarka, dajem mali oglas da se njih odričem, a da biram jednog drugog oca i majku iz

Brisela koji mi se toliko sviđaju... Hoće li ti to neko prihvatiti? Neće.

Pre deset godina rekao si: „Bijem se da će me deca pitati: Šta si ti, tata, radio za to vreme dok su se događale tako krupne i čudne stvari?“

Moja deca su još deo mog života. Vole te, pa su pristrasni. Ali toj deci koja budu rođena posle moje smrti, njima ni gospod Bog neće moći da objasni o čemu se radilo. I neće imati mnogo opravdanja za mene. Neće moći da nas razumeju. Za sobom ostavljamo smrdljiv trag. „To se dešavalo tad? To. I vi živeli? Živeli. Kako ste živeli?“ „Da kažeš: živeli smo u usijanoj smoli. „Pa, kako se niste raspali!“ Koji su to ljudi bili, od čega... Neće razumeti. Ne dao Bog da se to nekoj generaciji ponovi.

Šta dolazi posle „Tamna je noć,“?

To se zove *Šegrt i grejno telo*, to što hoću da pišem, to o đavolu. Mučim se, ako budem uspeo da se iščupam...

S kakvim osećanjem očekuješ dane koji dolaze?

Da imam dvadeset pet godina i da imam i ovu pamet, ja bih verovatno na to drukčije gledao. A imam šezdeset i pet... Nemam vremena. Ja ću umreti u ovom haosu. Lakše bih umro pre deset godina. Zbilja ću otići, onako, sa gorkim jednim ukusom. Ne umem više ni da se osmehnem. Sustiglo me, sve me sustiglo! Nemam više ni zabluda. A imao sam zabluda. Nas su učili da ćemo stvaranjem da se spasemo. Ako ja nisam na to navalio k'o svinja na torbu, ne znam ko je! A sad već pomišljam da je i to zabluda bila. Nisam se baš mnogo iščupao.

MORAMO I AKO NE MOŽEMO (Iz „Razvojnog puta Bore Šnajdera“)

BORA: Drugovi... mi moramo, drugovi!... i hoćemo i ako nećemo!... drugovi, to je naša obaveza!... obavezno da obećamo!... pa makar i ne ispunili, drugovi!... drugovi, na savremenijim osnovama moramo ubuduće!... drugovi, moramo i ako ne možemo!... temeljićemo naš rad, drugovi... kule u oblacima!... temelji na pesku!... tvrde kao pamuk!... neizostavno, drugovi!... obligatno!... svim raspoloživim snagama!... drugovi, hoćemo li?!...

SVI: Hoćemo!... (*Zapljeskaju*)

BORA: Vi hoćete, drugovi, a da li možete?!... Drugovi, imate li vi ovde plansko odeljenje?!

SVI: Nemamo!...

BORA: Imate li vi kadrovsko odeljenje, analitičko odeljenje, opšte odeljenje, pravno odeljenje, daktilobiro, transportno odeljenje, personalnu službu, ekspediciju, administrativno odeljenje, prodajno odeljenje, knjigovodstveno odeljenje, propagandno odeljenje, računovodstvo, tele-foto službu, skladište reproduktionog materijala, magacin potrošnog alata, evidenciju, protokol, portirnicu, pokretni bife, laboratoriju, špeceraj, pozamanteriju, i sve ostale prateće službe?...

SVI: Nemamo...

BORA: Imate li normirce, drugovi?...

SVI: Nemamo...

BORA: Imate li poentere, laborante, sitkutante, kalkulante, trabante, manipulante, sejjale, laktase, ekonomie, aranžere, geliptere, magacionere, trucere, režisere, inkasante, cinkaroše, komisionare, egzekutore i natkontrolore?!...

SVI: Nemamo...

BORA: Pa onda nije ni čudo, drugovi, što zadruga krmelja i hramlje!...

SVI: Tako je!...

BORA: Bez ovih stručnjaka i neophodnih službi, drugovi!... drugovi, danas u eri juriša ne lep život!... smešno je i zamisliti da će naša zadruga biti naše uhleblje!...

SVI: Tako je!...

BORA: U doglednoj budućnosti, drugovi, stasaće i naša deca!... ja predviđam oformljenje instituta za proučavanje i unapređenje proizvodnje čunkova i rozetni, u sklopu našeg zadrugnog giganta!...

TEATARSKA GLOBALIZACIJA

Zavisnost pozorišta od njihovih lokalnih uprava je često ogoljena; osnivači ostavljaju pozorišta na milost i nemilost vanpozorišnim uticajima koji, u vremenima poput tekućih, ponekad poprimaju iracionalne crte

Petar Grujičić

Odras tekuće ekonomske krize svoj poseban oblik dobio je u pozorištima u unutrašnjosti. I bez ove krize, naročito kod glumaca, čest je osećaj zapostavljenosti, kao i nedostatak profesionalne i medijske pažnje, čak i onda kada je udaljenost pozorišta od Beograda na oko svega stotinu kilometara. Sa druge strane, sigurnost zaposlenja i učešće u projektima na repertoaru su manje-više zagarantovani, a pojedinačne zasluge ili nepravde ne mogu ostati neprimetne. Paradoksalno, pozorišta u unutrašnjosti su uglavnom primorana i na veći broj premijera, zbog ograničenog broja publike, a kvantitet, razume se, ne podrazumeva uvek i kvalitet. U isti mah, zavisnost pozorišta od njihovih lokalnih uprava je često ogoljena; osnivači ostavljaju pozorišta na milost i nemilost vanpozorišnim uticajima koji, u vremenima poput tekućih, ponekad poprimaju iracionalne crte.

Primeri koji slede se bitno razlikuju među sobom, ali mislimo da oba, svaki na svoj način, jasno ilustruju apsurdnosti čitavog našeg pozorišnog života i birokratskih zavisnosti od kojih, na istina mnogo suptilniji način, nisu lišene ni ostale, naizgled stabilnije i veće pozorišne kuće.

KNJAŽEVSKO SRPSKI TEATAR (KRAGUJEVAC)

Teatar koji baštini tradiciju najstarije srpske pozorišne institucije, za one koji to pamte, svoje zenite imao je poglavito tokom sedamdesetih i osamdesetih godina, i pod svojim krovom je iznedrio glumačka imena poput Ljubomira

Ubavkića ili Mirka Babića. Takođe, Kragujevac je rodno mesto i naših brojnih značajnih savremenih glumaca, dramaturga i reditelja, čija su se imena svoje vreme pojavljivala i na repertoaru te kuće.

Uprkos tradiciji i umetničkim potencijalima, teatar „Joakim Vujić“ se već čitav niz godina nalazi u potrazi za prepoznatljivim umetničkim profilom kojim bi se nametno sopstvenoj i široj pozorišnoj javnosti. Povremeni pokušaji u blizini i daljoj prošlosti nisu urodili plodom, pa je, najposle, Kragujevac poslednjih nekoliko godina ostao skoro izvan naše pozorišne mape. Poslednje prestave o kojima je bilo više reči u široj pozorišnoj javnosti, poput *Gole Vere*, *Miloša Velikog* ili *Galileo Galileja*, odigrane su pre znatnog broja sezona. Godišnja produkcija je svedena na oko tri premijere, bez većeg plasmana i publiciteta, učešće na festivalima je smanjeno, nagrada nema, a sam Kragujevac je, delimično i u nedostatku sopstvenog respektabilnog repertoara, domaćin *Joakimfesta*, smotre na kojoj gostuje selekcija predstava pozorišta iz centralne Srbije. Tokom prošle godine, na matične tri scene je odigrano 69 predstava sa tekućeg repertoara, a broj gledalaca je oko 15000.

I onda, kao što obično biva u takvim žalosnim situacijama, život u pozorištu, umesto na sceni, postaje zanimljiviji pored scene, u rđavim primerima pojava, navika, kao i profesionalnih i međuljudskih odnosa. Tako je tokom aprila, na poziv 2/3 članova SDUS-a u tom pozorištu, sa predsednicima SDUS-a i SINGLUS-a održan razgovor na temu

stanja u toj Kući, pre svega povodom nedostatka komunikacije upravnika pozorišta, Dragana Jakovljevića, sa većim delom glumačkog ansambla. Optužbe kolega na račun upravnika su brojne i njihovo navođenje bi za ovu priliku tražilo više prostora, ali i drugačiju vrstu novinske rubrike. Optužbe se kreću od neprofesionalnih uslova glumačkog rada i odusustva bilo kakvog umetničkog koncepta, preko neizmirenih računa u ukinutom pozorišnom bifeu, pa sve do fiktivnih umetničkih projekata i odbora, te kao osobit kuriozitet – produkcije operne predstave za čiju su premijeru i jedinu reprizu bila angažovana čak dva reditelja.

Nezadovoljne kolege ovo već hronično stanje objašnjavaju odličnim odnosima između pozorišne uprave i gradskih vlasti, što, bez obzira na argumente jedne ili druge strane, kao i na ishod čitavog slučaja, odgovornost i ulogu SDUS-a u zaštiti profesionalnih standarda, u aktuelnim vremenima čini većom i delikatnijom.

NARODNO POZORIŠTE „TOŠA JOVANOVIĆ“ (ZRENJANIN)

Već niz godina, pozorište *Toša Jovanović* jedno je od istaknutih pozorišnih kuća u zemlji. Za razliku od prethodnog primera, o njegovim uspesima se može reći da predstavljaju rezultat dinamičnog profesionalnog rada i okruženja, pod različitim upravama i u različitim periodima. Danas su njegove prestave interesantne za sopstvenu publiku, ali i za širu stručnu i pozorišnu javnost.

U više poslednjih sezona, *Toša Jovanović* se nametnuo svojim otvorenim repertoarskim profilom, pre svega za reditelje, i pisce mlađe i srednje generacije. Na repertoaru su režije Ljuboslava Majere, Kokana Mladenovića, Egoni Savina, Žanka Tomića, Milice Kralj, kao i komadi Nebojše Romčevića, Uglješe Šujtina, Ivana Lalića, Ljubomira Simovića i dr. Pozorište je povremeni domaćin festivala pozorišta Vojvodine, a tokom 2008. je osvojilo čak sedam nagrada prilikom učešća na skoro svim većim festivalima u zemlji, među kojima je i

Mrtve Duše, NP Zrenjanin

Sterijino pozorje. I na ovogodišnjem Pozorju, *Toša Jovanović* učestvuje u selekciji nacionalnog pozorišta, sa novom dramatisacijom Gogoljevih *Mrtvih duša*, u atraktivnoj režiji Ljuboslava Majere.

U okviru *Toše Jovanovića* deluje i Lutkarska scena, sa repertoarom i renomeom koji su ime Zrenjanina povremeno uspevali da pročuju i van granica zemlje, na Bitefu i na brojnim međunarodnim festivalima i gostovanjima. Dramska scena je tokom 2008. god, jedne od najuspešnijih sezona ovog teatra, odigrala 115 predstava na matičnoj sceni, pred 21315 gledaocem, dok je na 22 gostovanja bilo još oko 55000 gledalaca. Lutkarska scena je na matičnoj sceni i u gostovanjima izvela 127 predstava, za koje je ulaznice kupilo 27740 gledaoca.

Sa svoje dve scene, rad pozorišta je poslednjih godina postao toliko intezivan, da je čak i ovo antologijsko zdanje naše pozorišne arhitekture, nastalo u prvoj polovini 19. veka, postalo tesno za optimalan pozorišni rad. Nedostaje adekvatan prostor za probe, pa u tom smislu, i neke poznate gradske lokacije koje se nalaze pod istim krovom, poput kluba *Zeleno zvono*, ponekad dovode pozorište u nezahvalnu situaciju pri realizaciji tekućih projekata.

Ali, svi ovi problemi oko inteziviranja pozorišnog rada, trenutno su bačeni u drugi plan, u odnosu na poteškoće i bojazni koje je sa sobom donela tekuća ekonomska kriza. Njeni efekti, kako nam otkriva upravnik Goran Ibrajter, već su toliki da je čitava naredna

sezona pod znakom pitanja. Zbog neizvesnih uslova i bojazni od novih zaduženja, nijedan novi projekat nije ugovoren, a najnovije odluke, po kojima je 40% od svojih prihoda pozorište u obavezi da vrati u budžet osnivača, deluju krajnje nemotivisano na život i rad u teatru. Samim tim, uloga pozorišne uprave u rukovođenju pozorišta postaje obesmišljena, smatra Ibrajter, pretvarajući je u puki servis za distribuciju novčanih sredstava na relaciji pozorište–opština.

Na osnovu prethodno navedena dva primera, naziru se i sve opasnosti u koje postojeća kriza uvodi naš pozorišni život. Najgore mogu biti one koje se uopšte i ne tiču finansija. U okvirima redukovane produkcije, kriterijum uspešnosti mogao bi isključivo da se svede na funkcionisanje tzv. pozorišnog „menadžmenta“ u obezbeđivanje socijalno-tehničke konzervacije postojećeg stanja, tj. na puko održavanje broja zaposlenih lica u pozorištima, na način koji neće opterećivati osnivače i finansijere. Pitanja o kvalitetu, umetničkom profilu i celishodnom radu bi onda nužno ostala u drugom planu, dok bi pozorišta, pre ili kasnije, ostala pretvorena u, manje-više, obične birokratije koje parazitiraju na ideji pozorišta. A da u takvim okolnostima inercija birokratije može imati veću moć od snage kvaliteta i istinskog uspeha, već dovoljno ilustruje tužna realnost naših pojedinih pozorišnih kuća.

U susret Tibi

RITAM I PLES RADOSTI

Na ovogodišnjoj Teatarskoj internacionalnoj beogradskoj avanturi publika će videti pet inostranih i četiri domaće predstave za decu

Ovogodišnji, sedmi po redu, festival TIBA održava se od 6. do 12. juna u Pozorištu „Boško Buha“, na scenama Jugoslovenskog dramskog pozorišta, na Kalemegdanu, kao i u *Pinokiju*, *Pužu* i *Radoviću*. U terminima od 11 i 17 časova, beogradska publika će imati priliku da vidi devet predstava, pet stranih i četiri domaće, kao i komad „Veliko finale“, danskog teatra „Batida“, koji otvara festival.

„Ovogodišnja inostrana selekcija *Tibe* želi da deci i mladima predstavi (pretežno) muzičko i plesno pozorište koje, pre svega, ima ideju da svoju publiku uputi u zanimljive krajeve sveta, nama inače teško dostupne, a bez mnogo reči koje bi to putovanje opisale već – muzikom, ritmom i plesom.

Hteo sam da se predstave što više žanrovski uklope u jednu evidentnu ten-

denciju (trend, može se reći) u savremenom pozorištu za decu i mlade, a to je upotreba žive muzike na sceni, zatim plesa, pokreta i tek na kraju – reči“, kaže selektor Nikola Zavišić.

Predstave odabrane za izvođenje na *Tibi*, svaka na svoj način, predstavljaju iskorak u tom „muzičko-plesnom pravcu“. To su: *Miracle* (Batida iz Kopenhaga, Gradsko pozorište Istanbul, *Buha*), *Starac i cveće* („Pygme Teatern“, Švedska), *Sanjala sam da delići Meseca padaju kao perje* („The Moon Group“, Iran), *Afričke bajke* („Dschungel Wien“, Austrija) i *Rapsodija gigantata* („Trickster Teatro“ Švajcarska).

„Ovaj pozorišni ‘put oko sveta’ vodi nas na više kontinenta i oslikava osnovnu polaznu tačku smisla stvaranja – radost i ljubav. Dolaze nam gosti iz Irana sa svojim zanimljivim i modernizovanim

„Afričke bajke“ iz Austrije

folklornim nasleđem, zatim imamo ples Afrike koji dolazi iz Austrije, kao i igru i pesmu pretočenu u scensku saradnju pozorišta iz Beograda, Istanbula i Kopenhaga. ... Insistiranje na kulturnoj različitosti i poštovanju te različitosti u pozorištu za decu i mlade kroz muziku i igru osnovna je ideja ovog programa 7. TIBA festivala“, objašnjava Zavišić.

Domaći program ove godine čine: *Knjiga lutanja* Malog pozorišta „Duško Radović“, *Mala sirena* Pozorišta „Boško Buha“, *Čarobna trula* Pozorištanca „Puž“ i *Bastijen i Bastijena* Pozorišta lutaka „Pinokio“. „Ukoliko su u publici deca, misija predstave da ispriča jasnu priču sa jasnom idejom je još važnija. Verbalno neće uvek dopreti na pravi način do dece: suvoparne duge replike

neće biti tolerisane kao među već istreniranim odraslim ljudima, najmlađi uvek očekuju više. Toliko neophodna katarza, za koju su možda još jedino oni sposobni, sačuvaće svu svoju snagu najpre kroz muziku i pokret“, zaključuje selektorka domaćeg segmenta *Tibe*, Staša Koprivica.

A. J.

ZA DECU I SA DECOM

Regionalni festival „Pozorište Zvezdarište“

Aleksandra Jakšić

Godine 2003. Opština Zvezdara je osnovala dečki teatarski festival „Pozorište Zvezdarište“ sa idejom da deci Beograda obogati kulturnu ponudu, da razvija kulturne navike najmlađih, čija se zabava često svodi na nekritičko prihvatanje onog što pruža televizija. Vremenom se Zvezdarište samo profilisalo, i sada, posle sedam godina, prepoznato je kao ozbiljan regionalni festival i kao festival koji tek ima perspektivu. Ove godine smotra je održana od 9. do 16. aprila u UK „Vuk Karadžić“.

„Sve je veće ineteresovanje pozorišta za učešće na Zvezdarištu, pa se ove godine prijavilo 39 predstava iz okruženja, pre svega, iz Rumunije, Hrvatske, Slovenije, Albanije, BiH, te iz Italije, Belgije, čak i Brazila. Nažalost, naše želje su uvek iznad finansijskih mogućnosti, tako da nismo mogli da dovedemo dve predstave koje je selektor hteo... Ono što je važno pri izboru učesnika je da to ne budu samo izvedbe iz raznih zemalja, već da to bude presek stanja pozorišnog stvaralaštva za decu u regionu, kao i da budu zastupljene različite forme scenskog izražavanja – lutkarske,

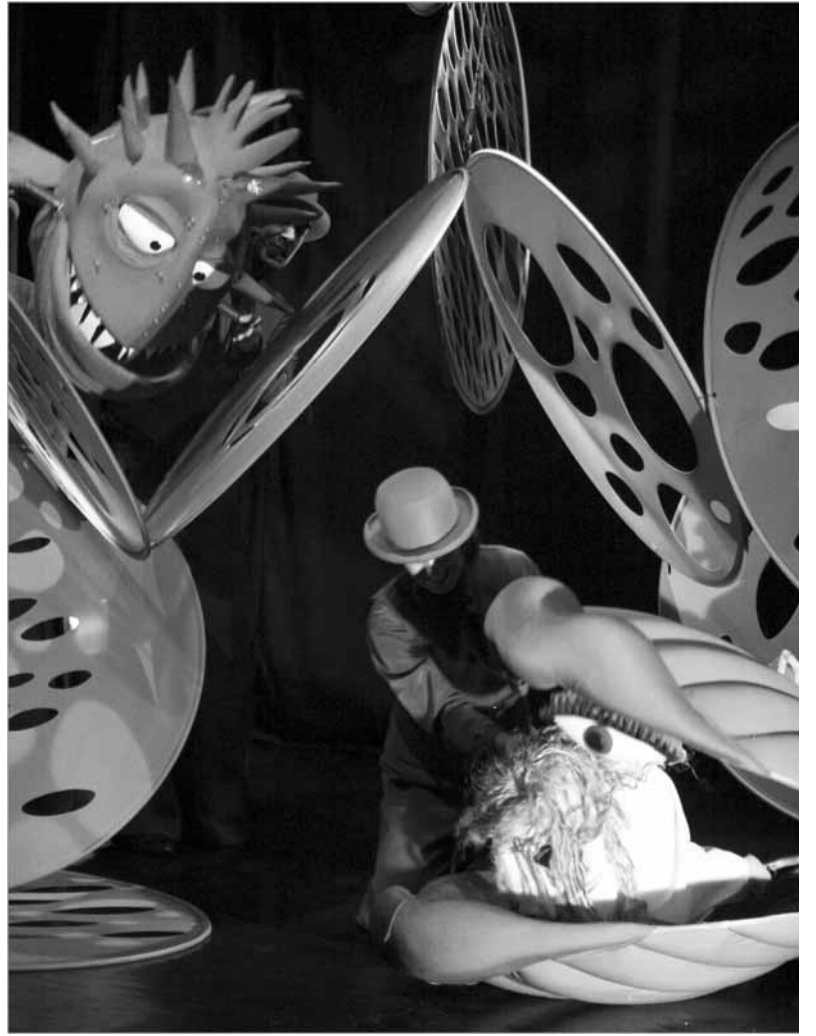
igrane, teatar senki, virtuelne... Takođe, selektor vodi računa da svojim izborom obuhvati uzrast publike od najmlađih do predtinejdžera“, kaže organizatorica Vesna Petrović-Urošević.

Selektor takmičarskog programa Momčilo Kovačević je, imajući u vidu osnovno geslo festivala Zvezdarište: „Pozorište – za decu i sa decom“, odabrao 13 predstava koje najbolje prezentuju umeće autora. To su: *Mala sirena* Lj. Razumovske, u režiji Milana Karadžića i izvođenju Pozorišta „Boško Buha“; *You Marine* Đurić-Bjelić, u režiji Biljane Vujović, Dečjeg pozorišta Subotica; *Strah u ulici lipa* Milivoja Matošeca, u postavi Olivera Frljića, zagrebačkog Gradskog kazališta „Žar ptica“; *Lepotica i zver* Željka Hubača, u režiji Zorana Lozančića, Kruševačkog pozorišta; *Lažeš Melita* Ivana Kušana, u režiji Bojana Đorđeva, Malog pozorišta „Duško Radović“; *Andersenova Palčica* u režiji Roberta Valtla, ljubljanskog Mini teatra; *Vetruškina ledina* Uglješe Šajtinca, u režiji Irene Tot, lutkarske scene NP „Toša Jovanović“; *Izbor za Miss Gicu* Miodraga

Milovanova, Pan teatra; *Priča iz vilinske šume* Jelene Mijović, u postavi Ane Zdravković, Pozorištanca „Puž“; Egzipe-rijev *Mali princ* u režiji Zorana Lozančića, Pozorišta lutaka Niš; *Bastjen i Bastijena* Nikole Zavišića, Pozorišta lutaka „Pinokio“; *Puk (U potrazi za čarobnim biserom)* Valerija Petrova, u režiji Emilije Mrdaković, novosadskog Pozorišta mladih i Kiplingovo *Radoznalo slonče* u režiji Tadora Valova, Pozorišta za decu Kragujevac.

Stručni žiri, koji su činili Gorčin Stojanović, Dragana Bošković i Ljiljana Blagojević, nagradio je: predstavu *Puk* (gran pri), Bojana Đorđeva (režija, *Lažeš Melita*), Željka Hubača (tekst, *Lepotica i zver*), glumce Miodraga Milovanova (*Izbor za Miss Gicu*) i Nemanju Oliverića (*Mala sirena*), glumice Bobu Latinović (*Mala sirena*) i Isidoru Minić (*Priča iz vilinske šume*), Sinišu Ilića (scenografija, *Lažeš Melita*), Biljanu Vujović (inovativna smelost, *You*), ansambl Pozorišta lutaka Niš (animacija lutaka, *Mali princ*). Dečki žiri je nagradio *Malu sirenu*, *Priču iz vilinske šume* i *Malog princa*, dok je nagrada publike pripala predstavi *Puk*.

Na 7. Zvezdarištu je održan i prateći program inetraktivnog karaktera, u znaku reciklaže i astronomije (2009. je međunarodna godina astronomije). Održana je i škola cirkuskih veština u saradnji sa „Cirkuserom“. Takođe, u saradnji sa ASSITEJ centrom Srbija, organizovane su i besplatne radionice, čiji je cilj bio

Najbolji po oceni stručnog žirija i publike: *Puk*

pružanje konkretnog znanja i iskustva mladim umetnicima. Nikola Zavišić je vodio radionicu o kreativnom korišćenju

svetlosti u pozorištu, a Bojan Milosavljević o fizičkom teatru.

Miroslav – Miki Jović o glumi, ulogama, rediteljima

NAJMLAĐI HADŽI ZAMFIR

„Moja je želja da na repertoaru imamo više klasičnih predstava. Volim komade koji se bave tradicijom, ljudskim sudbinama, ljubavima... I gledaocima je, čini mi se, to draže“, kaže Miroslav Jović, glumac Narodnog pozorišta u Nišu.

Slobodan Krstić

U istoriju niškog i srpskog teatra Miodrag – Miki Jović, ušao je kao najmlađi tumač uloge hadži Zamfira u Sremčevoj *Zoni Zamfirovoj*. Taj lik igrao je 2005. sa nepunih 45. godina na sceni Narodnog pozorišta Niš, i to na insistiranje reditelja Irfana Mensura, koji je verovao u njegov glumački dar.

„Bio je to veliki izazov. Složena, zahtevna uloga, a ja tek u srednjim glumačkim godinama“, priča za „Ludus“ Jović, koji je krajem minule godine obeležio dve decenije profesionalnog rada. „Uz rediteljevu podršku uspeo sam da oformim taj složen lik i veoma sam zadovoljan kako je to na sceni izgledalo. Radujem se sa-

znanju da će *Zona Zamfirova*, s jeseni, ponovo biti na našem repertoaru.“

Joviću to nije bilo prvo susretanje sa Sremčevom *Zonom*. Dva puta se ogledao u liku kujundžije Maneta. Najpre u „Klasik-teatru“, a zatim i u niškom Narodnom pozorištu. Reditelji od ugleda: Slavoljub Stefanović – Ravasi i Ljubodrag – Ljuba Milošević.

Klasična dela kao da su po ukusu i meri ovog glumca. To je potvrdio nizom dobro odigranih uloga: Saroša u *Tašani* (dobio je nagradu za najbolju mušku ulogu na „Joakimu Vujiću“ u Šapcu, 2000); Branislava Nušića u *Kralju i njegovom kemediografu*, dr Miše Maričića u *Svabici*, Anđela i Đurđa Brankovića u *Zmaju od Srbije*, Majcena u *Putujućem pozorištu Šopalović... „Volim da igram u klasičnim predstavama, u delima koja se bave našom tradicijom, ljudskim sudbinama...To gledaoci, iz iskustva govore, izuzetno vole. Nisam čovek, glumac kome je blizak fizički teatar“, kaže.*

Miodrag – Miki Jović je glumački sazrevao uz znana rediteljska imena. Počeo je u rodnom Prokuplju kod Hranislava Dragutinovića i maštao da krene stopama Dušana Janićijevića, Mihaila – Pljake Kostića, Sime Erčevića, Tomislava Pejčića... San je postao java, i profesionalne glumačke korake čini u Srpskoj drami Pokrajinskog pozorišta u Prištini, da bi potom zaigrao i u dubrovačkom pozorištu. Vučen nostalgijom dolazi u Niš, u Pozorište lutaka čiji član postaje 1994.

Ponosan je na saradnju sa rediteljem Dejanom Mijačem i glumačkim veličinama Mimom Vuković-Kurić i Đorđem Vukotićem. Veliki trag u njegovu radu ostavio je reditelj Irfan Mensur sa kojim, kako kaže Jović, lepo i lako saraduje. Sa Miroslavom Benkom, napominje, gradio je lik dr Miše Maričića u Lazarevićevoj *Svabici*. „Svabica“ je skinuta sa repertoara, pa je, na zahtev publike, tačnije studenata grupe za srpski jezik Filozofskog fakulteta u Nišu, ponovo vraćena na repertoar. Studenti su posle predstave

Miki Jović

do ponoći ostali sa nama da 'razmenimo misli'. To se davno nije dogodilo u ovoj kući i zato smo svi ponosni!“

Ponosan je Jović i što sada radi sa istaknutim rediteljem Dušanom Jovanovićem, koji u Nišu postavlja Nušićevu *Gospodu ministarku*. Zaigraće lik Pere Kalenića, a o rediteljskim potezima veli: „Jovanović radi lako, brzo, glumcima

daje tačne i prave indikacije. Verujem da će niška publika videti lepu predstavu, koja je i po mom ukusu.“

A budućnost niškog teatra, ovaj dramski umetnik vidi u tome da pozorište vode i njime se bave ljudi iz branše, od znanja i autoriteta, a ne prema političko-partijskoj pripadnosti.

LUDUS MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: „Beopolis“ (Makedonska 22), „Stubovi kulture“ (Trg Republike 5) i „Aleksandar Belić“ (Studentski trg 5).
U „Supermarketu“ (Višnjiceva 10).
U pozorištima (na mestima gde se prodaju programi predstava).

Novi Sad:

U „Dućanu“ Srpskog narodnog pozorišta (Pozorišni trg 1) i u knjižari „Solaris“ (Sutjeska 2).

GRADNJA I RAZGRADNJA POZORIŠNIH ILUZIJA

Osvrt na 59. Festival profesionalnih pozorišta Vojvodine

Ljiljana Bailović

Kakav je svet kad ga posmatraš iz teatarskog iskustva tridesetogodišnjaka? Ovogodišnji Festival profesionalnih pozorišta Vojvodine bio je dobro mesto za takvo promišljanje i otkrivanje, jer su u selekciji Miroslava – Mikija Radonjića šansu dobili mladi stvaraoči, a takva je i pobjednička predstava. Šilerovi „Razbojnici“ (u ovom slučaju: „RazBOYnici“) u reinterpretaciji Nikole Zavišića (režija, pisac *stand-up* teksta i koncept scene) i Maje Pelević (dramaturgija i tekst songova) u izvedbi Drame na srpskom jeziku Narodnog pozorišta/Narodnog kazališta/Nepsinhaz iz Subotice – okupili su najmlađu glumačku postavu ovog ansambla.

Muški svet

Publika ih je prihvatila s nepodejnim oduševljenjem, a festivalski žiri predstavi je dodelio dve nagrade, za najbolju predstavu u celini, i za režiju. Svima je, očito, prijala energija, dinamika i izvesna drskost kojom su ti mladi ljudi, u ironijsko-parodijskoj paradigmi, predromantičarske motive velikog nemačkog pesnika i „šturm und drang“ razmerili prema ključu MTV-generacije, u novoj i poletnoj relativizaciji svih „klasičnih“ vrednosti: ljudskih, muških, i teatarskih.

Nikola Zavišić nije bio na Festivalu, ali evo šta o transformaciji Šilera kaže jedan od mladih glumaca, Srđan Sekulić (razbojnik Špiglberg): „Moj lik je sav od akcije, čvrst kao stena, u svakom trenutku spreman na inicijativu – rođeni razbojnik. Ali kako odmiče predstava, izlazi na videlo i naliče takvih militarnih karaktera, jer manifestacije čvrstog duha u stvari maskiraju kukavičluk, a prenaplašena muževnost prikriva latentni homoseksualizam. Nikola Zavišić nam daje punu sliku kakva je ta muškost, jer razbojnici koje mi igramo dovoljno su muškarci da mogu da ubijaju, ali nisu dovoljno muškarci da mogu da vole.“

Ženski svet

Rangiranje šta je najbolje na Festivalu znatno je „otežala“ predstava „Brod

za lutke“ Milene Marković, u hrabroj i neobično inventivnoj režiji mlade Ane Tomović, iz repertoara Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada. Taj kritički dijalog sa arhetipovima bajke koji spateljica i rediteljka vode kao svojevrsnu reinterpretaciju – bolne – ženske inicijacije u surovom svetu realnosti, dobro je prodrmao festivalsku publiku, i skoro je podelio na one koji su bili za Zavišićevu „mušku reviju“, i one d kojima je više legao komplikovani ženski svet „Broda za lutke“. Žiri je tu dilemu razrešio dodelivši ovoj predstavi specijalnu nagradu Festivala, Jasni Đuričić nagradu za najbolju žensku ulogu, a Darku Rundeku nagradu za pozorišnu muziku.

O specifičnoj poetici te postavke, o stvaranju i razbijanju iluzija, i „višku značenja“ koji neprestano proizvodi, rediteljka Ana Tomović kaže: „Za realizaciju predstave u SNP-u su nam ponudili gomilu stvari iz fundusa – rekvizita i scenskih detalja. A sve su to parčiči nekih drugih snova, deliči iluzija, komadići simbolike iz imaginarnih prostora teatra, umetnosti uopšte. I dok smo ih birali da bismo im ponovo našli mesto i funkciju u našoj predstavi, simbolika se rasplitala i uplitala, i umnožavala, pozivala nas da se osmelimo na put u druge sfere... Želela sam da i publici bude jasno da možeš da uroniš u neki čudasan svet, i da iz njega izroniš u svakom trenutku. U tome se pokazuje moć pozorišta – graditi i razgrađivati iluziju, poigravati se stvarnošću, i poigravati se maštom...“

Uzged, Dejan Penčić Poljanski je prebrojao: od 11 festivalskih predstava prikazanih u Zrenjaninu, osam su režirale žene...

U dobrom društvu

Odlučan utisak ostavila je i kikindska predstava „O nasilju“, na Šekspirovom „Titu Androniku“ kao dramskom predlošku. Sklopila ju je i na scenu postavila Anđelka Nikolić, još jedna iz generacije mladih, talentovanih i vrlo pismenih pozorišnih stvaralaca. Šekspira je pročitala iz svog naglašenog senzibiliteta za marginalizovane i ranjive društvene

grupe – decu, žene, strance – za koje ratni heroji malo imaju milosti. Predstava je ostala bez nagrada, ali je kikindski teatar sa njom napravio dobar iskorak u ovom društvu najboljih u Vojvodini.

Veliku ansambl predstavu „Je li bilo kneževе večere?“ Vide Ognjenović festivalska publika gledala je na matičnoj sceni, u Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu. I uživala je u „pravom pozorištu“, krupnim i prefinjenim dramskim zahvatima kroz prostor i vreme, i vrsnoj relističkoj glumi, takoreći bez slabog mesta, a žiri je izdvojio Borisa Isakovića u ulozu Ilariona Ruvarca. A mogao je i Radoja Čupića za jarku epizodu Laze Dunderskog.

Ako dodamo promišljenu i čvrstu postavku Gogoljevih „Mrtvih duša“ Ljuboslava Majere, sa repertoara zrenjanskih Dramske scene, koja je donela i nagrade Aleksandru Bogdanoviću za ulogu Čičikova, a Slovaku Jaroslavu Valeku za scenografiju – jasno je zašto je selektor Radonjić godišnju produkciju vojvodanskog teatra ocenio da je bolja nego nekoliko prethodnih. Dobre pozorišne standarde drže i mađarske predstave: „Terapija“ subotičkog Pozorišta „Deže Kostolanji“, kao i Molijerov „Mizantrop“ u režiji Rumunke Anke Bradu Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaz (nagrada žirija Agoti Ferenc za ulogu Elijante, i nagrada za kostim Floriki Malueranu), iako smo ove ansamble gledali i u snažnijim, i čudnijim postavkama ranijih sezona.

Na koga je ministar mislio

Ispostavilo se, po završetku 59. Festivala profesionalnih pozorišta Vojvodine, da su odluke žirija saglasne sa opštim utiscima publike i festivalskih gostiju, što baš i nije čest slučaj u našim takmičarskim sameravanjima pozorišne produkcije. Žiri su sačinjavali glumica Margita Karna, pozorišni kritičar Igor Burić, a kuriozitet je da se – po prvi put – među ocenivačima našao i stvaralac specijalizovan za lutkarski teatar, reditelj

Dragoslav Todorović, iako se ovaj Festival odlikuje upravo time da u konkurenciji za nagrade ravnopravno ima i lutkarsku i dramsku selekciju...

Više nedoumica, a i neslaganja, izazvao je pozdravni govor ministra za kulturu Nebojše Bradića na svečanom otvaranju, jer je ministar, ne mareći za svečanost trenutka i podrazumevajuću etiketaciju, već u prvih nekoliko rečenica naglasio da postojanje tolikih pozorišnih festivala valja preispitati, pogotovo što je nekoliko istih predstava u programu vojvodanske smotre i Sterijinog pozorja.

Jasna Đuričić

Razbojnici, NP Subotica

JE LI BILO GLAVNOG JUNAKA?

Komentar na jednu od odluka žirija Festivala vojvodanskih pozorišta

Aleksandar Milosavljević

Kao direktor Drame pozorišta koje je učestvovalo (i to sa dve predstave) na ovogodišnjem Festivalu vojvodanskih pozorišta, najstarijem teatarskom festivalu u regionu, ne smatram da je umesno da komentarišem ni selektorski izbor, a još manje odluke stručnog žirija. Na tako nešto nemam pravo i zato što nisam odgledao kompletan festivalski repertoar, pa ne mogu ni da prosudujem da li su odluke žirija valjane ili rđave. Uostalom, ako neko ima izvesne sumnje u žiri, smatram, treba blagovremeno da reaguje. Reakcija pre početka Festivala, znamo, nije bilo, dakle „ostalo je ćutanje“.

No, da li je baš tako, i da li baš uvek i povodom svega treba ćutati? Očigledno da sam uveren da ne treba. Ako ni zbog čega drugog, a ono jer je ćutanje moguće razumeti i kao pristajanje. Naime, Borisu Isakoviću je ovogodišnji žiri dodelio

nagradu za najbolje odigranu epizodnu ulogu.

Nije problem u tome što je Isaković jedan od najboljih domaćih glumaca, niti je smisao ovog teksta u problematizovanju odluke žirija da nagradu za najbolju glavnu ulogu dodeli drugom glumcu. Nevolja (žirija) je u tome što je Isaković u predstavi „Je li bilo kneževе večere?“, nastojao po tekstu i u režiji Vide Ognjenović, igrao ulogu – Ilariona Ruvarca!

A ako Ruvarc nije glavni lik u ovom komadu, postavlja se logično pitanje ko onda jeste. Ili možda takvoga u „Kneževoj večeri“ nema.

Iz obrazloženja odluke članova žirija saznajemo: „Nagrada se dodeljuje za upečatljivo glumačko ostvarenje koje je na scenu izneseno sa izuzetnom dozom prirodnosti, čak i pod 'pretnjom' da se time ugroze ostali, 'važniji' akteri autor-kine priče i predstave“.

Dilema na koga je ministar tačno mislio, nije razjašnjena – da li su „prozvani“ domaćini u Zrenjaninu i Pozorišna zajednica Vojvodine, ili je prozivka upućena programskoj koncepciji Sterijinog pozorja, ili je pak bila u pitanju „generalna ocena“? Pozorišni i razni poslenici u kulturi razumeli su, i komentarisali izjavu, ko javno, ko u četiri oka, tokom čitavog festivala.

Pozdravne reči glumice Gordane Đurđević-Dimić dobro su odjeknule među vojvodanskim pozorištarcima. Ona je, u nadahnutom kazivanju bez napisanog koncepta na festivalskom otvaranju, ukazala na kritičan položaj glumačkog staleža.

LUTKARSTVO IRENE TOT

U pratećem festivalskom programu prvi put je organizovana pozorišna radionica za lutkare, koju je vodila Irena Tot, doajen Lutkarske scene u Zrenjaninu i rediteljka „Vetruškine ledine“, predstave po knjizi Uglješe Šajtinca, koju je žiri proglasio najboljom za decu u celini, i nagradio kreaciju lutaka Svile Veličkove.

Irena Tot

„Za četiri dana radionice pokušali smo da uvedemo neke nove ljude u lutkarstvo, da ih zarazimo tim virusom. Naše lutkarstvo se suočava sa brojnim problemima: nemamo reditelje, nemamo pisce, nemamo glumce... U ovom poslu se naučiš da mnoge stvari uradiš sam. Kada sam pročitala knjigu Uglješe Šajtinca, bila sam oduševljena. Videla sam da je to pravi predložak za dobru lutkarsku predstavu – po ideji, po načinu pisanja, po kratkim, jasnim dijalozima, koji su specifični za lutkarstvo, jer se lutkarstvo više bavi simbolima nego rečju, i naprosto, ponekad nije ni potrebno da se sve kaže – dovoljno je da se pokaže...“, veli Irena Tot.

Lj.B.

za to bi ga već trebalo kaštigovati. Ako ničim drugim, a ono prekomandovanjem u epizodu.

Nedoumicu, međutim, najviše budi deo obrazloženja koji se tiče „važnijih“ aktera. Sve bi bilo mnogo jasnije da nema tih prokletih znakova navoda koji uokviruju ono „važniji“. Ovakvo ne znamo da li su autori obrazloženja i dalje skloni pošalicama ili pokušavaju da relativizuju notornu činjenicu da je Ilarion Ruvarac i po zamisli autorke drame i na osnovu odluke rediteljke predstave, u oba slučaja Vide Ognjenović – apsolutno glavni lik i komada i predstave.

Uzmemo li u obzir idejnu ravan drame „Je li bilo kneževе večere?“, kao brzi voz će nas odalapati činjenica da je spisateljica lik Ruvarca, i jedino ovaj lik, suprotstavila ostalim akterima komada, „politikmaherima“ koji zarad lične koristi varaju sopstveni narod, inače „nepismen, kakvog ga je Bog dao“. Ruvarac jedini predstavlja protivtežu sebičnjacima koji svesno krivotvore istoriju pozivajući se na narodne „popevke“; on zastupa stav nauke direktno se suprotstavljajući Jaši Tomiću i njegovom pragmatizmu. Isto tako je jasno da Ruvarčevu stanovište ne može da bude blisko ni Miši Dimitrijeviću koji beskrupulozno zloupotrebljava ličnu prepisku Jašine supruge, Milice Tomić, devojčaki Miletić, a sve to zbog „stranačkog varakanja“. Istina, politikanima se suprotstavila i Laza Dunderski, ali on to ne čini u ime nauke već da bi sačuvao obraz.

No dobro, možda idejna ravan nije odveć zanimala žiri pa su njegovi članovi

pažnju usredsredili na minutažu, tj. na vreme koje su pojedini glumci proveli na pozornici, ili na dužinu teksta koji na sceni izgovaraju. I tu ih čeka razočaranje. Naime, Ruvarac, po drami Vide Ognjenović, ima najduži tekst u komadu, a na sceni provede bezmalo pedeset minuta raspravljajući s drskim oponentima.

Sve ovo može da bude relevantno samo pod uslovom da je žiri primenio gore navedeni kriterijum. Ako jeste – grdno je pogrešio. Ni Šajlok nema najviše teksta pa je opet glavni lik „Mletačkog trgovca“. A šta tek reći za Tartifa koji se u istoimenom Molijerovom komadu na sceni pojavljuje tek u trećem činu. Istina, moguće je Tartifa režirati i tako da glavni junak predstave bude, recimo, Orgon. No, rediteljka Vida Ognjenović nije imala ideju da poništi spisateljicu Vidu Ognjenović.

A to, između ostalog, potvrđuje i podatak da je prvi deo predstave svesno završila susretom Mirkovića i Dimitrijevića, scenom koja ne sadrži dramski klimaks. U tom smislu mnogo je efektivniji završetak prvog čina mogla da bude „ženska scena“ koja prethodi pomenutom susretu urednika „Branika“ i ženkradice koji ne haje za carstvo nebesko. Naprotiv, rediteljki je očigledno bilo važno da drugi deo predstave počne upravo scenom rasprave između Ruvarca i politikanata, jer u njoj se drama „prelama“, u njoj na najočigledniji način trijumfuje istorijska istina i postaje evidentna glupost i pokvarenost Ruvarčevih oponenta.

A sada nešto o NAČINU na koji je Boris Isaković odigrao ulogu Ilariona Ruvarca.

Skoro pedeset minuta taj glumac je uspevao da se poigrava na tankoj liniji koja razdvaja smernog kaludera, zagnjurenog u prašnjave knjige i opsednutog potrebom da narodu saopšti preko potrebnu istinu, od goropadnog naučnika koji na jedvite jade odoleva izazovu da nimalo kaluderski rastera politikantsku

bagru koja je usred velikog posta banula u njegov manastir.

Upravo snagom svog glumačkog nerva, ogromnom energijom (koju je savršeno kontrolisao), veštini laviranjem između krajnosti omeđenih vlastitim karakterom, s jedne, i kaluderskim pozivom, s druge strane, Isaković je svojom glumačkom igrom potvrdio poziciju glavnog aktera koju Ruvarac ima i u specifičnoj dramskoj strukturi komada i

u rediteljskoj koncepciji Vide Ognjenović.

A ako ništa od ovog žiri nije video, onda barem neka ubuduće čita drame na osnovu kojih nastaju predstave. Ili neka ima poverenje u pozorišne programe. U oba slučaja, naime, spisateljica/rediteljka je Ruvarčevu ime stavila na sam početak liste likova, bez obzira na činjenicu da se ovaj kaluder-istoričar ne pojavljuje na samom početku komada.

Je li bilo kneževе večere, SNP

Fenomeni: Snaga ili slabost sindikata

KAKO SE U KRIZI GENERIŠE KRIZA

Već šest godina radim u Srpskom narodnom pozorištu, prvo kao umetnički direktor a sada kao direktor Drame, i od prvog dana sam suočen s otrovnom floskulom upućenom svakoj novoj upravi, a koja otprilike glasi: „I vama ćemo videti leđa“.

Kakav grandiozan izraz nepodnošljive lakoće postojanja zasnovane na neodgovornosti prema vlastitom životu i svojoj profesiji! Kakav savršen alibi za nerad i odsustvo svakog ozbiljnijeg angažmana! Evo, dakle, kao da glasi poruka, još jedne „nove“ uprave; ponovo ćemo da zavrtimo krug međusobnih ogovaranja, još jednom ćemo da između sebe zamenimo kancelarije, fingiraćemo izuzetan elan i volju za promenom, a zapravo ćemo da sačekamo da im vidimo leđa. A onda sve iz početka. Genijalna logika za savršeno održavanje rdave beskonačnosti za koju će vazda biti kriv i odgovoran neko drugi, neko ko dolazi i odlazi, ili neko ko nekoga dovodi i odvodi. Jedini zadatak ne malog broja zaposlenih u Pozorištu je da samo izdrže i „ovoga“.

Upravo na njihovo ogromno iznenađenje ova „nova“ uprava je opstala u Srpskom narodnom pozorištu čitavih šest godina. Stvari se, dakle, ovaj put nisu odvijale po „automatizmu“, već je, makar i po inerciji, uspostavljen kakav-takav sistem, uprkos odsustvu zakona o pozorištu i nedovoljno jasnih republičko-pokrajinskih odnosa vezanih za finansiranje SNP-a, uprkos budžetu smanjenom i pre najnovnijih ekonomskih restrikcija, uprkos zgradi u čiju infrastrukturu nije ulagano od kada je svečano otvorena 1981. godine, uprkos permanentnim opstrukcijama pojedinaca koji spadaju u kategoriju decenijama taloženih kadrova čiji opis radnog mesta podrazumeva intenzivan rad na smeni svake uprave.

Mrzelo bi me da sada nabrajam šta je sve ta „nova“ uprava uradila za proteklih šest godina, samo kada bi u našoj javnosti postojao neko kome je istinski stalo da primeti i konstatuje realnost – i njene pozitivne i njene negativne aspekte. Samo kada bi kritička svest onih koji formiraju javno mnjenje u ovoj državi danas, kao što je to nekada bio slučaj, korespondirala s osećanjem istinske odgovornosti koje nadilazi površni nivo banalnog, često neukusnog, pristrasnog, maksimalno komercijalizovanog, neargumentovanog i nekompetentnog tretmana teatra kao oblika estrade.

Jer da u nas postoji takvo javno mnjenje valjda bi konstatovalo da SNP ozbiljno participira u projektima Evropske teatarske konvencije čiji je član već nekoliko godina, da je jedan od osnivača međunarodne teatarske Asocijacije „Quartet“, da naše predstave učestvuju i dobijaju nagrade na relevantnim domaćim i inostranim festivalima reprezentujući svoje umetnike, sebe, ali i Novi Sad, Vojvodinu, Srbiju, da su naše tri predstave u poslednjih šest godina učestvovala na Bitefu (jedna, *Jezič zidova*, laurat je), da smo u istom periodu redovni učesnici Sterijinog programa (u zvaničnom ili off programu), da smo pre dve godine na tom festivalu učestvovali sa tri, a ove s dve predstave (i to u prvom selektorskom „izvlačenju“), da je *Nahod Simeon* na Pozorju bezmalo dobio sva priznanja, da smo sa Jugoslovenskim dramskim pozorištem reprezentovali Srbiju na festivalu „Nova drama“ u Bratislavi, da je *Brod za lutke* pozvan na desetak evropskih festivala, da je Opera izvela *Rigoleta* u Kanu, a gostovala i na operskom festivalu u Miškojcu, da u SNP-u sve češće gostuju ugledni evropski reditelji, koreografi, da smo pokrenuli festival savremenog domaćeg dramskog pisca „Projekat tri“, da naručujemo dramske

tekstove od vodećih domaćih dramskih autora, redovno organizujemo *showcase* Drame, da smo sve češće pozivani da budemo partneri u značajnim koprodukcijama.

U međuvremenu su, napokon, otvoreni prozori na zgradi SNP-a, promenjen je pod scene „Jovan Đorđević“, instalirana je vredna japanska donacija, a u poslednje dve sezone popunjenost naših pozorišnih sala odgovara evropskom proseku.

Valjda je nekakav doprinos svemu tome morao dati i upravnik, koji je nakon dvanaestogodišnjeg upravničkog staža u Somboru već šest godina na čelu SNP-a, a protiv koga istupaju pojedini sindikati našeg teatra. Valjda je sve te odluke upravo on donosio ili odobravao.

Postoje krizni trenuci kada se u ozbiljnim državama makar na kratko prekida „rat“ između vlasti i opozicije. Tada se, naravno, od opozicije ne očekuje da hvali vlast i divi joj se, ali se zarad zajedničke borbe protiv nevolje koja pogađa sve, zakopavaju ratne sekire i traže se najbolja rešenja za izlazak iz krize. A ekonomska kriza koja trenutno pogađa pozorišni život Srbije isuviše je opasna i zloslutna da bismo je smeli olako trpiti u isti koš sa krizom u kojoj, kao što znamo, pozorište traje hiljadama godina.

Ta hiljadugodišnja kriza nema, naime, veze sa oprobanom metodologijom rušenja svake uprave, u kojoj, barem u SNP-u decenijama učestvuju isti ljudi, želeći povratak na staro. Na dobru staru i već poznatu krizu u kojoj se neradnici tako dobro snalaze, a koja će dovesti novog upravnika i otvoriti novi krug rušenja svega postignutog.

Na zdravlje!
Aleksandar Milosavljević,
direktor Drame
Srpskog narodnog pozorišta

LUDUS citat

Tako su govorili...

Ljuba Tadić O GLUMI I GLUMCU

„Glumac je lutalica, on luta po najvećoj slobodi koja postoji, i sve to radi u jednom trenutku. Kod glumca ima nešto što mu daje mogućnost da može da stvara tog trenutka. On stvara tog trenutka, samo tad i nikad više. I ono što igra, igra – s jednog mesta. S jednog mesta proluta vekovima, ljudima... Jedan element veoma volim u glumačkom zanatu. Osim elementa koncentracije, pažnje same, volim taj drugi elemenat u glumi: maštu, maštovitost koja nas tera da se prebacimo u nešto sasvim drugo, u nešto što možda nekad nismo mi, u nešto što je trenutak takav da vidimo, ali nemamo vremena da vidimo. (...)

Glumac je hrabar, on se poistoveti sa životom. Koliko je zanatlija, obućar, cipela napravio, toliko i glumac napravi ono što napravi, i za života može da stekne slavu i može da stekne poraz. On nema mogućnosti da ispravlja, i nema nikoga iza njega, iza njega ne postoji ništa. Nema te nepravde koja može da se ispravi. Ako je bio dobar, a za života nije bio priznat, više nema mogućnosti nikakve ispravke. On se zato batrga, zato je i nemiran, svašta mu se događa u glavi. E, sad, da bi ostao zdrav, da bi ostao imun, on mora da sagradi svoju ličnost.“

(Iz knjige „Glumci govore I“ Feliks Pašić, izdavači: „Prometej“ i „Sterijino pozorje“)

DRAMSKI PISAC U ULOZI RETKE ZVERI

Iz izveštaja selektora VIII Festivala bosanskohercegovačke drame, Zenica 2009.

Željko Hubač

Takmičarski program ovogodišnjeg Festivala bosanskohercegovačke drame načinili smo na osnovu svega 10 odgledanih predstava, koje su u protekloj periodu realizovane po komadima autora poreklom iz BiH. Svega tri nova originalna dramska teksta, uz nekoliko dramatičarica i jedan zanimljiv pokušaj poniranja u bosansku dramsku baštinu, ukazuju na nezavidan položaj domaćeg dramskog pisca u BiH. Bez dramskog pisca nema pozorišta, ali nema ni dramskih pisaca na jednom pozorišnom prostoru bez interesovanja teatarara za njihova dela. Infrastruktura na nivou BiH postoji, a to su kvalitetna škola (koju je u skoro nemogućim ratnim uslovima pokrenuo sjajan pedagog Marko Kovačević) i solidni potencijali teatarara, te jedan jasno koncipiran Festival, koji bi u slučaju značajnijeg pozicioniranja na nivou zemlje mogao da preuzme ulogu koju je Sterijino pozorje imalo na nivou SFRJ, a danas u Srbiji. Čini nam se da nedostaje, u stvari, veća kreativna radoznalost umetničkih rukovodstava pozorišta za aktuelnu produkciju dramskih tekstova.

Sa stanovišta teme ovog Festivala, značajno je najpre to što se u produkciji Sarajevskog ratnog teatra „SARTR“ pojavio novi, uistinu kvalitetan savremeni komad, „Mausefuckers“ Almira Imširevića, u režiji darovitog mladog reditelja Faruka Lončarevića, koji je sa sjajnom glumačkom ekipom načinio katarzičnu predstavu, za koju je, glade tumačenja

mnogobrojnih značenjskih nivoa, vrlo značajno naglasiti da je generacijska. Naime, ko god u Srbiji i Bosni nije razumeo višeslojnost i pogubnost traume koju je rat nataložio u one koji su rat proveli u Sarajevu i Beogradu, a koji su danas tridesetogodišnjaci i „hrle“ ka Evropi, trebalo bi da pogleda ovu predstavu. Ona ne vaga zločine, ona ne dovodi u istu ravan „krivce“ i „nevine“, ona ne optužuje jer zna da je to uzaludan posao. Ona na umetnički relevantan način uobličuje krik mladih koji su imali tu nesreću da ih sudbina postavi na pogrešno mesto u pogrešno vreme.

Potom, apropos pomenute teme Festivala, značajno je i to da su čak tri predstave ovogodišnjeg takmičarskog programa iz inostranstva. S tim u vezi izdajamo produkciju Glumačke družine „Historion“ iz Zagreba, „Djeca sa CNN-a“ Amira Bukvića, u režiji Aide Bukvić. Elem, to je još jedan odličan dramski predložak, koji posledice ratne prošlosti dovodi u sukob sa tranzicionom svakodnevicom. Ono što taj komad čini posebno zanimljivim jeste činjenica da Bukvić slike ratnih priloga CNN-a, koje su nam se urezale u sećanje, svodi (tj. uzdiže) na nivo konkretne ljudske tragedije, čime ostvaruje značajno katarzično-ironijsko dejstvo. Odlična glumačka igra i solidna režija podržavaju sve fino izbalansirane nivoe te uzbudljive drame.

Iz Srbije i Turske dolaze čak dve predstave „Derviš i smrt“, rađene po romanu Meše Selimovića. Prva je ona beo-

gradskog Narodnog pozorišta, u dramatičaciji Borislava Mihajlovića – Mihiza i režiji Egon Savina, koji je ujedno i autor odlične adaptacije koja Selimovićevu priču uvodi u vreme o kojem je veliki pisac u stvari pisao. Uz stilski koherentnu režiju, mudro oslonjenu na nesvakidašnju ekspresivnost sjajnog Nikole Ristanovskog u ulozi Ahmeta Nurudina, ova predstava narasta u jedno od najrelevantnijih scenskih čitanja Selimovićeve proze.

Drugi „Derviš“ je rađen po dramatičaciji Nebojše Bradića, a u produkciji Kodžaeli gradskog teatra iz Izmita, Turska, u režiji M. Nurulaha Tundžera, očito sjajnog umetnika, koji snagu svoga dela crpi iz jasnog i umetnički relevantnog koncepta, kako to znaju pravi „likovnjaci“ (Tundžer je široj pozorišnoj publici poznatiji kao scenograf). Tundžerova sposobnost da scenski zavodljiv koncept, zasnovan na permanentnom sukobu prostornih potencijala i teskobe u koju nas guraju stegne društvenih konvencija, sprovede kao reditelj, čini ovu predstavu, rađenu na osnovu kvalitetne dramatičacije, posebno zanimljivom i provokativnom.

I najzad, pomalo apartno deluje odluka da predstavu Narodnog pozorišta u Mostaru, „Kulin“ rađenu po romanu Mirsada Sinanovića, u dramatičaciji Vojislava Vujanovića i u režiji Erola Kadića, uvrstimo u selekciju. Po mnogo čemu, posebno na glumačkom planu, to nije festivalska produkcija, ali odlična dramatičacija koja je temi osobenosti hrišćanskog nasleđa Bosne (poslednjih godina u više navrata rabljenoj) dala snagu uzbudljivog dramskog predloška u kojem se na zavodljiv način priča univerzalna priča o ljudskoj potrebi za slobodom izbora, uz uistinu kvalitetnu Kadićevu režiju koja je vodila računa o potencijalima ansambla – čine ovu pred-

Derviš i smrt, NP Beograd

Dervis ve olum, Turska

stavu dobrim primerom promišljenog repertoarskog poteza, što je za mostarski teatar koji je pred potpunim finansijskim krahom odličan putokaz, a mišljenja smo da je i sam poziv na Festival za Mostarce važan kompliment.

Uz ove odabrane predstave, ali i uz festivalsku premijeru zeničkog teatra, „Švedsko srce moje majke“ Zilhada Ključanina, u režiji Aleša Kurta, koja po statutu Festivala ulazi u takmičarski program, predložili smo Organizacionom odboru da, u skladu sa mogućnostima, omogućiti, van konkurencije, izvođenje predstave rađene u produkciji Udruženja

dramskih umetnika „Talijska“ iz Tuzle, „Je l' tražite sobu“. U pitanju je autorski projekat Melihe Fakić, sjajan primer kako višestruko darovita i iskusna glumica može da napiše i zanimljivo režira dobro skrojen komad, koji ima potencijal i na spisateljskom i na glumačkom planu, da gledaoca „baca“ od smeha do ganuća, kako to inače ume dobar bulevarski teatar. Ipak, na ovoj predstavi se, nažalost, oslikava izostanak profesionalnih produkcijskih uslova, u meri koja nas onemogućava da je uvedemo u takmičarski festivalski program.

Intervju: Nela Antonović

POKRET JE REČ TIŠINE

„Neverbalna komunikacija me je okupirala jer bez reči sam mogla telom da napišem hiljade i hiljade priča koje komuniciraju“, kaže Nela Antonović osnivač trupe MIMART koja ova godine obeležava 25 godina rada

Božidar Mandić

Nela Antonović

Alternativna pozorišna trupa MIMART je svoju misiju započela 1984. godine, pa proslavlja 25 godina postojanja i rada. Njen osnivač Nela Antonović, diplomirani inženjer tehnologije i magistar tehničkih nauka, koja se godinama paralelno bavila naukom i umetnošću, odlučila je da je pozorište njeno opredeljenje. Već od samog početka, trupa se počela baviti plesnim, neverbalnim i alternativnim istraživanjem. Nela Antonović je jedan od pionira naše alternativne scene koja veoma dugo traje i uspeva da dostojanstveno izdrži započete ideje. U njenom radu prepoznaje se doslednost personalnog poimanja pozorišta. Uradila je četrdeset dve predstave i nekoliko stotina performansa, izvođačkih umetnosti.

Koji su prvi impulsi koji su te odveli ka pozorištu?

Od prvog Bitefa, kada su me doveli roditelji, želela sam, u stvari, znala sam da ću se baviti, u bilo kom obliku, pozorištem. Bila sam fascinirana eksperimentalnim, istraživačkim projektima. Tada sam igrala savremen balet kod Smiljane Mandukić, on me je ispunjavao ali i otvorio jedan novi prostor u kom mogu da pišem eseje telom. Znala sam da je to samo delić kompleksnosti izvođenja na sceni, koji sam priželjkivala. Edukovala sam se kasnije kod pedagoga savremenog plesa raznih tehnika, kod multimedijalnih umetnika, performerama... Odlučila sam da na neformalnoj sceni SKK-a postavim koreoeksperiment „Urbis ludus“. Tako je sve počelo i nije se završilo.

Neverbalno pozorište?

U mojoj doedukaciji bile su razne struje koje su me proganjale, vodile,

način da nastaje savremeno pozorište, odnosno izvođačke umetnosti. Alternativno pozorište je termin koji se sve ređe koristi, zbog simbioza umetnosti, nauke i tehnologije.

Uticao tvojih roditelja?

Pošto sam bila hiperaktivna kao deo, otac je veoma rano to otkrio i organizovao akcije. Kao vrhunski sportista, atletičar, vodio me je na treninge u prirodi, koji su mi donosili izdržljivost tela, kondiciju, spretnost i slobodu u prirodi. Naklonost i poznavanje istorije umetnosti i književnosti moje majke, otvorili su mi rano vrata muzeja širom sveta na porodičnim putovanjima i čitanje knjiga po njenoj preporuci pored obavezne školske literature. Danima sam igrala sama po stanu, pravila lutkarsko pozorište u podrumu, te me jednog dana mama odvela na balet u školu.

Odakle izdržljivost u radu sve ove godine?

Moj rad je kao disanje, jer ako ne dišem ne živim. Rad na novom projektu je iznova rad na sebi, novo saznanje, učenje. Još nešto, izuzetno malo prirodno spavam. Samo pet sati dnevno.

Neka greška?

Svako ih ima, naravno pravim ih i ja. To je dobro jer jedino tada može da se usavršava metod. Jedno vreme moja greška, u smislu komunikacije sa publikom, bila je što sam projekte zasnivala na unutarnjoj mitologiji. Međutim, dosta sam samokritična te o greškama pišem i u knjigama, zapisima a i javno govorim o njima.

Kakav uticaj ima Bitef na tvoj rad?

Bitef godinama pruža mogućnost da se stekne uvid u nove istraživačke tendencije pozorišta na internacionalnoj sceni. Neverbalni teatar je zastupljen u velikoj meri. Pored toga što ovaj važan svetski festival, on daje podršku neliterarnom teatru, on donosi definicije, zakone i aksiome relevantne za dalja istraživanja.

Šta postižeš teatrom?

Fokus mog rada je na fenomenima društva, jer savremenost određuju fenomeni: geopolitički, socijalni, ekonomski, tehnološki, medijski, komunikacijski i kulturnološki. Istražujući fenomene vrši se kritičko samoispitivanje. Edukujem mlade i podstičem ih da rade na svojoj kreativnosti, istinitosti, slobodi... Slobodom pokreta uz kreativnost dolazi se do saznanja i samospoznaje. Svi oni koji su radili duže od pet godina u Mimartu su postali važni istraživači umetnosti ili priznati u nekoj oblasti u kojoj je kreativnost neophodna za pronalazaštvo, kod nas i u svetu. Prepoznavanje ne poznaje jasnost, ali je istina.

Otkuda naziv i kako je nastao?

Kada sam okupila grupu ljudi koji su bili spremni da krenu na istraživanje u nepoznato, sedeli smo dugo i tražili ime grupe. Krenulo je sve od dva predloga i koincidencije. Jedan predlog je bio moj: MIMAR – graditelj, MIMARA – onaj koji predmete pokazuje telom. Drugi je dao Dragan Grbić, pantomimičar koji je hteo pošto-poto upotrebi reč MIMA. To se sve dešavalo u martu, te se neko našalio: Mi u Martu. Tako je od svih sličnih sličnosti nastao MIMART.

VAGA ŽIVOTA

Njena gluma i oštra misao nije dozvoljavala emociji da je ugrozi, pomete. U svojim režijama i literarnim zapisima uspeva da tihi koraci ne postanu bat, galama, ali da se unutarnji prvobitni krik bori za tišinu, uzbuđuje, pita i traži odgovore za stara i nova pitanja

Mirjana Vukojčić

Olga Savić. Oko koje sve vidi, obline njenog tela, osmejak nežni, ozbiljna misao, oštra reč, obzirnost, odlučnost...

Olga opčinjena pozorištem. Ne znam šta još slovo **O** može da kaže o Olgi Savić, ali ja mogu.

Trpkost – u toj reči sažeta je svaka

njena pojava na sceni i u životu, trpljenje i traženje. Kad god sam je videla na sceni, imala sam utisak da nešto meri i pretače. Nosila je sa sobom razne kutijice i u njih brižljivo slagala krike Marine Cvetajeve, Žene sa tajnom, Lu Salome... Sve što je radila na sceni imalo je lepotu filigrana. Tako je brižljivo čuvala čari

svake reči, svakog pokreta. Skoro isposnički. Sa blagim osmejkom i ponekad ostrim pogledom uspevala je da na vagu glumačkog zanata stavi onoliko sitnih i krupnih stvari koje vaga može da podnese. Njena oštra misao nije dozvoljavala emociji da je ugrozi, pomete. U svojim režijama i literarnim zapisima Olga uspeva da tihi koraci ne postanu bat, galama, ali da se unutarnji prvobitni krik bori za tišinu, uzbuđuje, pita i traži odgovore za stara i nova pitanja. Ponekad nežno, ponekad ogoljeno, tmurno, opominjuće, radosno, uznemirujuće. Kad njena ruka to spoji, staneš na „vagu“ i odmeriš svoju snagu (ovo govorim kao glumica).

Uloge:

„Banović Strahinja“ – Borislav Mihajlović – Mihiz, (Žena sa tajnom).

Zašto je takva?

Marina Cvetajeva

„Zašto umetnost? Zato što drugih puteva nema. Zato što je život i u najprostranijem prostoru i u vremenu sa najviše slobode ipak tesan. U životu se ništa ne može, a u umetnosti i u snu je sve moguće.“

„Seanse kod profesora Frojda“ – (Lu Salome)

„...Ima nečeg u strahu od smrti što navodi na pomisao da se tu radi o osećanju krivice. Nismo dovoljno voleli život. Nismo mu istinski pripadali, pa se sad plašimo da će i on prestati da voli nas. Moramo mnogo da volimo da bi i on voleo nas.“

„Prljave ruke“ – Sartr (Olga)

Vučica – borbenost, u svome okruženju ima smisla za ljudskost... U politički ruke nikad nisu čiste.

Andrić – Olgina velika ospesija

Prvi intervju koji je napravila za radio o književnosti i pripovedanju je opsesivnost Andrićevim delima. „Lica“, „Nesnica“ (po Andriću za vreme bombardovanja), kasnije „Zvona – pobuna, radost, buđenje, progoni, zvona koja bude...“.

„Milena iz Praga“

Milena Jesenska i Kafka, skoro nepostojeća ljubav. Zapis Margarit Buber Nojman, logorašice Ravensbrika, gde je bila zatočnica i Milena Jesenska. Vltava, Prag, Beč... Hrabrost, iskrenost, ljubav za otadžbinu, za svoju kći Janu, za

Olga Savić, Banović Strahinja, JDP

slobodu, za reči koje teku niz Vltavu, za Kafkino oko koje bdi u noćima daleko... To je siže za malu priču koju smo pričali u Salonu Jugoslovenskog dramskog pozorišta – Maja Dimitrijević, Marica Vuletić, Slobodan Beštić, Mirjana Vukojčić u režiji Olge Savić. Potom smo snimili i TV film. Olga je kriva! Naša Milena je bila uporna. Olga još upornija.

Kraja nema!

Ovo je mali zapis o glumici, reditelju, piscu – o ženi koja uvek oprezno raspoznaje trenutke naših života na sceni. I još više naših života van scene. To je dar pravog umetnika. Svakome da savet, opomenu, podršku... Pozorištu je često potreban tas strasti i tas mira. Olgina „vaga“ meri časno.

ONI MENJAJU LICE GRADA

Knjiga „Dijalog o festivalima“ otvara niz trenutno vrlo značajnih pitanja, analizira sintagme „teatralizacija grada“ i „urbanizacija spektakla“, podstiče dijalog

Ana Tasić

Nedavno je objavljena knjiga *Dijalog o festivalima*, u izdanju Kulturnog centra Novog Sada (autor projekta i urednik je Simon Grabovac), koju čine tekstovi naših poznatih stručnjaka – profesora, teoretičara, umetnika, producenata, o različitim aspektima festivalske prakse. Milena Dragičević-Šešić piše o festivalima kao o mogućnosti transcendiranja neposrednih potreba, uspostavljanja veza sa prošlošću i stava prema budućnosti. U fokusu njenog istraživanja je fenomen gradskih festivala u Srbiji – od smotre „Mermer i zvuci“ u Arandelovcu do Belefa u Beogradu. Jelena Janković u svom radu istražuje šest umetničkih muzičkih festivala u Srbiji, a Radivoje Dinulović problem javnog prostora, kao festivalske pozornice, odnosno značenje sintagmi „teatralizacija grada“ i „urbanizacija spektakla“. Srdan Vučinić razmatra smisao održavanja filmskih festivala u našoj zemlji u vremenu tranzicije, u okolnostima postepenog gašenja bioskopa. U tekstu „U senci grada festivala“, Simon Grabovac piše da svaki kulturni događaj u gradskom lavirintu ponovo, na drugačiji način, vrednuje gradski prostor, da budi uspavani grad, redefiniše njegov identitet. Jovan Ćirilov u svom radu iznosi iskustva sa BITEF-a, tvrdeći da je za sudbinu festivala najvažnije da ima veoma određeni i jasan koncept, te da je BITEF, između ostalog, stekao ugled i time što je od prvog dana bio precizno definisan kao festival novih pozorišnih tenedencija. Dimitrije Vujadinović piše o primerima dobre festivalske prakse – Međunarodnom festivalu hleba u Novom Sadu, i Nordijskoj panorami – regionalnom filmskom festivalu kratkog, dokumentarnog i animiranog filma nordijskog regiona. U tekstu „Festum i post festum“, Dijana Milošević razmišlja o tome šta čini dobar pozorišni festival, kako se osnovno značenje pojma festival – svečanost, slavlje, sveti dan, zaista

održava, kako pozicionirati festival unutar jedne društvene zajednice i naći mu važnost za tu zajednicu. Milovan Zdravković piše o svojim iskustvima sa Edinburškog festivala, koji je na vrhu prestižnih pozorišnih festivala.

Pored ovih tekstova, u knjigu su uključeni i dodaci: tekst „Prihvatiti izazov – Sociokultura u kontekstu kreativnih industrija“ dr Derte Miro, zatim izuzetno koristan spisak pozorišnih festivala u Srbiji, sa detaljnim opisima njihovih programa, ciljeva, istorija, kontakt adresama, kao i spisak festivala i manifestacija u Novom Sadu.

Problem festivala u Srbiji, naročito pozorišnih, značajan je na više nivoa. U javnosti se često postavljaju pitanja njihove brojnosti, organizacije, koncepta, političke funkcije, finansiranja, njihovog značaja u pogledu decentralizacije kulture itd. Aktuelan slučaj Sterijinog pozorja je svakako najočigledniji primer ogromnog interesovanja javnosti za društveno-političko-umetnička značenja festivala. U tom smislu, knjiga *Dijalog o festivalima* otvara niz trenutno vrlo značajnih pitanja, podstičući neophodne dijaloge na tu temu.

TEATARSKI ŽIVOT U REČI I SLICI

Novi pozorišni časopis „Klaka“

U aprilu je izašao prvi broj novog pozorišnog časopisa „Klaka“ („claque“ – pljeskati rukama), koji će pratiti dešavanja na pozorišnim scenama centralne Srbije.

Kao list Zajednice profesionalnih pozorišta centralne Srbije, „Klaka“ će pokrивati rad svih profesionalnih pozorišta iz Užica, Šapca, Kruševca, Kraljeva, Pirota, Leskovca, Vranja, Niša, Zaječara, Kragujevca, Novog Pazara i Prištine, kao i rad Festivala „Joakim Vujić“.

„Funkcija časopisa 'Klaka' u pozorišnom životu Srbije biće višestruka: prat ćemo rad pomenutih pozorišta i javnost obaveštavati o tome, sa osnovnom i najvažnijom idejom da podignemo kvalitet pozorišnog izraza, repertoara i načina vođenja pozorišnih kuća u centralnoj Srbiji“, kaže glavna urednica Jelena Popadić, i dodaje da će uredništvo „Klake“ povezivanjem ovih dvanaest pozorišta i promovisanjem koproduk-

cijskog modela saradnje, nastojati da doprinese što uspešnijoj decentralizaciji pozorišnog života.

Prvi, uvodni, broj sadrži tekstove o istorijatu dvanaest pozorišta članica Zajednice profesionalnih pozorišta centralne Srbije i intervju sa njihovim upravnici, kao i detaljno predstavljanje 45. Festivala „Joakim Vujić“ u Šapcu. U narednim brojevima čitaćete najave premijera i drugih pozorišnih događaja, kritičarske osvrtne i utiske publike sa premijera, kao i intervju sa brojem pozorišnim radnicima. Uredništvo je pozvalo mlade autore da šalju svoje neizvedene drame, od kojih će najbolje biti objavljene u časopisu, u rubrici „Preporučujemo pozorištima centralne Srbije“.

Stalni saradnici su Milena Gvozdenović, Spasoje Ž. Milovanović i Dunja Petrović, a prema rečima urednice, „Klaka“ će i ubuduće davati šansu pre svega mladim i stručnim ljudima.

List će izlaziti dvomesečno u toku

pozorišne sezone, uz podršku Ministarstva kulture Republike Srbije, a cena je 100 dinara. Sve dalje informacije možete dobiti putem mejla:

casopis.klaka@gmail.com.

T.S.

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠĆA

Aleksandra Jakšić

Na sceni Mestnog gledališta ljubljanskog premijerno je izvedena Plautova komedija sa elementima farse *Magarci*. Glavni akteri su robovi, ratoborni i opasni Leonida i lukavi Liban, koji predstavljaju klasičan komedijanski par, oni prodaju magarce a novac ne daju gospodaru. Plautovi junaci nisu ni naivni ni moralni. U komadu se svet već u prvom prizoru postavlja naglavce, i govori se o svakodnevnim sukobima gospodarica i sužnjih. Režiju potpisuje Vito Taufer.

Poetična drama *Samorog*, pesnika, dramatičara i prevodioca Gregora Strniše, u režiji Janeza Pipana, premijerno je izvedena u Slovenskom ljudskom gledalištu u Celju. Ta, kao i druge Strnišine drame je zapravo dramatisovana poezija koja je u svojoj srži filozofska, i otkriva sukob dobra i zla, laži i istine.

Komad *Eda – zгода braće Rusjan* Nede Rusjan Bric, koja potpisuje i režiju, premijerno je izveden u SMG-u, a u koprodukciji s SNG-om Nova Gorica. Autorica je našla inspiraciju u priči o prvom slovenačkom pilotu Edvardu Rusjanu, koji je ujedno bio i prva žrtva letenja na ovim prostorima.

Na dan Evrope, 9. maja, počeo je treći festival *Prelet* koji organizuje Slovensko mladinsko gledalište. Do 12. maja i od 29. maja do 1. juna publika je gledala predstave koje su obeležile sezonu tog tetara (*Noć ili poziv u pomoć, Eda – zгода braće Rusjan, Rastavljeni, Za šaku Šekspira, Zločin i kazna*), kao i komade pozorišta sa kojima ta kuća saraduje. Festival je otvorila brazilaska trupa Pia Fraus predstavom *Životinje iz Brazila*. Izvedeni su i *Turbofolk* HNK-a Ivana pl. Zajca i *Pijani proces* Scene Gorica.

U SNG-u u Novoj Gorici Primož Belder je postavio „poetičnu komediju o bolu i čudesnom odrešenju“, *Čudo u Šarganu* Ljubomira Simovića. Takođe, izveden je i komad *Put u Jajce* nastao po delima Edvarda Kočbeka i „Stradanje po Kočbeku“ Iva Svetine, čiji rediteljski tim čine Sebastijan Horvat, Andreja Kopač i Eva Nina Lampič. Reč je o životu jednog od najpoznatijih slovenačkih pesnika. Taj tragičan junak je verovao u ideju o međusobnom dopunjavanju marksizma i hrišćanstva, koji daju čoveku slobodu bivanja, i čiji život ne kroji kapital već milost Tvorca. Pesnikov put u Jajce u jesen 1943. je dokument zгода i poezije,

u kom se razotkrivaju sve kobne pukotine „drugarstva“.

Koprodukcija SNG-a Nova Gorica i Drame ljubljanskog SNG-a je predstava Gorana Stefanovskog *Tetovirane duše* u režiji Edvarda Milera. Kako se po raspadu Jugoslavije na Balkanu javlja patriotizam, junak Vojdan odlazi na studentsko istraživanje makedonske emigracije u Americi gde se susreće sa bezvoljnim iseljenicima i njihovim izgubljenim iluzijama. Autor zauzima kritičnu distancu i od naroda kom pripada i od celokupne današnje civilizacije.

Na sceni SNG-a Maribor premijerno je izvedena drama *Per Gint* čuvenog Henrika Ibzena u režiji Janusza Kice.

Na Maloj sceni ljubljanskog SNG-a premijeru je imao komad *Brod za lutke* Milene Marković u režiji Aleksandra Popovski. Takođe, i drama Dejvida Memeta iz 1999. *Bostonski brak*. Režiju potpisuje Boris Cavazza. Glavne junakinje komada su dve žene koje su u „bostonskom braku“ u kom može biti i fizičke i emotivne intimnosti. Kroz humor, pisac istražuje konflikte, pregovaranja, kompromise i mirenja koja se javljaju u njihovoj vezi.

U istom pozorištu, ali na Velikoj sceni premijeru je imao i komad Mihaila Bulgakova *Molijer ili Grupa hipokrata*, u režiji Tomija Janežiča. Bulgakov u svom delu iz 1929. istražuje umetnikovu borbu sa vlašću i cenzurom kroz polubiograf-

Brod za lutke u Ljubljani (Foto: Peter Uhan)

sku priču o francuskom dramatičaru Molijeru.

U Gledalištu Glej premijerno je izveden mjuzikl o Gavrilu Principu, *Iz principa*. To je priča o jedinom pravom evropskom megateroristi, čije je delo promenilo svet. To je studija o defetizmu, savremenosti i (a)političnosti.

U mariborskom Mini teatru obnovljena je predstava *Noć baš ispred šuma* (prm. 2000) Bernard-Marije Koltesa (ove

godine se navršava 20 godina od njegove smrti), a u režiji Ivice Buljana. Predstava je koncipirana kao kolaž glume i pokreta, to je monolog glumca koji koristi minimalna sredstva u izrazu. Po Buljanovim rečima, režiranje Koletsovih dela je izuzetno interesantno jer pisac postavlja pregršt različitih pitanja, na koje ne daje odgovore. Jer, ukoliko bi tekst davao rešenja, pozorište ne bi više bilo potrebno.

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Najbolji na Marulićevim danima: *Kauboji*

Predstava prema romanu *Crnac* Tadjane Gromače praižvedena je na sceni riječkoga HNK Ivana pl. Zajca u režiji Tomija Janežiča. To je priča o odrastanju u dve sredine, industrijskom gradiću u kojem nema razumevanja za pojedinca različitog od većine žitelja, a vezanog za detinjstvo, i velikom gradu gde se glavna junakinja pokušava snaći i preživeti u nimalo otvorenoj sredini.

Posle 35 godina na scenu GK „Gavela“ u Zagrebu, postavljena je filozofska alegorija *Život je san* španskog dramatičara Pedra Kalderona de la Barke u režiji Renea Medveška. „Prvo i osnovno pitanje koje se provlači kroz celi komad, a i kroz sudbinu i motive svih likova i odnosa, pitanje je predestiniranosti. Pitanje onoga što nam se u životu događa, uopšte naših postojanja i naše vlastite mogućnosti da utičemo na vlastiti život. Smatram da je to vrlo važna tema koju je današnjica bacila u drugi plan“, kaže reditelj.

U Hrvatskoj kazališnoj kući Zadar izvedena je drama *Gvožđe* škotske autorke Rone Munro. Režiju potpisuje Maja Šimić. Reč je o psihološkoj drami, napetoj ali prožetaj saosećanjem. „To je i priča o tome što znači biti majka i kako biti kći, o majci koja svoj život proživljava kroz dete, ali i o detetu koje se želi identifikovati s ocem i s majkom. Ovo je priča i o porodici i o zločinu i kazni“, kaže Munro.

Nova produkcija Istarskoga narodnog kazališta je komad Lane Šarić *Neboder* u režiji Edvina Liverića. Spisateljica oslikava fantastični, orvelovski svet solitera bez izlaza, tematizuje tes-

kobu zarobljenih stanara, otuđene omladina izložene diktaturi nevidljivih 'big-brotherovskih' vladara koja ipak traži i pronalazi izlaz iz beznađa.

Poslednja ovosezonska premijera u HNK Ivana pl. Zajca je komad Tenesija Vilijamsa *Tramvaj zvan čežnja* u režiji Dina Mustafića. U ulozi neurotične južnjakinje Blanše DuBoa nastupa Mirjana Karanović.

U zagrebačkom GK „Žar ptica“ od 14. do 19. aprila održan je besplatni, deveti *Naj, naj, naj festival*. Nastupili su: pozorište „Batida“ iz Danske sa predstavom „Špagete“, zatim Rumunsko državno pozorište „Ion Creanga“ iz Bukurešta s predstavom „Pinokio“, bugarsko nezavisno pozorište „Credo Theatre“ iz Sofije izvelo je predstavu po Andersenovoj priči „Tatica je uvek u pravu“, SMG iz Ljubljane s komadom „Kekec“, Malo pozorište „Duško Radović“ odigralo je „Alisu u zemlji čuda“. A od hrvatskih predstava: „Guliverova putovanja“ ZKM, „Postojami kositreni vojnik“ Scene Gorica iz Velike Gorice, „Nečko Svoje glavečko“ HNK iz Varaždina, „Čudnovate zgrade Šegrta Hlapića“ Dečjeg pozorišta Branka Mihaljevića u Osijeku, „Moje telo“ GK lutaka iz Rijeke, „Povuci – potegni“ Dečjeg pozorišta Dubrava, „Ne, prijatelju!“ GK „Trešnja“ i „Strah u Ulici lipa“ GK „Žar ptica“.

„Nijedna predstava nije standardna, sve su predstave umetničkog teatra koje su kroz svoj kvalitet i drugačije iščitavanje predložka, predstave s pomakom“, rekla je selektorka 19. Marulićevih dana Nenni Delmestre. U služ-

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Premijera predstave *Krapova poslednja traka* Semjuela Beketa, u režiji Riste Aleksovskog održana je u Gradskom pozorištu u Skoplju. Reditelj se, kako kaže, opredelio za taj tekst jer je Beket otac svih drama koje tretiraju problem ljudskog identiteta i onoga što čini svakog čoveka. „Prikazujemo žrtve posebne vrste ljudi – glumaca, koji se daju do te mere da gube sebe“, rekao je Aleksovski.

U Skoplju je osnovana nova svetska teatarska mreža *InterAkt*, čiji su zadaci koprodukcije i razmene pozorišnih iskustava između zemalja članica. Do sada je članstvo potvrdilo 16 zemalja, među kojima su SAD, Britanija, Francuska, Poljska, Češka, Litvanija, Rumunija, Albanija, Bugarska, Ukrajina, Turska, Gruzija. Dogovoreno je i da će svake tri godine mreža imati svoj festival na kojem će se igrati predstave članova.

U Turskom teatru u Skoplju premijerno je izveden komad *Sijah Kalem*, Ilhamija Emina i Jordana Plevneša, koji je režirao Vlado Cvetnovski. „Sijah Kalem“ je priča o petnaestovekovnom umetniku, čiji identitet nije utvrđen i čiji rad predstavlja istinski kulturni most među nacijama“, rekao je pisac Emin o toj tragikomičnoj fantaziji.

Posle dvodecenijske pauze Nušićeva *Gospođa ministarka* postavljena je u Makedonskom narodnom pozorištu, u režiji Nataše Poplavske-Petrov. „Komad obiluje strašću i emocijama, iako se tiče nečega iz sfere političkog života. Iako je reč o komediji, nismo potencirali humor po svaku cenu“, rekla je rediteljka, koja je u svom čitanju smestila ministarku u 21. vek.

Premijera *Andergraund snova*, pisca i reditelja Blagojca Božinovskog, održana je u Kumanovskom teatru. Reč je o čoveku zatvorenom u sebe, koji upada u

apsurdne situacije, i ne može da napravi razliku između jave i snova. Pri tom je u konstantnoj potrazi za istinom i ljubavlju.

Nova predstava na sceni NP „Jordan Hadži Konstantinov – Džinot“ iz Velesa je komad *Terorizam* baziran na tekstu ruskih savremenih autora Olega i Vladimira Presnjakov, u režiji Aleksandra Ivanovskog. „Drama govori o emocionalnom terorizmu koji se dešava ljudima svuda oko nas, a ne o onom koji se svakodnevno pominje“, rekao je reditelj.

Prvi komad koji se bavi Aleksandrom Velikom u istoriji makedonske dramaturgije je drama *Aleksander* autora i reditelja Ljubiše Georgijevskog, premijerno izvedena u skopskom Dramskom teatru. Georgijevski kaže da je pišući tekst hteo da se suprotstavi samocenzuri i dodaje: „Očekujem više osude od makedonske javnosti no od grčke. Vreme je da prestanemo sa samocenzurom zbog potrebe da se približimo Evropi. Krleža je rekao da spomenik ne treba da postoji ukoliko ga bar dva puta ne unište. A Aleksandar Veliki je spomenik.“

Premijera *Tibursia i Sinforse* Koleta Čašulea, u režiji Gorana Trencovskog, izvedena je u Strumici, na Sceni „Anton Panov“. Priča iz tri dela sa epilogom iz stvarnog života, uključuje avanture i nesreće karijske diplomatije. Glavni likovi su muž i žena na dalekoj diplomatskoj misiji.

Još jedna nova predstava u MNT-u je *Let u tri glave* Zagorke Pop Antoske-Andovske, u režiji Nikole Ristova. „Teskt prikazuje tri različita pogleda na život. Tri verzije iste situacije, koje zavisi od likova, odnosno izbora koje prave. Ne treba da se stidimo hepienda, treba da počnemo da verujemo u njega“, kaže spisateljica.

Gospođa ministarka u Skoplju

U skopskom Dramskom teatru izvedena je i *Labudova pesma* po motivima istoimene Čehovljeve jednočinke, u režiji Branka Stavreva. Reditelj je koristio i motive još jednog Čehovljevog dramaleta – „Medveda“. U pitanju je ljubavna priča između glumca koji je na kraju karijere, i suflerke. „Napravili smo unutrašnju vivisekciju odnosa u pozorišta, do tragi-komične situacije, u kojoj nije ništa onako kako izgleda ili kako pretpostavljamo da će biti“, rekao je Stavrev.

Glogov žbun Bratislava Dimitrova, u režiji Stojana Stojanova imao je premijeru u Štipskom teatru. Tekst koji je napisan još pre 25 godina, dobio je novu dimenziju u sadašnjem vremenu tranzicije i drastične podele između bogatih i siromašnih.

U Tetovskom teatru izvedena je lutkarska premijera. U *Heroju i zmaju* u režiji Darka Kovačoskog, baziranog na narodnoj priči, lutke i ljudi žive zajedno u istom svetu.

benoj konkurenciji festivala koji je održan od 21. do 28. aprila u Splitu prikazane su predstave: „Najbolja juha! Najbolja juha“ Renea Medveška, ZKM („Marul“ za najbolju dramaturšku obradu teksta); „Kauboiji“ Saše Anočića, Teatar „Exit“ iz Zagreba („Marul“ za najbolju predstavu u celini i za najbolju režiju); „Riva i druxi“ Milana Rakovca riječkog HNK-a Ivana pl. Zajca i INK Pula; „Skup“ Marina Držića splitskog HNK-a; „Judith Frenč“ Vlatke Vorkapić u izvedbi ARS Septina i Teatra TNT Trešnjevka iz Zagreba; „Turbo-folk“ Olivera Frljića, HNK-a Ivana pl. Zajca iz Rijeke; „Dundo Maroje“ Marina Držića kazališta „Csokonai“ iz Debrecena u Mađarskoj; „Ilijada 2001“ Filipa Šovagovića, „Gavella“ (najbolji praižvedeni dramski tekst); „Deca s CNN-a“ Amira Bukvića, Histron iz Zagreba (nagrada publike) i „Žaba“

Dubravka Mihanovića Kamernog teatra 55 iz Sarajeva.

„Plakir“ Zagrebačkoga kazališta lutaka proglašen je najboljom predstavom u celini na 2. festivalu hrvatske drame za decu „Mali Marulić“ u Splitu. „Ujednačena i kvalitetna u svim segmentima teatarskog čina, predstava 'Plakir' ističe se doslednom poetikom, odličnom animacijom i maštovitom vizuelnošću“, kaže se u obrazloženju.

Projekat 12, na kojima su glumci radili šest meseci, u koprodukciji njujorške „La Mame“ i ZKM-a, pod vodstvom Elen Stjuart, završio se komadima „Ispovesti“ i „Story“. „Ispovesti“ nude šest zanimljivih priča o umetničkim frustracijama koje nije lako deliti s ljudima drugih zanimanja, i otvaraju pitanje gde počinje glumac, a gde završava njegova lična priča i na koji se način one prožimaju. U

komadu „Story“ autori su se bavili fizičkim teatrom u hipi stilu s pevanjem i pitanjima, sve uz pričanje bajke.

Predstavom „Tartif“ JDP-a u režiji Egon Savina u riječkom HNK-u Ivana pl. Zajca otvoren je 16. međunarodni festival malih scena. Angažovano pozorište koje ulazi u sukob s društvenim okruženjem ili ga snažno kritikuje u brehtovskom duhu menjanja sveta i koje ne ulepšava stvarnost – karakteristika je ovogodišnjeg festivala koji se odigrao od 3. do 11. maja. Selekciju je potpisao Jasen Boko i čine je: „Turbofolk“ Olivera Frljića; „Seksualne neuroze naših roditelja“ u izvedbi beogradskog Narodnog pozorišta, u režiji Tatjane Mandić-Rigonat; „Tajbele i njen demon“ u izvedbi riječkog HKD Teatra, i režiji Egon Savina; „Bakhe“ u režiji Olivera Frljića i izvođenju dramskog ansambla Splitskog leta; „Hamlet“

Oskarasa Koršunovasa i izvođenju „Theatre Vilnius“; „Kos“ u režiji Zijaha A. Sokolovića; „Onaj koji kaže da, onaj koji kaže ne“ berlinskog „Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz“, u režiji Franka Kastorfa; „Polet“ u režiji Žan-Kloda Berutija, i izvedbi ZKM-a, i „Djevuška“ ansambla „Bela Pinter Company“ iz Budimpešte.

Bihnerova **Dantonova smrt** u režiji, scenografiji i kostimografiji gosta iz Nemačke Hansguntera Hejmea, premijerno je izvedena u zagrebačkom HNK-u. Reditelj je komad postavio na konstrukciji „stadiona“, a kao znak revolucije „koja jede svoju decu“, nad stadionom umesto zastave stoji giljotina, na kojoj stradaju krivomisleći.

Satiričko pozorište „Kerempuh“ izvelo je komad **Ljubav, struja, voda, telefon**, nastao po romanu Ante Tomića iz

2005, koji je adaptirala za scenu Željka Udovičić, u režiji filmskog režisera Vinka Brešana. Ljubavne dogodovštine splitske frizerke preoblikovane su u bulevarsku erotsku priču. Tomić ne ironizuje svoje likove, pokazuju ih sa svim manama i vrlinama, kojih ima u izobilju, a glavne ženske uloge uvek nose heroinske oreole.

Crna komedija apsurdna **Slučajevi običnog ludila** češkog dramatičara Petra Zelenke premijerno je izvedena pod rediteljskom palicom Dore Ruždjak-Podolski u „Gavelli“. Sâm Zelenka opisuje komad kao manifest jedne nove izgubljene, usamljene, tranzicione generacije okružene ludilom, a napisan je po uzoru na dela Vudija Alena u kojoj su likovi obični ljudi s bizarnim sklonostima.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

Na Velikoj sceni Bosanskog narodnog pozorišta Zenica premijerno je izvedena predstava **Copy**, po dramskom prvencu „Tiramisu“, poljske dramatičarke Džoane Ovsianko, koji je adaptirao i režirao Branko Vekić. Komad tematski tretira probleme mladih i sredoventnih žena zaposlenih u jednoj marketinškoj agenciji; iznosi na videlo njihovu otuđenost, dekadenciju i besmisao bitisanja u prividno dinamičnom i bogatom životu.

U istom pozorištu premijerno je izveden i mjuzikl za decu **Snežna kraljica**, Evgenija Švarca i Igora Kasapovića. Priповeđač uvodi gledaoce u prostore bajkovitog sveta, raspevanog i razigranog, punog najlepših boja i oblika, fascinantnih pojava i dešavanja. Antun Marinić (režija, adaptacija, scenografija, koreografija i scenski pokret) kaže da je poruka predstave: ljubav, prijateljstvo i zajedništvo.

Let iznad kukavičjeg gnezda prva je ovogodišnja premijera Narodnog pozorišta u Tuzli, kojom je počelo obele-

žavanje jubileja – 60 godina rada teatra. Po romanu Kena Kizija, predstavu je režirala Selma Spahić. „Ključna zamisao je analiza konformizma i svih posledica koje ostavlja na pojedince. Uvek se iznova moramo zapitati – zašto konformisti zatvaraju oči pred mogućim promenama? Zašto smo često flegmatični i ne želimo ništa menjati? ... Sloboda je u nama, to je poruka predstave“, kaže rediteljka.

Premijerom predstave **Pacijent doktora Frojda** po tekstu Mire Gavranca, a u režiji Aleksandra Pejakovića otvoreno je prvo gradsko pozorište „Jazavac“ u Banja Luci, koje je posle više od dve godine postojanja dobilo svoju zgradu. Premijerna komedija govori o fiktivnom susretu Sigmunda Frojda i Adolfa Hitlera i bavi se problemom Hitlerove impotencije, koju čuveni psihoanalitičar nije uspio da reši.

Izvedbom predstave „Igra plakanja“ Narodnog pozorišta Sarajeva u čast nagrađenih završen je 7. međunarodni festival komedije **Mostarska lisica** koji je

trajao od 19. do 25. aprila. Prvu nagradu publike odnela je predstava „Kako misliš mene nema“ Teatra „Exit“ iz Zagreba. Drugo mesto zauzeli su „Vukodlaci u Gluhoj Bukovici“ Narodnog pozorišta Mostar, a treće „Bog pokolja“ Kamernog teatra 55 iz Sarajeva. U sklopu festivala izvedene su i predstave „Skapino“ Pozorišta mladih Sarajevo (posebna nagrada „Dnevnog avaza“ za predstavu u celini), „Narodni poslanik“ NP RS (nagrada za režiju), te „Opšta bolnica“ Narodnog pozorišta Zenica.

Monodrama **Nedovršena priča** glumca Tihomira Stanića premijerno je izvedena u Domu kulture Laktaši. „Reč je mom glumačkom portretu, priči o sadašnjem profesionalnom putu, sa izborom monologa iz predstava koje sam igrao, uz dodatak poezije“, rekao je Stanić. Monodrama počinje i završava stihovima Branka Ćopića, a sadrži i delove iz Andrićevog dela „Na Drini ćuprija“, kao i predstave „Detinjarije“.

Predstava **Balon od kamena – moja sećanja** premijerno je izvedena na Ve-

Let iznad kukavičjeg gnezda u Tuzli

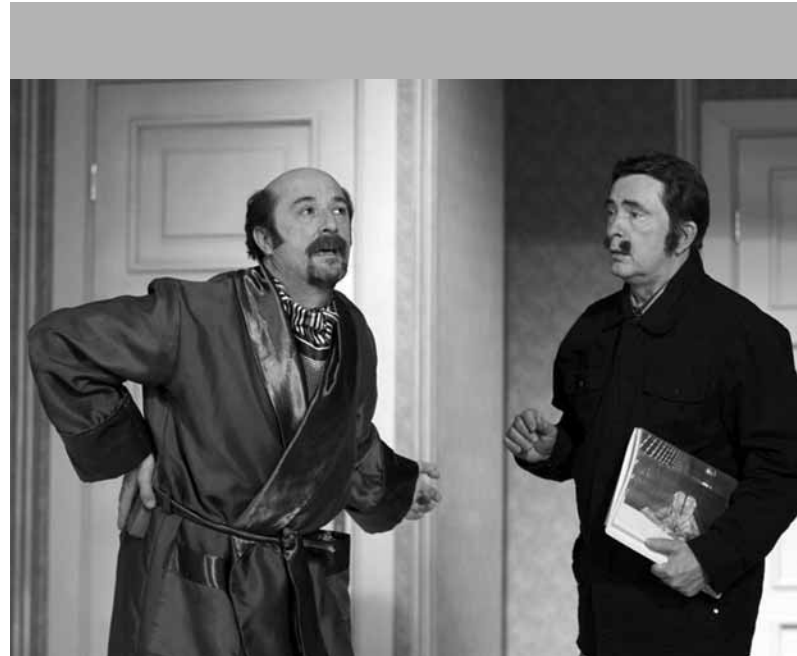
likoj sceni Narodnog pozorišta Republike Srpske. Reč je o praižvedbi teksta Radmile Smiljanić, koji je režirao mladi Beogradin Filip Grinvald. Delimično autobiografska priča govori o vremenu socijalizma u jednom krajiškom selu, a sve kroz naraciju glavne junakinje koja je smeštena u naše doba.

Pepeljuga je nova lutkarska predstava Dečjeg pozorišta Republike Srpske. Tekst i režiju radio je Živorim Joković.

Međunarodni festival lutkarskih pozorišta za decu **Lut fest**, koji je po deseti put održan od 10. maja do 15. maja u Istočnom Sarajevu, ove godine publici je predstavio devet predstava u zvaničnoj konkurenciji i četiri u pratećem programu. Manifestacija je otvorena u Kulturnom centru u Palama, slovenačkom lutkarskom predstavom „Kralj prisluškuje“, a učestvovala su i pozorišta iz BiH, Srbije, Poljske, Rusije i Bugarske.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Večera budala na 14. HAPS-u

Treći Festival dečjeg teatra u Baru okupio je od 15. do 18. aprila 14 dečjih pozorišnih družina iz deset crnogorskih gradova i jednu iz Zagreba. Smotra ima za cilj da školska deca, uz pomoć nastavnika i lokalne zajednice, stvaraju vlastito pozorište, što će doprineti razvoju pozorišne culture u Crnoj Gori.

Susretom sa novinarima i porukama uz jubilej Hercegovskog pozorišta (25 godina rada) počeo je 14. HAPS čije je programe publika pratila od 15. aprila do 1. maja. Pozorišne svečanosti podnaslova „Pozorište kao putokaz“, počele su komadom Crnogorskog narodnog pozorišta „Večera budala“. „Prilikom odabira predstava rukovodili smo se namerom da

Herceg Novi i ove godine teatarski spoji region jer su na HAPS-u gostovale predstave iz Podgorice, Mostara, Zagreba, Beograda, a igraće se i izvedbe Hercegovskog pozorišta“, rekao je direktor i selektor glavnog programa Zoran Živković. Mostarski teatar mladih igrao je „Zver na mjesecu“, „Planet Art“ iz Zagreba „Stilske vežbe“ i Atelje 212 „DNK“. Za kraj je izvedena premijera Hercegovskog pozorišta, **Izdaja**, koju je po tekstu Harolda Pintera režirala Novljanka Sladana Vujović. U tom psihološkom trileru „pod lupom su univerzalne teme: nepouzdanost emocija i sećanja, relativnost ljubavi i istine, te pitanje lične odgovornosti u životima koji se grade na temeljima obmane i samo-obmane. Dok junaci tragaju za istinom i kriju se od nje, gledalac putuje kroz njihove živote kao u vremeplovu koji se kreće unazad“, kaže rediteljka. Pinterova priča prati sedmogodišnju tajnu ljubavnu vezu između supruge poznatog izdavača i njegovog najboljeg prijatelja.

Predstava **Suza** u režiji Nika Goršića, premijerno je izvedena na sceni Kraljevskog pozorišta Zetski dom na

Cetinju. Prevod, adaptaciju i dramaturgiju dela Herberta Ahternbuša uradila je Žanina Mirčevska. Tekst čine četiri scene, koje su napisane u skoro čistoj monološkoj formi i koje predstavljaju četiri faze života kroz koje prolazi Suza. U prvoj slici Suza ima šesnaest godina, a onda sledimo njen životni put na svakih deset godina, sve do četrdeset i šeste godine. Tekst je hronika o traumatičnom životu jedne žene koja ostaje zauvek na marginama.

Monodrama **Bizmismen**, u izvođenju Voje Krivokapića, gostovala je u Zagrebu, u okviru manifestacije „Dani Crnogorske kulture 2009 – Dani crnogorskog teatra“. Komad Miodrag Karadžića, u režiji Gorana Bulajića, igran je i u Puli, Rijeci i Splitu.

Nova predstava Gradskog pozorišta **Dobri Zloćka**, rađena u koprodukciji sa KP Zetski dom, koju je po tekstu Žanine Mirčevske režirao Petar Pejaković, premijerno je izvedena na sceni DODEST, KIC-a „Budo Tomović“. Ta moderna bajka kombinuje stvarni i imaginarni svet, pa se i radnja odvija u realnom miljeu dečje sobe. Ona govori o značenju slova i

čitanju, o dobru i zlu, a iznad svega o drugarstvu, poverenju i pravim vrednostima.

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

PROMENE SU U NAMA

Osvrt na premijeru predstave „Dobri Zločko“ Gradskog pozorišta Podgorica i Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“ sa Cetinja

Jelena Đonović

Premijera predstave „Dobri Zločko“, odigrane 29. i 30. aprila, a rađene u kooperaciji Gradskog pozorišta Podgorica i Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“ sa Cetinja vraća nas nekim suštinskim pitanjima.

Svaki naslov oksimoronske konstrukcije, oštrouman, duhovit i lucidan, u sebi nosi neophodan i potreban sukob dve nespojive reči, a to je osnov dobre dramske priče. Višeslojnost teme i ideja teksta Žanine Mirčevske, od edukativnih i socijalnih, do psiholoških i filozofskih, pružaju analitičke izazove glumcima vođenim sigurnom rediteljskom rukom Petra Pejakovića čijim tumačenjem ovaj tekst, prvobitno namenjen lutkarskoj sceni, dobija na kvalitetu.

Naizgled obična bajka pokreće lavinu novih iščitavanja i želju da u njoj

loše stvari postanu dobre. Otuda u osnovi ideje samog teksta *promena* ili grč. *meta* (lat. *trans* – traženje), kao mogućnost promene svih nas. To je ključna reč, vodilja, kao predlog složenicama, a ovdje u funkciji predložka dramske radnje. Među raznovrsnim tropima (*metateza, metabola, metastrofa, metagonija*), preko *metanisanja* ili sposobnosti pokajanja svih protagonista, naročito čarobnjaka, na sceni, usmereni okom reditelja, prepoznajemo *metaforu* i *metonimiju*, kao sastavne delove ljudskog izražavanja. Jer, čarobnjak Mrzlob živi u svima nama, pomalo i dobrima i lošima, a promeniti se nije jednostavno. Po toj srodnosti i sličnosti mi se sa njim identifikujemo i vezujemo za lik, a piševa asocijacija postaje jasna (lat. *a meta* – pola, na jednak dobitak i gubitak). Nalik

običnim ljudima, on grubo ili pritvorno traži ljubav, ne znajući da se zaslužuje, čime pokazuje da je u potpunosti deo sveta u kojem vlada manipulacija. Ipak, on je čarobnjak, ne zbog svojih moći, koliko zbog čarolije samopromene da od zlog Mrzloba postane Dobri Zločko.

Bajka je piscu poslužila kao medij, a reditelju kao široko otvorena teatarska igra; priča o prijateljstvu devojčice i dečaka kao potka, učenje čitanja kao sredstvo, a čarobnjak Mrzlob i njegov pokušaj prikazivanja istine kao još jedna od mogućnosti beskonačnog traganja za ljubavlju i ostvarenju u nama samima. Njemu se događa preobražaj, a nama pitanje imamo li šta da promenimo?

U saglasju sa tekstom i kognitivnim mogućnostima, reditelj nudi mnogosmisljena tumačenja šireći ih kao koncentrične krugove u glavama malih koncentrisanih gledalaca. Jezikom današnjice rečeno, režijski elementi preciznog i logično-konciznog stila „zipovani“ su u predstavi, pa sveobuhvatnom umetničkom utisku prethodi njihova kompatibilnost sa svim ostalim elementima i promenljivostima magičnih uticaja. Prostor dvoumljenju ostavljaju samo dužina trajanja i izbor mesta izvođenja. Napomenimo da čarobnjačka uverljivost Dobrog Zločka (Dejan Đonović) stvara neodoljivost klackalici dobro-zlog lika i

Dobri Zločko (Foto: Nikola Jovičević)

ostavlja bez daha. Neobično je izvedena kameleonska ambivalentnost lika, kabare-igrača i šoumena, u kom se prepoznaje dugotrajna analiza i fizički najzahtevnijeg lika.

Ovom predstavom Gradsko pozorište je, na radost dece, upotpunilo niz od tri značajne predstave ovogodišnje sezone, a reditelj Pejaković je svoj rad krunisao poručujući da „moć i prava ljubav ne idu zajedno“, i da se svaka smicalica razotkrije, samo je važno da li joj je razlog dobro ili zlo.

Uz reditelja Petra Pejakovića, umetničku ekipu čine glumci: Katarina Krek, Goran Slavić, Dejan Đonović, Željko Radunović, Dijana Dragojević. Scenograf je Smiljka Šeparović, kostimograf Jelena Đukanović, muziku potpisuje Ivan Marović, a tekst songova Dejan Đonović. Scenski pokret i koreografiju uradila je Slavka Nelević, a izradu lutaka Zorana Milošaković-Tasić i Vesna Balać.

Mark Rejvenhil o krizi i pozorištu

NEKA NASTUPE TEŠKA VREMENA

Nema sumnje da su veće subvencije države obogatile kulturni život Velike Britanije. A sasvim je sigurno da će nastupajuća recesija dovesti do nastanka jedinstvene, i bogate sopstvene kulture

Marija Midžović

Mark Rejvenhil

tačkerizma bila plodna za savladavne lekcije iz ekomije. Tada se sve svodilo na ponudu i potražnju, kako u životu tako i u umetnosti.

„Prvo ste morali da odredite ko je vaša publika, a samim tim i da provalite šta ona želi. Onda ste morali da im konačno prodate sebe, da bi na kraju sve ispalo dobro. Ovu lekciju smo savladali briljantno“, ocenio je Rejvenhil u britanskom *Gardijanu*.

„Ove godine radio sam za dva velika pozorišta, Rojal Kort i Nacionalni teatar, i zaista sam se ponovo uverio koliko je lojalna njihova publika, što nije uvek bio slučaj. Kada sam u mladosti odlazio u ta pozorišta, zaista je bilo upečatljivo kako su njihove kase bile izložene udaru gladne zime. Dešavalo se povremeno da neki komad osvoji maštu publike, najviše zahvaljujući usmenoj preporuci i pozorište bi se napunilo. Međutim, znatno češće redovi su zvrjali prazni. Sada tu obitava redovna, bučna publika.“

„Mada bi se mnogi umetnici nerado složili sa ovom tvrdnjom, to je ipak u najvećoj meri rezultat marketinga“, tvrdi Rejvenhil. „Pozorišta sve uspešnije kreiraju i gaje lojalnu publiku i stvaraju novu od onih ljudi koji pozorište inače ne smatraju delom svog kulturnog bića. Umesto da to natera direktore pozorišta da igraju na sigurno i na redovnu publiku, to ih inspiriše da reskiraju: tako će ove godine na daskama osvanuti premijere tekstova koji bi pre dvadeset godina bili nezamislivo pozorišno štivo. I što me još više očarava publika nastavlja

Mark Rejvenhil

da dolazi, uprkos turbnoj ekonomiji. Kada se većina odlučuje da za ručak preskoči svoj penasti frapućino (u Starbucksu je na globalnom nivou prodaja opala za 8 procenata) pokazuje se da je odlazak u pozorište na listi troškova koji odolevaju seči. Kuće u kojima opstaju najpenušaviji mjuzikli sa Vest Enda, Šekspir u Globu i Vole Šojinka u Nacionalnom pozorištu neverovatno su zdrave. Radni ljudi kojima ostaje 25 funti pošto su smanjili otplatu hipoteke odlučuju da ih ulože – u pozorišnu ulaznicu. Zahvaljujući povoljnijem kursu u menjačnicama, turisti i dalje dolaze u London da gledaju pozorišne predstave.

„Dakle prema zakonu ponude i potražnje sve je kako treba da bude – publika je tražila dramu i mi smo je obezbedili. Doduše, stvari su ipak nesto komplikovanije. Blagajne možda dobro zara-

đuju, ali to ne važi za prihode na svim drugim stranama.

„Upravo je kulturna politika, koja sledi tačkeristički koncept, ohrabrila pozorišta da razvijaju marketinške veštine i tako ih povezala sa svetom biznisa i finansija. Danas se umentičke institucije sve više oslanjaju na sponzorstva i korporativna davanja – koja sve brže nestaju. To znači da je i svet umetnosti zarobljen u svetu dugoročnog stezanja kaiša i smanjenih subvencija, što je neizbežna posledica imajući u vidu opšte stanje nacionalnih finansija. Normativna briga države svakako ima svoju ulogu. Izgledi za zaradu na blagajnama još postoje, publika dolazi u velikom broju a cena karata je visoka. Pošto se prihodi na svim drugim stranama polako tope, u budućnosti nas očekuje sve manji broj produkcija i sve više zamračenih dvorana.

„Sledećih nekoliko godina biće teške, ali ja nisam zabrinut. Još uvek je mnogo pozorišnih stvaralaca raspoloženih da nastave sa kreativnim istraživanjem, a tu je i određena količina publike koja raste ako ništa drugo. Tokom recesije ranih devedestih, bio sam deo one grupe pisaca koji su se razvijali po strani – u to doba na glavnoj sceni je bilo znatno manje premijera. Veći deo naših ostvarenja je redom završavao na Vest Endu gde je postojalo interesovanje za jeftinije predstave koje će napuniti inače zamračene sale. Moglo bi se reći da smo se ponovo našli u istoj situaciji. Nema sumnje da su veće subvencije države obogatile kulturni život Velike Britanije. A sasvim je sigurno da će nastupajuća recesija dovesti do nastanka jedinstvene, i bogate sopstvene kulture. Zato, neka nastupe teška vremena. Pozorišta i njihova verna publika su spremni“, završava Rejvenhil.

GROZNICA, UTEHA, KRIK

Prestizni nemački festival „Theatertreffen“, pod sloganom „Ovde i sada“, održan je od 1. do 18. maja i obuhvatio je deset najboljih predstava iz prošlogodišnje pozorišne produkcije nemačkog govornog područja

Aleksandra Jakšić

Jedna od najznačajnijih evropskih teatarskih smotri je nemački festival „Theatertreffen“, koji se svake godine održava u berlinskom teatru „Haus der Berliner Festspiele“ i obuhvata najbolje prošlogodišnje produkcije teataru nemačkog govornog područja. Ove godine, izvedeno je deset komada iz Berlina, Hamburga, Duizburga, Kelna, Minhena, Beča, Sils-Marije i Ciriha.

Predstava *Crkva straha vs. stranac u njoj* Kristofa Šlingenzifa otvorila je 46. „Theatertreffen“, pod motoom „Ovde i sada“. Scenografija predstavlja crkvu, i toj atmosferi reditelj se hvata u koštac sa temom svoje potencijalno smrtonosne bolesti. Na ekranima se prikazuju uzrujavajući privatni kućni filmovi Šlingenzifove porodice, zajedno sa prikazima pacijenata na umoru u bolnici. Reč je o žestokoj dramatičnijoj istoriji bolesti i svojevrsnog rekvijema, koji je reditelj stvorio za svog života.

Ima nečeg cirkuskog u tome kako je ansambl teatra „Münchner Kammer-spiele“ igrao na disku koji se okreće a potom polako i uspravlja, a da nijednog trenutka nije izgubio ravnotežu. Reditelj Andreas Krigenburg je pretvorio Kafkin *Proces* u virtuozni nemi film u kom igraju sedmorica Jozefa K. – glavni lik je multipliciran svojom paranojom i seksualnom glađu, i gubi se u svom ludilu. K.

u groznici juri preko bine, a da nikada ne sreće ikog sem svoj alter ego.

Nikolas Šteman postavlja Šilerove *Razbojnice* (Thalia Theater, Hamburg / Salzburger Festspiele) koristeći hor i impresivne protagoniste. Braću Franca i Karla prikazuje kao dve strane istog novčića, obojica se bore za sopstvenu slobodu samo na drugi način. Šilerova braća postaju jedan Franckarl.

Komad Karla Šunhera iz 1914, *Žena davo* (Burgtheater, Beč), reditelj Martin Kušej prenosi u sadašnjost. Priča je jednostavna: mladi par živi u planinskoj brvnari blizu granice, izdržava se švercom i planira da sagradi kuću u dolini, i samo im želja za porodom nije uslišena. Kada ih poseti graničar, žena počinje da zamišlja život i dete sa atraktivnim nezvanim gostom... Scena je ogromna instalacija od nabacanih debala drveća po kojima se glumački trio kreće.

Glumac Joakim Mejerhof je izveo tri dela svog autobiografskog komada *Svi mrtvi lete gore 1-3* (Burgtheater, Beč). Pripovedajući o svom životu, ujedno i glumi, prikazuje trenutke porodične istorije. Sva tri dela Mejerhofovog maratona (predstava traje oko 5 sati) tiču se smrti i gubitka, njegovih napora da se uteši pripovedajući. Glumčeve transformacije su vrlo delikatne, psihička intenzivnost je

Proces (Foto: Arno Declair)

stalno prisutna, predstava je u isto vreme duhovita i tužna.

Britanska rediteljka Ketí Mičel prikazala je originalnu multimedijalnu verziju drame F. K. Kreca *Traženi koncert* (Cologne Schauspielhaus). Scena je pretrpana – video kamere, gudački kvartet u nemoj sobi, klavijature, koncertni klavir i, u pozadini, komplet namještena soba. Snimanje se odvija u realnom vremenu. Sociopolitička dimenzija drame o samoubistvima koja je jedva ko primećivao je u drugom planu kelnske izvedbe. Ona prikazuje kako slike nastaju, kako filmska ekipa stvara realnost.

Na ovogodišnjem „pozorišnom Berlinu“ prikazane su i dve predstave čuvenog Jurgena Goša. Čehovljeva *Galeb* (Deutsches Theater Berlin / Volksbühne am Rosa-Luxemburg-Platz) se dešava ispred velikog, crnog zida, koji kao da je isisao svu ljudsku toplotu i kolorit. Glumci su tako još ogoljeniji i nezaštićeniji dok demonstriraju suštinu života koja se pojavljuje i nestaje, na proscenijumu pod radnim svetlom.

Druga Gošova režija je komad Rolanda Šimelfeninga *Ovde i sada* (Schauspielhaus, Ciriha). Radnja se odvija za dugim stolom za svadbene proslave. Publika sedi nasuprot svatova na platou-tearsi koji je postavljen na travi. Zhivanja tragikomičnog ljubavnog trougla idu u budućnost, te se vraćaju u prošlost, ponavljaju se. Vreme se menja od „treznog“ dana do sumraka kada vino upleće prste.

Predstava Kristofa Martalera i njegove kompanije, *Pozorište u Valdhausu* (Waldhaus, Sils-Marija, Švajcarska) pokazuje da teatar može pretvoriti svako mesto na svetu u pozorinicu. Reditelj i njegova pevačka i glumačka družina izvođenje posvećuju proslavi stogodišnjice hotela Valdhaus (zbog specifičnosti ambijenta, predstava nije igrana u Berlinu). Pored pevanja i recitovanja smešnih ili ozbiljnih tekstova, tu je i magični ples smrti u kom vaskrsavaju poznati gosti hotela, M. Šagal, Ajnštajn, R. Štraus. Martaler govori o čežnji za domom, bolu od razdvajanja, melanholiji putovanja koji muče svakog gosta i zaposlenog u hotelu.

Poslednjeg dana festivala izvedena je kontroverzna produkcija Folkera Loša *Marat, šta se desilo sa našom revolucijom?* (Deutsches Schauspielhaus, Hamburg). Slobodna adaptacija drame Pitera Vajsa iz 1964, koju je reditelj postavio sa horom amatera, o tome je kako ljudi žive, oni koji su samo na nekoliko metara od nas na sceni. Akteri urlaju ili šapuću o svojim sve većim frustracijama neza-

poslenosti i sve višim cenama hrane. Scena kada čitaju spisak najbogatijih ljudi u Hamburgu, objavljenog u novinama, trenutak je o kome se priča u Nemačkoj.

Pored predstava održan je i konkurs za novi dramski tekst na temu angažovanosti u zajednici. Od 303 komada iz cele Evrope žiri je odabrao deset, od kojih je pet izvedeno u formi javnog čitanja. „Standing water“ opisuje raspad savršeno „normalne“ porodice (Markus Bauer), „The Meese Principle“ (Oliver Kluk) je suptilna kritika medija, „Deux petites dames vers le Nord“ šalje dve dame na apsurdan i komičan *road trip* kroz Francusku (Pjer Not), „Purgatory“ kroz biografiju jedne žene priča o estonsko-finsko-ruskoj istoriji (Sofi Oksanen) i „Man Who Ate The World“ je propao kao otac, prijatelj i sin: kapitalističko društvo ga je „pregazilo“.

90 godina

SAVEZ
DRAMSKIH
UMETNIKA
SRBIJE

Kraljevsko pozorište „Zetski dom“
raspisuje

KONKURS ZA DRAMSKI TEKST INSPIRISAN DJELOM DANILA KIŠA

UČESNIK KONKURSA može biti autor koji stvara na crnogorskom, srpskom, hrvatskom, bosanskom, makedonskom ili slovenačkom jeziku.

UČESNIK KONKURSA MORA DOSTAVITI:

Tekst potpisan šifrom (u 5 primeraka)
Posebno zapečaćenu kovertu sa sledećim podacima:
autorovo ime i prezime, adresa,
telefonski broj ili e-mail adresa, naslov teksta
i šifra pod kojom je bio dramski tekst poslan
Izjava o saglasnosti da „Kraljevsko pozorište Zetski dom“
ima pravo da objavi i izvede njegovo djelo

(Zabilješka: Nepotpuna dokumentacija neće se razmatrati.)

DRAMSKI TEKST MORA BITI: autorski, neobjavljen, neizveden.

KRAJNJI ROK ZA SLANJE: 1. NOVEMBAR, 2009.g.
(uzima se u obzir datum na poštanskom pečatu.)

TEKSTOVE I OSTALU DOKUMENTACIJU SLATI NA ADRESU:
KRALJEVSKO POZORIŠTE Zetski dom, Bajova 4, 81250 Cetinje, Crna Gora.

NAGRADA: 10.000 EUR neto.

POZORIŠTE stiče pravo da isplatom nagrade objavi, dramaturški obradi, pripremi i izvede nagrađeni dramski tekst, bez ograničenja.

POZORIŠTE se obavezuje da u roku od 3 godine izvede nagrađeni dramski tekst.

UČESNIK može poslati najviše 2 djela.

NAGRADU DODJELJUJE MEĐUNARODNI PETOČLANI ŽIRI u skladu sa posebnim pravilnikom koji će donijeti uprava pozorišta.

ŽIRI će objaviti svoju odluku u sredstvima javnih informisanja, najkasnije do 1. FEBRUARA, 2010.g.

ŽIRI zadržava pravo ne dodjeljivanja nagrade.

RUKOPISI se ne vraćaju.

DODATNE INFORMACIJE NA: zetskidom.markt@t-com.me

Ovde i sada (Foto: Matthias Horn)

PUTUJEM, MISLIM, OSEĆAM

Tamo-amo po regionu

Piše Jovan Ćirilov

Vršac, 9. maj 2009.

Posle četrdeset godina (u međuvremenu sa Jagoševom varijantom i na TV-u 1993, i u teatarskoj, u kalemegdanskoj barutani 2005), Kišove slobodne varijacije na Euripidovu „Elektru“ poduhvatio se Boro Drašković, taj dobri poznavalac teatarske avanture našeg vremena. Sa rumunskim glumcima pri Narodnom pozorištu u Vršcu na travnatoj utrini, on je Elektrin svet video, kao ranije u Beketovom „Godou“ i u moralitetu „Evrimen“, kao krvavi balkanski ratni kovtlač u maskirnim uniformama. Gde ima više osvetoljubivosti, čak više nego u helenskim tragedijama, nego u našim ratovima koji traju bez prestanka. Reditelj je jasno izjavio da je predstavom „Elektra“ 2009. godine želeo da „pozove na poredak“ koji obezbeđuje vrednost života ili nam „jedino preostaje da bez pogovora priznamo da nismo ni za šta drugo do za nered, glad, krv, rat i epidemiju“.

Rijeka, 12. maj 2009.

Stigao sam avioinom do Trsta, a onda kolima stižem u Rijeku. Došao sam

sa Svevišnjim. Bilo je zaista iznenađujuće zabavno.

Rijeka, 13. maj 2009.

Na premijeri plesne varijante Kafkinog „Procesa“ takođe u riječkom kazalištu. Kao i u beogradske plesnoj varijanti „Ko to tamo peva“ po Dušanu Kovačeviću, koreograf Staša Zurovac ne pokušava da prepriča taj epohalni roman, koji je autor hteo da se posle njegove smrti spali, a spasio ga prijatelj Maks Brod koji, srećom, nije poslušao autorov nalog. Tako sad imamo mogućnost da zloupotrebljavamo pridev izveden iz njegovog dara – kaskijanski.

E, Zurovčev „Proces“ nije kaskijanski, ali je Kafka. Predstava ide od jedne situacije do druge, ali samo kad je mogao da scene pretvori u plesne metafore. Ima tu i gđice Birstner, i Pralje, i Advokata u postelji, i Leni, ali nema završnog klanja Jozefa K., jer to bi bilo neizdržljivo. Dobro je za ovu predstavu znati roman, ali je još važnije da se predstava drži i kad ništa ne bismo znali o Kafki, a još manje o „Procesu“. Gledao sam dve dobre dramske, takođe neilustrativne predstave

Proces u Rijeci

Pitao sam dramaturga, veoma tananu i obaveštenu Teu Rogelj, i lektora predstave Srečka Fišera (poznatog prevodioca sa više jezika) da li se slovenačka publika manje smeje nego u Beogradu na predstavi A212 u režiji Mire Trailović, zato što drama u prevodu nigde nije humoristička ili su Slovenci manje duhoviti. Rekli su da je u pitanju i jedno i drugo.

Ne mogu da ne istaknem sjajnog Prosjaka Radoša Bolčinu, goričkog Hamleta, kao i veterana Staneta Lebana kao Skitnicu. Zbog iznenađnog odlaska iz ansambla jednog od glumaca koji tumače lutajuće vojnike, reditelj ih je snimio, te se gubi da su oni zlehude lutalice među živima, kao i neka kaširana uzbrdica u prvom planu koja, bez potrebe, seče figure glumaca. Skidaj to, Primože! I srećan ti rad u Slovenskom gledališću u Trstu.

Novi Sad, 16. maj 2009.

Pojurili smo iz Beograda svi koji volimo igru na naš prvi susret sa Mihailom Barišnjikovim, legendom baleta XX veka. Aura izuzetnosti može da škodi tom susretu, jer smo ili zaslepnjeni tom reputacijom ili izloženi opasnosti izneverenog očekivanja.

Mnogi su išli da vide koliko će ovaj 60-ogodišnjak još moći da skoči, što je mogao još samo tako moćno druga legenda Nurejev.

Nije se Barišnjikov nadgornjavao sa svojom prošlošću u skokovima. Igrao je što je mogao, koliko je mogao i kako je mogao. A mogao je sve bitno kao i nekada (bar pretpostavljam, jer ga ranije nisam video). Njegova savršena tehnika imala je mekotu, a njegov cilj nije demonstracija tehnike, već sam supstrat umetnosti igre, kojom se izražava nešto bitno svojim telom. Oduvek mi se činilo da Miša Barišnjikov ima nešto od se-

ljačeta u najplemenitijem smislu. I plesači Luja XIV i ruski tvorci belog baleta u stvari su se inspirisali seoskim igrama i potom ih stilizovali do neprepoznatljivosti.

Subotica, 17. maj 2009.

Slobodan Marković i Blažo Perović u Subotici svake godine priređuju svom gradu, deci i nama odraslima Internacionalni festival pozorišta za decu, i to jedan od najboljih u svetu. Nekako se iskristalisalo da je to zapravo festival lutkarskih predstava. U toj oblasti se u svetu prave prava mala čuda i za odrasle. Naše rane uspomene iz detinjstva, često iz pozorišta lutaka, izazivaju snažne emocije kada se lutkama progovori nešto suštinski. Holandska predstava na narednom Bitefu „Kamp“ o jednom danu u nacističkom logoru, pravi je primer takve predstave.

Otvaranje ovogodišnjeg 16. festivala je nekako bilo najbolje od onih kojima sam prisustvovao. Prošlogodišnji dobitnik nagrade „Mali princ“ festivala iz SAD-a, Džim Gembl animirao je jednu apstraktnu figuru od pruča i pokazao da i umetnost lutkarstva nema granica, kao uostalom ni u jednoj umetnosti. A obično su ti noviteti pravi kad se spoji dar, mašta i savršenstvo tehnike.

Za mene je bio nostalgičan susret sa lutkama iz Muzeja lutaka „Sergej Obraskov“. Uzbudljivo je videti pred sobom te lutke koje je animirao jedan od najvećih lutkara sveta. Dar je originalnost i u njegovom slučaju. Koliko neobičnih kreacija, koliko ironije, koliko topline, koliko inventivnosti! Zato valja čitati njegovu knjigu „Moja profesija“ koja će izaći u izdanju Pozorišnog muzeja Vojvodine i ovog festivala, koja je svedočanstvo stvaralačkih muka, lutanja i samokritičnosti kao dela stvaralačkog puta svake veličine u umetnosti.

Čudo u Šarganu u Novoj Gorici

na premijeru Staše Zurovca „Proces“ po Kafki koja beše sutradan. A kad dođem u jedan grad, odmah pitam da li te večeri ima nečega u teatru. I čak ako mi se iz bilo kojih razloga ne ide na predstavu, odem iz savesti. Ovoga puta sam saznao da je u Narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca premijera muzičke komedije poznatog tandema GŽG „Dodaj jedno mesto za stolom“. Oni su na tragu američkog mjuzikla, u italijanskom stilu, pisali libreta od 60-tih do 70-ih godina XX veka, koja su imala veliku uspeh u Italiji.

„Dodaj jedno mesto za stolom“ iz 1974. godine odlično oštevan i solidno odigran od strane ansambla Italijanske opere u Narodnom kazalištu „Ivan pl. Zajc“ me je iznenadio nečim što uopšte nisam očekivao. Pisci Pietro Garenei i Sandro Đovani smislili su situaciju u kojoj se Bog odučuje da na poročni svet pošalje novi potop i spase samo jednu italijansku varošicu, koja bi pojačanom seksualnom aktivnošću i radanjem stvorila novi moralniji svet. Organizator te akcije je sveštenik Don Silvestro, koji dobija preko Božjeg off-glasa svakodnevene zadatke. Igra ga maestralno šarmantni glumac Mario Lipovšek, popularna faca sa tamošnje televizije. Oni razgovaraju kao gazda i verni nameštenik, s tim da se i potčinjeni koji put dilitne. Kakav neobičan odnos prema Bogu, gotovo paganski. Sećam se iz istorije svetske drame da do Vajdove „Salome“ početkom XX veka nije bilo dozvoljeno čak ni koristiti biblijske teme, a nekmo li zbijati (mada simpatične) šale

„Procesa“, a ova plesna možda je i najbolja. Na neki čudan način ta tema se u rukama Zurovca podala žanru.

Nova Gorica, 14. maj 2009.

Voze me po prostorima Istre, čas sam u Italiji, čas u Hrvatskoj, čas u Sloveniji. Menje-više bez kontrole pasoša. Meni je prijatno doći u grad u kom je jasno da su partizani oslobodilačka levica koja se borila protiv nacista. Po parkovima poprsja boraca. Slovenci su daroviti za skulpturu. Čak i temu izgradnje Nove Gorice na zalaganje Kidriča kad je Gorica ostala na italijanskoj strani, napravljena je kao bronzani vajarski strip u tri dela na dohvata ruke, sa masama koje vredno grade.

Primož Bebler, dugogodišnji prvi čovek Primorskog gledališća u Novoj Gorici (a od kako je „republičog“ značaja preimenovan je u Slovensko narodno gledališće), kao oproštajnu predstavu, režirao je „Čudo u Šarganu“ Ljubomira Simovića. Ne izneverivši tok komada i smisao, Primož se lišio realističkog dekora periferijske kafane, šanka, kariernih čaršava i čadavih zidova. Oslonio se na nesentimentalni način poezije Ljubomira Simovića, kažu, u sjajnom prevodu Moje Kranjc i Daniele Marković. Glumci su se toliko zaljubili u tekst da nisu reditelju dali da se išta štrihuje. A govorili su ga poetski, bez trunke lažne poetizacije. Karakteri su im precizni, pitoreskni i sočni, bez ikakve tendencije da prikažu neke masne Balkance koji bi odgovarali klišeima o tamo nekakvim jušnjacima.

Milan Mihailović - Caci Iz „Uspomenara 212“

„Šešir profesora Koste Vujića“, Milan Mihailović (Milorad Mitrović) i Vojislav Brajović (Mika Alas), 1972. g.

TIHI

Mnogi su se pitali zašto je očelavio popularni Tihi iz „Otpisanih“, Vojislav-Voja Brajović. „Problem“ je otkrio mladi, duhoviti kolega, 2002. godine:

Za dlaku upravnika,
za dlaku poslanika,
za dlaku gradonačelnika...
i tako, dlaka po dlaka –
osta Voja bez kose!

